

Конспекти уроків рідної мови у 2 класі за підручником М. С. Вашуленка, складені відповідно до чинної Програми та оновленого Державного стандарту.

Урок 1

тема. Вступ. Звуки мовлення. Букви. Каліграфічне написання малих букв українського алфавіту. Вимова та правопис слів азбука, абетка, алфавіт і вересень

Мета: ознайомити учнів зі структурою підручника, з умовами позначеннями; замотивувати дітей до вивчення рідної мови; з'ясувати рівень знань учнів про звуки мовлення, букви; закріпити вміння каліграфічного письма малих букв українського алфавіту; виховувати любов до рідної мови.

обладнання: таблиця «Алфавіт».

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. Вступна бесіда

— Прочитайте вірш Любові Забашти «Рідна мова».

— Чого бажає поетеса рідній мові?

— Навіщо треба вивчати рідну мову?

— Яке автор вірша висловлює нам побажання? Прочитайте ці рядки.

— Розгляньте наш підручник і скажіть, як він називається та хто його автор.

— Які умовні позначення нам треба знати, щоб правильно користуватися підручником? Уважно їх розгляньте і запам'ятайте.

Учитель ще раз нагадує про красу, мелодійність і милозвучність рідної української мови, про необхідність її вивчення, адже вона є державною мовою всіх громадян України і володіти нею — почесний обов'язок кожного українця.

1. Повідомлення теми й мети уроку

— Сьогодні на уроці ми з'ясуємо, що ви пам'ятаєте про звуки мовлення, букви, якими вони позначаються. Також пригадаємо український алфавіт і будемо каліграфічно писати не тільки букви, а й цілі речення.

1. Актуалізація опорних знань і мотивація навчання 1. Робота із загадкою (вправа 1)

— Прочитайте загадку й відгадайте її.

Виразно вимовте слово-відгадку. Які звуки ви чуєте?

— Розгляньте звукову модель слова. Пригадайте, що означає кожний значок. На які дві частини поділене слово?

— Складіть звукову модель слова книга.

2. Робота з алфавітом (вправа 4)

— Згадайте малі букви — друковані й рукописні. Пригадайте їх напівголосно.

— Яка буква не позначає окремого звука?

— Прочитайте, як ще називають букву й.

3. Хвилинка чистопису (вправа 5)

— Назвіть рукописні букви й запишіть їх за зразком.

— Доберіть з цими буквами слова і запишіть їх. (Іній, дім, поні; їжак, поїзд, гаї; дим, штани; йод, майка, чай; лимон, палка, сокіл; мир, лампа, сом; ніс, тінь, син; артист, масло, нора; орел, слон, кіно; сад, паста, квас.)

4. Фізкультхвилинка

V. Повторення та закріплення вивченого матеріалу

1. Прочитайте вірш. До чого закликає поет?

— Спишіть перші два рядки вірша.

— Знайдіть у вірші слова, які відповідають звуковим моделям.

меду

дітки

о—о

о-о

— **Чітко вимовляйте кожний звук у цих словах.**

— **Прочитайте правило й запам'ятайте його.**

2. Складання слів (вправа 3)

— **Запишіть утворені слова.**

— **Прочитайте наступне правило й запам'ятайте його.**

3. Звуко-буквений аналіз (вправа 6)

— **Прочитайте і спишіть речення.**

— **Вимовте звуки і назвіть букви у виділених словах. Чому в них букв більше, ніж звуків?**

— **Складіть звукові моделі цих слів.**

4. Словникова робота (вправа 7)

— **Запишіть слово вересень, поділяючи його на склади. Підкресліть букви, які позначають голосні звуки.**

— **Складіть звукову модель цього слова.**

— **Зверніть увагу на виділені букви. Запам'ятайте написання цього слова.**

— Складіть із ним речення і запишіть.

Вересень — перший місяць осені.

— Прочитайте слова у верхній червоній рамочці. Як ви думаєте, чому вони записані разом?

— Що означають ці слова? (Учитель пояснює їх походження.)

— Запишіть їх, поставте наголоси й запам'ятайте правопис цих слів.

1. Підсумок уроку

— Що ми знаємо про звуки мовлення?

— Як позначаються звуки на письмі? Наведіть приклади.

— Яка літера не позначає окремого звука?

— Що таке алфавіт? Як іще називають порядок усіх літер української мови?

— Написання якого слова треба запам'ятати?

1. Домашнє завдання з інструктажем

Правила на С. 5, вправа 8.

Урок 2

тема. Звуко-буквений аналіз слів. Складання розповіді на тему «Наші літні канікули». Вимова й правопис слова виразно

Мета: удосконалювати вміння аналізувати звуко-буквений склад слів; збагачувати словниковий запас учнів; розвивати вміння складати розповіді за малюнками; виховувати в учнів культуру слухача й співрозмовника.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент

2. Актуалізація опорних знань і мотивація навчання

А. Перевірка домашнього завдання (вправа 8)

— Прочитайте пари слів, що утворилися. Назвіть літери, якими вони відрізняються.

— Які речення ви склали? Прочитайте.

— **Що ви знаєте про звуки?**

— **Чим вони позначаються на письмі?**

2. Хвилинка чистопису

сл ня олівець

— **Доберіть слова з даними буквосполученнями. (Теля, лелека, ягня, соняшник)**

— **Усно складіть речення з одним зі слів за вибором.**

1. Повідомлення теми й мети уроку

— **Сьогодні на уроці ми будемо вдосконалювати вміння аналізувати звуко-буквений склад слів, складатимемо розповідь про свої літні канікули.**

1. Повторення та закріплення вивченого матеріалу

А. Колективна робота (вправа 9)

— **Прочитайте букви алфавіту, назви яких закінчуються на -е.**

Продовжте ряд: «бе», «ве», «че», ...

— **Запишіть на вибір три букви і скажіть, які звуки вони позначають на письмі.**

2. Робота з казкою (вправа 10)

— **Прочитайте виразно литовську народну казку.**

— **Хто з тварин не назвав букви, а вимовив звук?**

— **Як цей звук позначається на письмі?**

— **Які звуки позначає буквосполучення дж?**

3. Звуко-буквений аналіз слів (вправа 11)

— **Прочитайте слова. Окремо вимовте у кожному з них останній звук.**

— **Запишіть у три стовпчики слова, які закінчуються на голосний, твердий, м'який приголосний.**

— **Складіть речення з виділеними словами.**

— **Пригадайте, чим голосні звуки відрізняються від приголосних.**

4. Фізкультхвилинка
5. Словникова робота

— Прочитайте слово в рамці на С. 7.

— Що означає слово виразно?

— Складіть звукову модель цього слова.

— Поділіть слово виразно для переносу з рядка в рядок.

— Складіть правила заучування вірша напам'ять, використовуючи слово виразно.

1) Прочитай вірш виразно.

2) Розділи його на смислові частини.

3) Вивчи напам'ять кожну частину.

4) Розкажи виразно весь вірш.

— Користуйтеся цими правилами, вивчаючи вірші напам'ять.

6. Розвиток зв'язного мовлення. «Наші літні канікули» (вправа 12)

— Розгляньте малюнки і перекажіть їх зміст. Дайте імена дітям.

— Що робить дівчинка?

— Чим зайняті хлопчики?

— Що здивувало дівчаток?

— Розкажіть, як ви провели канікули. Дайте відповіді на запитання.

— Запишіть одне речення (за вибором).

1. Підсумок уроку

— Назвіть пари приголосних звуків за твердістю-м'якістю.

— Які звуки на письмі позначає буквосполучення дз?

— Чим голосні звуки відрізняються від приголосних?

— Відгадайте загадку.

Коли хочеш ти читати,

То мене повинен знати.

А коли мене не знаєш,

То нічого не вгадаєш. (Абетка або азбука,

алфавіт)

— Складіть звукові моделі цих слів.

1. Домашнє завдання з інструктажем Вправа 13.

Урок 3

тема. Каліграфічне написання великих букв українського алфавіту.

Слова, близькі за значенням. Вимова та написання слів буква і

літера, ґанок, читання

Мета: закріплювати навичку каліграфічного письма; вчити добирати слова, близькі за значенням; розширювати лексичний запас учнів; продовжувати формувати вміння переказувати; виховувати уважність, кмітливість.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. Актуалізація опорних знань і мотивація навчання
  - A. Перевірка домашнього завдання (вправа 13)

— Що, на вашу думку, доброго, а що — поганого в Юрковому вчинку?

— У виділених словах назвіть звуки, охарактеризуйте їх.

— Перекажіть текст.

2. Хвилинка чистопису (вправа 14)

— Згадайте великі букви українського алфавіту. Прочитайте їх, правильно називаючи.

— Повчіться писати великі букви. Підкресліть ті, які писати було найважче.

— Прочитайте слова в рамці. Поміркуйте, чому вони об'єднані.

— Так, і слово буква, і слово літера називають письмовий знак, що позначає звук або сполучення звуків мови. Наведіть приклади звуків і відповідних букв, літер.

1. Повідомлення теми й мети уроку

— Сьогодні будемо закріплювати вміння каліграфічно писати, вчитимемось добирати близькі за значенням слова і з'ясуємо значення слова ганок, запам'ятаємо правильну його вимову та правопис.

1. Повторення та закріплення вивченого матеріалу

А. Самостійна робота із взаємоперевіркою (вправа 15)

— У правому і лівому стовпчиках знайдіть слова, які відрізняються одним звуком.

— Запишіть слова парами і підкресліть у них різні букви. Усі слова пишуть з великої літери.

— Прочитайте слово в рамці. Скажіть, що воно означає.

— Справді, ганок — це побудова біля входу в будинок із майданчиком, на який ведуть сходи. Складіть речення зі словом ганок, запишіть.

2. Робота зі скоромовкою (вправа 17)

— Вимовте кілька разів попарно приголосні звуки [р] — [л], [л] — [р].

Прочитайте скоромовку. Повторіть її кілька разів, щоразу прискорюючи темп.

— Які приголосні найчастіше трапляються в цій скоромовці?

— Скільки разів ужито голосний звук [і]? У якій літері цей звук «заховався»?

3. Фізкультхвилинка

4. Групування синонімів (вправа 16)

— Згрупуйте і запишіть однакові за значенням слова.

— Яке слово зайве? Прочитайте його ще раз і запишіть. Запам'ятайте правильну вимову й написання.

5. Робота із загадкою (вправа 18)

- Прочитайте й відгадайте загадку.
- Вимовте голосні звуки в словах-відгадках.
- Назвіть ті звуки і літери, якими ці слова різняться.
- Запишіть слова-відгадки. На яке питання відповідає кожне з них?

6. Гра «Знайдіть зайве слово»

- Знайдіть зайве слово і складіть із ним речення.

- 1) Юнак, хлопець, дідусь, молодик.
- 2) Будинок, човен, хата, дім.
- 3) Книга, підручник, аркуш, посібник.
- 4) Великий, гігантський, велетенський, новий.
- 5) Бігати, мотатися, чистити, гасати.

1. Підсумок уроку

- Розкажіть абетку. Запишіть кілька літер парами — велику і малу.
- Усно доберіть близькі за значенням слова до слів праця, буря.
- Запишіть слова, вимову і правопис яких ми сьогодні вивчили.

1. Домашнє завдання з інструктажем

Повторити словникові слова; вправа 19.

Урок 4

тема. Склад. Перенос слів із рядка в рядок

Мета: поглибити знання учнів про складотворчу роль голосних; закріплювати вміння ділити слова на склади; розвивати орфоепічну чуткість учнів; удосконалювати вміння переносити слова із рядка в рядок; виховувати старанність, акуратність, уважність у роботі.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. Актуалізація опорних знань і мотивація навчання

А. Перевірка домашнього завдання (вправа 19)

- З якої букви ви написали кожне з цих імен?
- Прочитайте імена дівчаток.
- Прочитайте імена хлопчиків.
- Хто склав удома речення тільки з іменами хлопчиків? А хто — тільки з іменами дівчаток? А в кого було речення і про хлопчиків, і про дівчаток?

Кожна група дітей зачитує свої речення.

2. Хвилинка чистопису

зо ул ор зозуля

- Доберіть слова з цими буквосполученнями. (Зоря, бузок, ву-лиця, куля, мороз, коридор) Підкресліть букви, що позначають голосні звуки.
- Поділіть ці слова для переносу.

1. Повідомлення теми й мети уроку

- Саме про правила переносу слів із рядка в рядок ми й будемо сьогодні говорити. Ви визначатимете голосні звуки в словах, ділитимете їх на склади, вчитиметесь уважно слухати й за-пам'ятовувати необхідне, а особливо — золоті правила переносу.

1. Повторення та поглиблення вивченого

А. Колективна робота (вправа 20)

- До поданих частин слів додайте склади так, щоб утворилися слова. Запишіть їх.
- Скільки складів і скільки голосних звуків у кожному слові? Який висновок можна з цього зробити?

- Прочитайте правило на С. 11. Чи збігається з ним ваш висновок?

2. Коментоване письмо (вправа 21)

- Прочитайте слова. Які з них можна поділити на склади?
- Спишіть спочатку слова, що містять один склад, потім — два і, нарешті, три склади. Які склади позначено однією буквою?

— Утворіть слова з поданих складів.

— Прочитайте правило на С. 12.

— Отже, перше золоте правило:

Для переносу слів завжди потрібен поділ на склади.

Друге правило звучить так:

Склад з однієї букви лиш — Не перенось його, облиш.

3. Фізкультхвилинка

4. Самостійна робота (вправа 22)

— Спишіть слова, поділяючи їх рисками для переносу.

— Які склади в словах не можна залишити в рядку або перенести?

5. Робота з обжинковою піснею (вправа 23)

— Як ви думаєте, коли співають обжинкові пісні? Прочитайте її.

— А тепер читайте вірш колективно, декламуючи його по складах, як лічилку.

— Які слова становлять один склад?

— Прочитайте перше правило на С. 13. Запам'ятайте його.

6. Робота в парах (вправа 85)

1. Підсумок уроку

— Як визначити кількість складів у слові? Наведіть приклади.

— Яких правил переносу із рядка в рядок треба дотримуватися?

— З рештою золотих правил переносу будемо знайомитися пізніше.

1. Домашнє завдання з інструктажем Правила на С. 11-13, вправа 25.

Урок 5

тема. Перенос слів зі збігом приголосних звуків. Правильна вимова та написання слів уклонитися, уклін, уклінно

Мета: вчити ділити для переносу слова зі збігом приголосних звуків; закріплювати вміння визначати кількість складів і переносити слова з

рядка в рядок; збагачувати лексичний запас учнів; ви-ховувати любов до українського слова, до народної творчості.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. Актуалізація опорних знань і мотивація навчання
А. Перевірка домашнього завдання (вправа 25)

— **Чому всі слова написані з великої букви?**

— **Як ви їх поділили для переносу?**

— **Які імена переносити по складах із рядка в рядок не можна? Чому? Наведіть власні приклади.**

2. Хвилинка чистопису

ха св ві світлячки

— **Доберіть слова з цими буквосполученнями. (Халат, хата, во-лохатий, дихати; свій, світанок, свистіти; віхола, повінь, звістка)**

— **Поділіть ці слова на склади для переносу:**

I **варіант** — із буквосполученням **ха**;

II **варіант** — із буквосполученням **св**;

III **варіант** — із буквосполученням **ві**.

1. Повідомлення теми й мети уроку

— **Сьогодні вчитимемося ділити для переносу слова зі збігом приголосних, закріплюватимемо вміння визначати кількість складів і переносити слова з рядка в рядок.**

1. Повторення та закріплення вивченого
А. Гра «Полічи склади»

Учитель називає слова, а учні на пальцях показують, скільки складів у слові.

Берег, дорога, радість, світлий, щастить, берегти, малий, ви-соко, дарувати.

Олія, іній, орел, Зоя, хвіст, нива, сом, Азія, ізюм.

— **Запишіть слово з другої групи, яке можна переносити по складах.**

2. Колективна робота з правилом (С. 13)

— Прочитайте правило.

— Як можна переносити слова зі збігом приголосних?

— А як не можна переносити слова? Розкажіть і наведіть приклади.

— Ще раз прочитайте це правило і запишіть два власних приклади, поділивши їх для переносу з рядка в рядок.

3. Фізкультхвилинка

4. Самостійна робота із взаємоперевіркою (вправа 27)

— Прочитайте і спишіть слова.

— Поділіть їх для переносу по-різному.

5. Розвиток зв'язного мовлення (вправа 28)

— Прочитайте текст.

— Як ви розумієте прочитане?

— Чому осінь називають золотою? А чи можна назвати осінь золотою не тільки за колір листя, а й за її багатий урожай? Розкажіть про це.

— Спишіть речення, поділяючи виділені слова для переносу. Яке з них можна перенести по-різному?

6. Робота з народними прикметами (вправа 29)

— Прочитайте народні прикмети.

— Знайдіть у реченнях слова, протилежні за значенням. Запишіть їх, поділяючи для переносу різними способами.

— Виділене слово прочитайте по складах. Скільки в ньому складів? А на скільки частин ти поділиш його для переносу?

— Доберіть два подібних слова і поділіть для переносу.

1. Підсумок уроку

— Що вчилися робити на сьогоднішньому уроці?

— Які слова не можна переносити по складах? Наведіть приклади.

— Як треба ділити для переносу з рядка в рядок слова зі збігом приголосних? Наведіть приклади.

— Які «золоті правила» переносу слів знаєте?

— Прочитайте слова в рамці на С. 14. Як ви розумієте їх значення? Запам'ятайте їх вимову і правопис.

— Поділіть ці слова на склади.

Зверніть увагу, що слово уклін переносити по складах із рядка в рядок не можна! А чому — про це дізнаєтесь пізніше, коли ми будемо вивчати будову слова.

1. Домашнє завдання з інструктажем

Правило на С. 13, вправа 30.

Урок 6

тема. Перенос слів із буквами й та ь

Мета: закріплювати вміння ділити слова з літерами й та ь для переносу з рядка в рядок; збагачувати словниковий запас учнів;

розвивати логічне мислення, вміння слухати; виховувати бажання працювати парами, самокритично оцінювати свою роботу.

обладнання: предметні малюнки райдуги, зайчика, долоні, соловейка.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. Актуалізація опорних знань
3. Перевірка домашнього завдання (вправа 30)

— **Прочитайте загадку й відгадку. Дзвінко вимовляйте звуки**

[А] і [А'].

— **Що вам допомогло відгадати загадку?**

— **Які овочі досягають у вересні? Які з них вам доводилося допомагати збирати?**

2. Хвилинка чистопису

І Ї О Ю Юрасик

— Доберіть слова, використовуючи дані літери. (Іван, Ірина, Ївга, Ольга, Одеса, Юлія, Юрмала) Чому всі слова написані з великої букви?

— Коли ще завжди пишемо велику букву? (На початку речення)

— Складіть з одним із цих слів речення і запишіть.

— Поділіть ці слова для переносу. Які з них переносити не можна? Яке правило нам це говорить?

1. Повідомлення теми й мети уроку

— Сьогодні закріпимо вміння ділити слова для переносу і звернемо особливу увагу на поділ слів з й та ь. Також пригадаємо правопис вивчених словникових слів, відгадуватимемо загадки.

1. Повторення й поглиблення вивченого

2. Колективна робота (вправа 31)

— Прочитайте загадку. Якими різними словами в нашій мові називають відгадку?

— Усно поділіть для переносу слова веселка, райдуга, тільки.

— Прочитайте правило на С. 15 і перевірте, чи правильно виконали завдання.

— Отже, як правильно треба переносити слова з літерами й чи ь?

2. Робота парами (вправа 32)

— Прочитайте і спишіть слова, поділяючи їх для переносу одним із способів. Порівняйте, чи правильно ви виконали роботу.

— Яке слово не можна поділити для переносу?

— Які імена не можна поділити для переносу?

3. Фізкультхвилинка

Д. Словниковий диктант

Літера, замок, читання, вересень, виразно.

— Підкресліть букви, на які в цих словах треба звернути особливу увагу.

5. Словникова робота (вправа 23)

— Утворіть слова з перших складів поданих слів. Для цього працюйте так:

- 1) прочитайте слово й усно поділіть на склади;
- 2) вимовте перший склад;
- 3) вимовте перші склади в усіх словах рядка;
- 4) запишіть утворене слово.

— Яке із написаних вами слів не можна поділити для переносу?

6. Відгадування загадок
  - Улітку сіренький,

А взимку біленький. Довгі вуха має,

Швидко в ліс стрибає. (Зайчик)

- Я маленький, я вухатий, Мене легко залякати.

Я стрибаю, я тікаю,

Дуже куций хвостик маю. (Зайчик)

- В мене є великий хист, Я співаю, як артист. Спів мій радісний усюди

Дуже люблять усі люди. (Соловейко)

• У двох матерів по п'ять синів, і всім одне ім'я. (Пальці)

— Запишіть слова-відгадки й поділіть їх для переносу. Самостійна робота (вправа 84).

1. Підсумок уроку

— Яким правилом ви користувалися, ділячи для переносу слова-відгадки?

— Які ще правила переносу слів із рядка в рядок в рядок ви знаєте?

1. Домашнє завдання з інструктажем Правило на С. 15, вправа 34.

Урок 7

тема. Слово. Речення. Складання речень за малюнками та опорними словами. Правильна вимова й написання слова олень Мета: поглибити

знання учнів про речення, його будову; розвивати зв'язне мовлення; виховувати повагу до старших, працелюбність.

обладнання: предметний малюнок оленя; картина із зображенням відльоту птахів.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. Актуалізація опорних знань і мотивація навчання
А. Перевірка домашнього завдання (вправа 34)

— **Про які ознаки ранньої осені говориться в тексті?**

— **Що таке бабине літо?**

— **Прочитайте пари близьких за значенням слів, які ви записали.**

— **Як ви поділили для переносу виділені слова?**

— **Якими правилами ви користувалися?**

2. Хвилинка чистопису

и ви ил швидкокрилі

— **Доберіть слова з даними буквосполученнями. (Крижаний, дрижить; страви, вихід; сила, крилатий)**

— **Складіть з одним зі слів речення і запишіть.**

— **Скільки слів у ньому? Як ви їх записували? (Кожне слово — окремо.)**

1. Повідомлення теми й мети уроку
2. Повторення і поглиблення вивченого
А. Колективна робота (вправа 35)

— **Прочитайте текст. Випишіть назви птахів. Усно поставте до них питання.**

— **А які птахи залишаються зимувати в наших краях? Як ми їм можемо допомогти?**

— **Зверніть увагу, які різні слова добирає письменник, описуючи відліт птахів. Запишіть ці слова, ставлячи до них в дужках запитання.**

2. Самостійна робота (вправа 36)

— У тексті попередньої вправи знайдіть слова, якими автор характеризує птахів. Запишіть їх за зразком.

— Поділіть для переносу виділені слова.

3. Коментоване письмо (вправа 37)

— Прочитайте. Зі слів кожного рядка складіть речення й запишіть.

— Які слова в першому реченні не можна поділити для переносу? Чому?

— Ще раз прочитайте слово олень у рамці. Запам'ятайте його вимову і написання. Зверніть увагу, що в цьому слові наголошений перший склад, а в другому — пишемо літеру е.

— Поділіть для переносу слово червоніє.

— Прочитайте правило на С. 18 і запам'ятайте його.

— Порахуйте кількість слів у реченні.

Коло школи багато квітів.

4. Фізкультхвилинка

5. Розвиток зв'язного мовлення (вправа 38)

— Розгляньте малюнки. Дайте дітям імена і складіть речення про те, хто що робить. Використовуйте слова для довідки.

— Одне речення (за вибором) запишіть.

— Яке слово у довідці виявилось зайвим?

— Чому треба працювати?

— Які прислів'я про роботу ви знаєте?

6. Робота з дошкою

— Прочитайте і знайдіть межі речень.

Бабуня сиділа біля вікна і шила Вітя з Людою вилізли на канапу й гортали нову цікаву книжку у бабуні випала катушка і покотилася під стіл довго сперечалися діти, кому катушку підняти а бабуня тим часом нагнулася й підняла катушку. (За М. Щепенком)

— Що ви можете сказати про Вітю й Люду?

— Як би вчинили ви?

— Як на письмі треба позначати межі речень?

1. Підсумок уроку

— З чого складається текст? Як усно виділяється кінець речення?

— Як пишуться слова в реченні?

— Правильно вимовте й запишіть назву цього предмета. (Учитель показує предметний малюнок — олень. Діти хором вимовляють, наголошуючи перший склад, і записують слово олень.)

1. Домашнє завдання з інструктажем

Правило на С. 18, вправа 39.

Урок 8

тема. Урок розвитку зв'язного мовлення. Робота над виразливими засобами мови (без уживання термінів)

Урок 9

тема. Роздільне написання слів у реченнях. Складання розповіді за малюнком. Вимова й правопис слів завдання, ведмідь

Мета: повторити й вдосконалити знання про будову речення; закріплювати вміння починати писати речення з великої букви; збагачувати словниковий запас учнів; виховувати працелюбність і старанність у роботі.

обладнання: предметні малюнки ведмедя, помідорів, цибулі.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент

2. Актуалізація опорних знань і мотивація навчання

А. Перевірка домашнього завдання (вправа 39)

— Чому лебеді тривожно курликали? Знайдіть відповідь у тексті і розкажіть про це своїми словами.

— Як ви поділили виділені слова для переносу? Прочитайте.

— Яке речення, на вашу думку, відповідає даній схемі? Прочитайте, що ви записали.

2. Хвилинка чистопису

Б щ ень низенька

— Доберіть слова з цими буквосполученнями і буквою. (Борис, Богдан; бризки, сизий; маленький, ненька, жовтень)

— Усно складіть з одним із них речення. Письмово побудуйте його схему.

1. Повідомлення теми й мети уроку

— Сьогодні ми закріпимо знання про будову речення: учитиме- мось будувати схеми речень і складати речення за схемою. Також з'ясуємо, як правильно вимовляти і писати слова ведмідь, за-вдання.

1. Повторення і закріплення вивченого

А. Розвиток зв'язного мовлення (вправа 40)

— Розгляньте малюнок і розкажіть, що на ньому зображено.

— Виразно прочитайте запитання й усно дайте відповіді.

— До складеної розповіді доберіть заголовки і запишіть.

— Записуючи розповідь, користуйтеся запитаннями.

— Як ви допомагаєте своїм батькам? Чи є у вас домашні обов'язки? Чи завжди ви їх виконуєте? Розкажіть.

2. Робота парами (вправа 41)

— Вимовте перше злиття звуків у кожному слові та відгадайте назви двох овочів:

1) поле, місяць, дорога, риба;

2) цифра, булка, лялька.

— Запишіть слова-відгадки. Усно складіть з ними речення. Порівняйте складені вами речення.

— Спробуйте самі скласти таку загадку. (Мама, шило, насос — машина; липа, молоко, нива — лимони.)

3. Фізкультхвилинка
4. Самостійна робота (вправа 42)

— Розгляньте малюнок і прочитайте речення.

— Складіть речення за схемою: , _____ , а _____ .

— Запишіть спочатку подані речення, а потім — складене са-мостійно.

5. Словникова робота

Учитель показує предметний малюнок ведмедя.

— Хто це? Прочитайте це слово в рамці на С. 21, запишіть і запам'ятайте.

— Усно складіть із ними речення.

— Скільки слів у цьому реченні? Складіть його схему.

— Яке ще слово записане в рамці на С. 21? Прочитайте його і за-пишіть у зошит.

— Це слово ви чуєте щодня по кілька разів. Адже майже кожен урок закінчується словами: «Відкрийте підручники і запишіть домашнє завдання». Сьогодні ми порушимо цю традицію, бо урок іще не закінчується, але завдання ми запишемо.

1. Домашнє завдання з інструктажем

Відповісти на запитання й виконати завдання для повторення на С. 11, вправа 43.

1. Підсумок уроку

— З чого складається речення?

— Як пишуться слова в реченні?

— З якої літери починаємо кожне речення?

— Продикуйте по складах, як ви напишете слова ведмідь і за-вдання.

— Будьте завжди розумними і добрими!

Урок 10

тема. Уявлення про мову як засіб спілкування між людьми
Мета: дати уявлення про мову як найважливіший засіб спілкування між людьми,

ознайомити з процесом розвитку мови; розвивати усне мовлення дітей; виховувати інтерес до вивчення рідної мови.

обладнання: картки з питаннями до гри.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. Перевірка домашнього завдання
  - А. Робота із вправою 43

— **Прочитайте складені вами речення.**

— **Поясніть правила їх запису.**

2. Гра «Знавці»

Учнів класу об'єднати у кілька команд. Учитель розкладає на столі картки з питаннями, що подаються на С. 21 підручника. Представники команд по черзі вибирають картки, а після обговорення команда дає відповіді на питання. Виграє та команда, яка дасть більшу кількість правильних відповідей.

1. Актуалізація опорних знань та мотивація навчання

Учитель пропонує учням повідомити одне одному певну інформацію. Він шепоче на вухо одному учневі й просить передати цю інформацію, не використовуючи мовлення.

Наприклад:

- **відкрий двері;**
- **передай книгу;**
- **подивись у вікно.**
- **Чому нам нелегко було зрозуміти одне одного?**

1. оголошення теми і мети уроку

— **Сьогодні ми дізнаємось, як розв'язали цю проблему наші предки, як вони навчилися розуміти одне одного.**

1. Первинне сприйняття та усвідомлення нового матеріалу
  - А. Колективна усна робота (вправа 44)

- Для чого людям потрібна мова?
- А для чого необхідно розуміти одне одного?
- Який вид мовлення з'явився першим?

2. Історична подорож (за матеріалом вправи 45)

— Уміння володіти звуками свого голосу та запам'ятовувати значення цих звуків назавжди відокремило людину від тварин. Для того, щоб людина стала людиною розумною, повинно було з'явитися слово.

Які ж слова з'явилися першими? Спочатку це були вигуки: ой, ух, ех, ай, ей. Може, саме з них згодом з'явилися слова: жах, біль, сміх. Першими були звуконаслідувальні слова: дзень-дзень, гав-гав, няв-няв, ко-ко-ко.

Емоційні вигуки, що виражали застереження, привітання, прохання, такі, як сучасні давай, спасибі, прошу, були вже словами, які позначали не предмет, а дію.

Це було дуже важливо, бо саме тоді мова стала для людей справжнім засобом спілкування. Але вимовлене слово швидко зникає. Людям потрібно було придумати, як зберегти слова і потім передати їх іншим. Так з'явилося писемне мовлення.

Подивіться на малюнок із вправи 45, як колись писали люди.

(Учитель розповідає про стародавні малюнки на стінах печер, вавилонський клинопис, єгипетські ієрогліфи.)

- Які з цих зображень вам зрозумілі?
- А чому не зрозуміли інші?
- А як пишемо ми? Що позначають букви алфавіту?

1. закріплення та систематизація знань

А. Хвилинка чистопису (С. 23)

— Підкресліть літери і з'єднання, які вийшли найкраще. назвіть звуки у слові квадрат, співвіднесіть їх із літерами.

2. Колективна робота (вправа 48)

— Роздивіться малюнки і назвіть фігури. Як їх можна назвати одним словом?

(Завдання 2 запропонувати виконати в парах.Перевірка — опитування пари.)

— Але ці фігури можна назвати не тільки геометричними, а й знаками. Адже зараз замість слів і цілих речень люди користуються знаками.

3. Робота за варіантами

I варіант — вправа 46;

II варіант — вправа 47 (1).

— Роздивіться малюнки, прочитайте завдання до вправ. Розкажіть, де в сучасному житті використовуються знаки. (Перевірка — індивідуальне опитування.)

— Де в сучасному житті нам зустрічаються знаки?

— А як ви думаєте, чому знаки й досі використовуються?

4. Розвиток усного мовлення (вправа 47 (2))

(Можливе проведення роботи у вигляді гри «Хто більше?»)

— Яке мовлення — усне чи письмове — використовували?

— З якою метою ми ним користуємося?

1. Підсумок уроку

— З чим ми сьогодні познайомились?

— Яке мовлення — усне чи письмове — з'явилося раніше?

— Що спонукало людей до створення мови?

— Не забувайте, що саме цим людина відрізняється від тварин. Тож для порозуміння слід користуватися мовою, а не фізичною силою.

VIII. Домашнє завдання з інструктажем (вправа 49)

— Розгляньте малюнки і назвіть слова, які запишете.

— Завдання 2 і 3 виконаєте усно, а в завданні 4 — не тільки усно складете речення, а й запишете їх у зошит.

— Які правила запису речень необхідно буде згадати?

Урок 11

тема. Поняття про рідну мову. Спорідненість української мови з російською та білоруською

Мета: з'ясувати поняття «рідна мова», ознайомити з мовами інших народів; розвивати усне мовлення учнів; сприяти розвитку вміння співпрацювати у групах; виховувати любов до рідної мови та повагу до мов інших народів.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. Перевірка домашнього завдання
  - А. Перевірка виконання вправи 49

Перший учень зачитує складені речення, пояснює правила оформлення речень на письмі.

Другий учень у цей час записує на дошці слова й добирає до них звукові модулі.

2. Словникова робота

— **Як ці речі можна назвати одним словом? (Предмети, інструменти)**

— **Зверніть увагу на написання слова предмет. На що необхідно звернути особливу увагу? (На літеру е)**

— **Напишіть рядок цього слова, підкреслюючи літеру е.**

— **Хочу наголосити ще й на тому, що це слово має не одне значення. Воно може позначати не тільки будь-яку річ, а й науку. Наприклад, ми говоримо: «У школі я вивчаю різні предмети», маючи на увазі вивчення різних наук.**

— **Запам'ятайте написання слова предмет.**

1. Актуалізація опорних знань та мотивація навчання

— **Утворіть пари, визначте закономірність. Українці французька білоруси німецька**

росіяни

білоруська

німці

українська

французи

російська

— Усно складіть речення з однією з пар слів.

— Який висновок можна зробити зі складених вами речень? (Кожний народ має свою рідну мову.)

1. оголошення теми і мети уроку

— Сьогодні ми з вами з'ясуємо поняття рідна мова, познайомимось із мовами, спорідненими з українською.

1. Первинне сприйняття та усвідомлення нового матеріалу

А. Бесіда

— Чи може англієць розмовляти французькою мовою?

— А українець — англійською?

— А чи можна ці мови вважати їхніми рідними? Чому?

— А які ж мови для них рідні?

— У чому ж різниця між рідною і нерідною мовами?

— А яка мова наша рідна? Як до неї треба ставитися і чому?

— А до інших мов? Чому?

2. Самостійна робота з підручником (вправа 50)

— Які мови є близькими до української? Чому? (Тому що вони походять від давньоруської мови, як три пагони з одного кореня.)

— А як ви думаєте, у чому ця близькість виражена?

3. Фізкультхвилинка

1. закріплення та систематизація знань

А. Колективне опрацювання вправи 53

(Завдання 1 і 3 опрацювати усно, завдання 2 — письмово, коментовано.)

— Чому нам легко було відгадати цю загадку?

— А яка мова ще близька до української?

2. Робота за варіантами (вправа 52)

(Після ознайомлення із завданням запропонувати продовжити роботу за варіантами.)

I варіант — олівець;

II варіант — качка;

III варіант — зозуля.

Троє учнів працюють біля дошки.

— **Що треба знати, щоб правильно ділити слово на склади?**

— **Підкресліть букви, що позначають голосні звуки. Скільки складів у кожному слові?**

— **Кому вдалося виконати завдання без помилок?**

3. Розвиток мовлення (вправа 54)

— **Прочитайте лічилку. Де її можна використати?**

— **А для цього вивчимо її напам'ять. Але спочатку зверніть увагу на вимову слів доведеться, хмуриться. Потренуйтеся у правильній вимові цих слів.**

(Завдання 2, 3 опрацювати колективно, усно. Завдання 3 опрацювати письмово або організувати усне змагання.)

1. Підсумок уроку

А. Бесіда

— **Про що сьогодні ми вели розмову?**

— **Яку мову ми називаємо рідною? Чому?**

— **Які мови світу близькі до нашої? Чому?**

— **Як слід ставитися до рідної мови? А до мов інших народів?**

2. Інструктаж щодо виконання домашнього завдання

— **Текст вправи 55 продовжить знайомити вас із спорідненими мовами. Ви його прочитаєте.**

— **Прочитайте завдання 2, 3. Яке з наведених слів ви запишете першим? А останнім?**

1. Домашнє завдання

Вправа 55.

Урок 12

тема. Старі й нові слова в українській мові. Переказування тексту.
Вимова й написання слів шофер,телевізор

Мета: продемонструвати учням, що мова — живий організм, який постійно вдосконалюється й розвивається; познайомити дітей зі шляхами розвитку й збагачення мови; розвивати мовлення й збагачувати активний словниковий запас учнів; виховувати бажання вивчати мову і мовні явища, бути патріотом своєї Вітчизни.

обладнання: малюнок козака, етимологічний і тлумачний словники.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. Перевірка домашнього завдання (вправа 55)

- Прочитайте слова в тому порядку, в якому ви їх записали.
- Чи можна вважати цей порядок алфавітним? Чому?
- Розкажіть, про що ви дізналися з тексту вправи.
- А чому українська, російська і білоруська мови такі схожі?

1. Актуалізація опорних знань та мотивація навчання

тюльпан

-о-о-о

- З'єднайте слова з їх звуковими моделями:

ракета

молотарка

— о — о — о — — о= о= — о —

- Що називає кожне з цих слів?
- Чому слово молотарка вам не знайоме? Як ви думаєте?

(Учитель пояснює дітям значення цього слова.)

1. оголошення теми й мети уроку

— Сьогодні ми дізнаємося, чому в мові є багато слів, значення яких нам не зрозуміле, а також поговоримо про те, як розвивається наша мова.

1. Первинне сприйняття та усвідомлення нового матеріалу

А. Колективна робота (вправа 58)

— Чому слова керогаз, примус та багато інших зараз нам незрозумілі? (Тому що з нашого вжитку зникли ці предмети.)

— Як ви думаєте, які з наведених слів з'явилися в мові відносно недавно і чому? (Тому що у нашому побуті з'явилися нові речі.)

— Отже, виходить, що наша мова не є статичною, вона перебуває у постійному розвитку.

Прочитаємо про це додатковий теоретичний матеріал на С. 27.

2. Робота зі словниковими словами

— Прочитайте слова в рамках. Що вони позначають?

(Учитель зачитує значення слів шофер і телевизор з етимологічного і тлумачного словників.)

— До якої групи — нових чи старих — належать ці слова? Поясніть чому.

— Складіть і запишіть речення, які б пояснювали значення цих слів.

— Як ви думаєте, на які літери слід звернути увагу, щоб правильно писати ці слова?

— Напишіть рядок цих слів, підкреслюючи літери, які треба в них запам'ятати.

3. Історична сторінка (вправа 59)

— Хто це? (Учитель вивішує малюнок козака.)

— А що ви знаєте про козаків?

— Прочитайте тест вправи 59. Що було для вас новим?

— Як ви думаєте, слово козак є історичною спадщиною мови чи прийшло до нас недавно?

- Прочитайте другий додатковий теоретичний матеріал на С. 27.
- Які ще слова повертаються до нашої мови? Як ви думаєте, чому так відбувається?
- Завдання 3, 4 виконайте самостійно, а потім разом їх перевіримо.
  1. закріплення та систематизація знань
    - А. Розвиток мовлення. Складання переказу (вправа 59)
- Прочитайте текст вправи так, що могли його переказати. (За- слухати декілька переказів, зазначивши їх переваги та недоліки.)
  2. Колективна робота (вправа 57)

(Завдання 1,2 опрацювати колективно, завдання 3 запропонувати для самостійного опрацювання. Перевірити, індивідуально опитавши учнів.)
- А яку мову має на увазі Володимир Сосюра, називаючи її своєю?
  3. Самостійна робота (вправа 56) із взаємоперевіркою
    1. Підсумок уроку
- Яка мова є нашою рідною? Чому?
- Чому її називають державною?
- У чому виражається наша любов до рідної мови?
- Що було новим для вас сьогодні на уроці?
- Виберіть із наведених на дошці слів ті, які розповідають про історичне минуле країни.
М'яч, екскаватор, чумак, багаття, радіо, вершник, отаман, пше- ниця.
- Як ви розумієте їх значення?
- Зверніть ще раз особливу увагу на вимову й написання слів шофер, телевізор.
  1. Домашнє завдання з інструктажем

Додатковий теоретичний матеріал на С. 27, вправа 60.

Урок 13

тема. Уявлення про усне й писемне мовлення. Культура мов- лення

Мета: розширити та поглибити знання дітей про мовлення, озна- йомити з видами мовлення, їх особливостями, з правилами куль- тури усного й писемного мовлення; розвивати спостережливість вміння порівнювати й робити висновки; виховувати культуру мов- лення.

обладнання: малюнки із зображенням дітей, які розмовляють і пишуть.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. Актуалізація опорних знань та мотивація навчання

1. Перевірка домашнього завдання (вправа 60).

Перший учень читає вписані словосполучення.

— **Які слова прийшли до нас із давніх часів? Знайди їх у тексті.**

Другий учень читає складену розповідь.

— **Яку мову ми називаємо рідною?**

— **Як її ще називають?**

— **Погляньте на ці малюнки й розкажіть, що роблять учні.(Учитель вивішує на дошці два малюнки: на першому діти роз- мовляють, на другому — пишуть.)**

— **А як про це можна сказати одним словом? Чи правильно го- ворити, що всі вони розмовляють?**

1. оголошення теми і мети уроку

— **Сьогодні ми дізнаємось про те, як можна спілкуватися, як це робити правильно і культурно.**

1. Робота над вивченням нового матеріалу1. Самостійна робота з правилом (С. 29)

— **Прочитайте правило.**

— **Про що ви дізналися з нього?**

— **Тож чи можна сказати, що всі діти розмовляють? (Так, алероблять вони це по-різному.)**

— **Тоді чи можна сказати, що наше мовлення буває двох видів? Яких саме? (Усне та писемне)**

Учитель звертає увагу дітей на опорну схему і просить доповнити її.

Мовлення

Усне

Писемне

— Яку навчальну діяльність можна віднести до усного мовлення? А до писемного?

Схема набуває такого вигляду:

Мовлення

Читання Говоріння

Письмо

2. Колективна усна робота (вправа 61) Завдання опрацювати письмово.

— Якими видами мовлення ви користувалися?

— А в чому різниця між ними?

3. Робота в парах (вправа 62) Перевірка — опитування пари.

— Яким видом мовлення ви користувалися при виконанні завдання 2?

— А чи користувалися ви у вправі усним мовленням? Коли?

1. закріплення вивченого матеріалу

А. Колективна робота з додатковим теоретичним матеріалом (С. 30) Після ознайомлення з ним учитель пропонує учням замислитися, чи завжди їхнє мовлення відповідає правилам.

— Що потрібно вам змінити, аби ваше мовлення стало культурним?

2. Хвилинка чистопису

— Потренуйтеся у каліграфічному письмі за зразками на С. 30. Перевірка

— взаємоперевірка.

— Кому вдалося виконати вимоги до писемного мовлення?

— А як ви розумієте значення слова де-не-де?

3. Пошукова робота (вправа 63)

— Прочитайте текст. Хто зрозумів значення слова де-не-де? Завдання 2, 3 опрацювати усно колективно.

— Який із текстів більш художній і виразний? Чому? Завдання 4 запропонувати для самостійного виконання.

— Чи ви дотрималися вимог культурного мовлення? У чому це виразилось?

1. Підсумок уроку

— Які види мовлення ви знаєте?

— У чому між ними різниця?

— Які види навчальної діяльності належать до усного, а які — до писемного мовлення?

— Які правила культурного мовлення ви запам'ятали? (Якщо дозволяє час, усно колективно опрацювати вправу 64.)

1. Домашнє завдання

Додатковий теоретичний матеріал на С. 30, вправа 65, повторити словникові слова.

Урок 14

тема. Звертання. Практичне засвоєння різних форм звертання.

Складання діалогу за поданими запитаннями

Мета: збагатити словниковий запас учнів словами ввічливості та формами ввічливого звертання; учити використовувати їх у власному мовленні; розвивати усне й писемне мовлення учнів; виховувати доброзичливе та шанобливе ставлення до оточуючих.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент

2. Актуалізація опорних знань та мотивація навчання

А. Перевірка домашнього завдання (вправа 65) Перевірка — індивідуальне опитування. Додаткові питання

- **Які види мовлення ви знаєте?**
- **Які види діяльності належать до усного мовлення? А до писемного?**
- **Назвіть правила культури мовлення.**
- **А чому їх необхідно дотримуватися?**

2. Хвилинка чистопису Сп бі би спасибі

Перевірка — взаємоперевірка за зразком на С. 33.

- **Що ви можете розповісти про слово спасибі?**
- **А які ще слова ввічливості ви знаєте?**
- **Для чого потрібні слова ввічливості у мовленні?**

1. Повідомлення теми й мети уроку

— **Сьогодні ознайомимось зі звертанням, будемо вчитися будувати діалоги, вживати у мовленні слова ввічливості.**

1. Робота над вивченням нового матеріалу

А. Колективне виконання вправи 66

Завдання 1, 2 опрацювати колективно, звернути увагу на інтонавання речень.

Завдання 3, 4 опрацювати самостійно після обговорення. Перевірка — фронтальне опитування.

- **До кого звертаються у вірші?**
- **А як ви це зрозуміли?**
- **Слова зайчику, зайчику є звертанням. Зверніть увагу, як виділяються звертання на письмі.**
- **А як ви використовуєте звертання?**
- **Усно складіть речення зі звертанням до свого товариша.**

2. Робота з підручником (вправа 67) Завдання 1, 2, 5 виконати усно.

Завдання 3, 4 виконати колективно коментовано.

— Назвіть слова, які є звертаннями у цій казці.

1. закріплення вивченого матеріалу

А. Розвиток діалогічного мовлення (вправа 68)

— Які слова ввічливості використані в діалозі?

— А що таке діалог?

— Діалог — це розмова двох або декількох осіб. Зверніть увагу на оформлення діалогу на письмі.

— Як виділяються слова співрозмовників?

— Виберіть тільки слова Юрка.

— А чого не вистачає цьому діалогу? (Слів вітання на початку розмови)

— З яких слів потрібно було її розпочати? Введіть їх у діалог.

— Прочитайте парю виправлений діалог.

2. Інструктаж щодо виконання домашнього завдання

— Удома ви продовжите подорож зоопарком за допомогою вправи 70. Прочитайте завдання до вправи.

— Як ви опишете слона? На що звернете увагу?

— З якого слова почнете записувати слова в алфавітному порядку? Чому?

3. Робота в парах (вправа 69)

За бажанням декілька пар можуть отримати складені діалоги.

— Чи дотримувались наші товариші правил складання діалогу?

— Які слова ввічливості вони використали?

— А які звертання ви почули?

1. Підсумок уроку

— Розкажіть, що ви навчилися робити на уроці.

— З якими правилами культури мовлення ми сьогодні ознайомились?

— А як оформлюють діалог на письмі?

— **Що таке звертання? Складіть із ним речення.**

1. Домашнє завдання

Вправа 70.

Урок 15

тема. Сила голосу і швидкість мовлення. Слова ввічливості. Ситуативні діалогічні вправи. Вимова й написання слів бібліотека, змагання

Мета: продовжити знайомити дітей із правилами культури мовлення; удосконалювати вміння складати діалоги, дотримуючись правил культури мовлення; розвивати й збагачувати лексичний запас учнів; виховувати вміння співпрацювати в парі.

обладнання: етимологічні, тлумачні словники.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. Актуалізація опорних знань та мотивація навчання
  - A. Перевірка домашнього завдання (вправа 70)

Перший учень пояснює вставлені літери, усно описує слона.

Другий учень читає, як він записав за алфавітом слова (завдання 3).

— **Чому саме в такому порядку слід розташувати слова?**

2. Бесіда

— **Розкажіть, з якими правилами культури мовлення ви ознайомились.**

— **А чому їх необхідно дотримуватись?**

3. Складання діалогу (телефонні розмови)

Учитель складає діалог з одним із учнів. При цьому він або шепоче, або розмовляє надто голосно чи надто швидко.

— **Чи зрозуміли ви мене? Чому?**

1. Повідомлення теми й мети уроку

— **Сьогодні ми будемо продовжувати вчитися правильно обирати силу голосу й швидкість мовлення, щоб мати можливість повноцінно спілкуватися.**

1. Робота над вивченням нового матеріалу

А. Колективне виконання вправи 71

Після опрацювання завдання 1 вчитель пропонує учням інсценізацію зі складанням діалогів.

— **У якому випадку є виправданим використання підвищеної сили голосу? Чому?**

— **Чому в бібліотеці слід розмовляти пошепки?**

— **А чи почують вас, якщо на спортивних змаганнях ви будете шепотіти?**

— **Який висновок із цієї вправи ми можемо зробити? (Для кожної ситуації необхідно обирати певну силу голосу й швидкість мовлення.)**

2. Робота зі словниковими словами

— **Зверніть увагу на слова у рамочках на С. 35.**

— **До яких малюнків із вправи 71 їх можна використати?**

— **А що означають ці слова?**

Учитель звертає увагу учнів на необхідність використання етимологічного та тлумачного словників заради поглиблення відомостей про слова бібліотека і змагання.

— **На що треба звернути увагу при написанні цих слів?**

— **Закрийте підручники й пропишіть кожне слово тричі, під-креслюючи ті літери, які треба запам'ятати.**

Хлопці записують усі можливі варіанти переносу слова змагання, а дівчата — бібліотека. Фізкультхвилинка. 3. Робота в парах (вправа 72)

Перевірка — опитування пар (виразне читання уривків).

— **Виберіть і прочитайте звертання, які вживались у цих уривках. Як виділені звертання на письмі?**

— **Прочитайте правило на С. 36. Складіть і запишіть речення з одним зі звертань. Виділіть його на письмі.**

— Прочитайте інтонаційно правильно складене речення.

1. закріплення та систематизація знань
А. Робота зі скоромовками (вправа 73)

Завдання 1, 2 опрацювати усно. Можна організувати змагання на кращого читця скоромовок.

Завдання 3 опрацювати на дошці.

— **Замініть одним словом вислови із завдання 4.**

— **А чи правильно так вести розмову? Чому?**

— **А як же треба розмовляти?**

— **А які правила культурного мовлення ви знаєте?**

2. Інструктаж щодо виконання домашнього завдання

— **Прочитайте завдання до вправи 74.**

— **Розкажіть, як ви його зрозуміли.**

— **Прочитайте текст, який ви запишете під диктовку.**

— **Як називається такий вид роботи? (Диктант)**

— **Зверніть увагу на написання цього слова. Що треба запам'ятати?**

1. Підсумок уроку

— **Зараз ми проведемо тренувальний диктант. Мовлення, писемне, усне, звертання.**

— **Що ви можете розповісти про кожне з цих слів?**

— **Як ви будете звертатися до мами, тата, бабусі, дідуся, брата чи сестри?**

— **З якими ж правилами культурного мовлення ми сьогодні ознайомились?**

1. Домашнє завдання Правило на С. 36, вправа 74.

Урок 16

тема. Урок розвитку зв'язного мовлення. Побудова речень на задану тему

Урок 17

тема. Поглиблення знань про культуру мовлення. Вправ- лання в етиці мовленнєвої поведінки. Складання діалогу «У ма- газині»

Мета: активізувати отримані знання з мовної культури, уміння застосовувати їх у житті; розвивати усне мовлення дітей, уміння працювати самостійно і в парі; виховувати культуру мовленнєвого спілкування, повагу і любов до матері.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. Актуалізація опорних знань і мотивація навчання
А. Перевірка домашнього завдання

- **Які типи мовлення ви знаєте?**
- **Яка, на вашу думку, різниця між ними?**
- **Сформулюйте основні правила культури писемного мовлення.**
- **А яких правил необхідно дотримуватися в усному мовленні?**
- **Чим схожі всі речення у вправі 74? (У кожному 4 слова.)**
- **Чому слова Київ, Хрещатик пишуться з великої букви?**

2. Хвилинка чистопису

Лл во Ласкаво просимо!

Перевірка — взаємоперевірка за зразком на С. 40.

- **Що можете розповісти про вислів «Ласкаво просимо»?**
- **Які ще слова ввічливості вживаєте у мовленні?**
- **Для чого вони потрібні?**

1. Повідомлення теми й мети уроку

— **Сьогодні ми поглибимо знання про правила культурної поведінки та повправляємося у складанні діалогів.**

1. Робота над вивченням нового матеріалу
А. Диференційоване завдання

Учні зі слабшою підготовкою виконують вправу 77, сильніші — вправу 76.

Перевірка — фронтальна.

Учитель звертає увагу на правильне використання у цих конструкціях займенників (без уживання терміна) за правилом на С. 38.

Фізкультхвилинка.

2. Самостійна робота (вправа 84)

— **До кого звертається автор?**

— **Як? Які почуття він передає? Чому?**

Завдання 3 опрацювати усно колективно.

— **А ще з якими словами можна звертатися до матері?**

— **Зверніть увагу на вправу 83.**

— **Завдання 2 виконайте самостійно.**

— **Прочитайте свої речення.**

3. Робота в парах (вправа 85)

Перевірка — опитування пари.

Завдання 2 опрацювати самостійно.

— **Як ви думаєте, чого навчає мати свого сина?**

1. закріплення та систематизація знань

А. Самостійна робота (вправа 80)

Перевірка — фронтально.

2. Складання діалогу. Розвиток мовлення (вправа 79)

Завдання 1, 2 опрацювати колективно.

Потім, працюючи парою, учні складають діалог «У магазині». Учитель опитує кілька пар.

1. Підсумок уроку

— **Назвіть слова ввічливості, які будете вживати у своєму мовленні.**

— **Для чого вони потрібні?**

1. Домашнє завдання

Вправа 87.

Урок 18

тема. Узагальнення знань та умінь учнів за темою «Мова і мовлення».

Перевірна робота

Урок 19

тема. Поняття про текст. Розрізнення груп окремих речень і тексту.

**Заголовок, його відповідність змісту, тексту. Вимова й написання слів
ґроно, китиця**

Мета: ознайомити дітей з поняттям текст; формувати уявлення про текст як форму зв'язного висловлювання, його характерні ознаки; розвивати вміння визначати тему тексту, добирати заголовок до тексту відповідно до змісту тексту; виховувати вміння бачити красу природи.

обладнання: малюнок берізки, дуба, ясена, калини, тлумачні словники.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. Аналіз перевірної роботи
3. Актуалізація опорних знань

— **Прочитайте речення, записані на дошці.**

**Петрик іде до школи. Накрапав дощик. Тролейбус підійшов до зупинки.
Армія захищає кордони України. Сонце сідає за гору.**

— **Про що ви дізналися?**

— **Як ви думаєте, чому це важко визначити?**

1. Повідомлення теми та мети уроку

— **Сьогодні ми дізнаємось, чому одна група речень дає нам певні відомості про щось одне, а друга — розпоршує інформацію на декілька предметів.**

1. Робота над вивченням нового матеріалу
  - A. Пошукова робота (вправа 88)

Як підсумок роботи — правило на С. 44.

— **Яка характерна особливість тексту?**

— **Як ви думаєте, чому до тексту дібрали саме такий заголовок? Що він відображає?**

2. Колективна творча робота (вправа 89)

— **Прочитайте текст.**

— **Що в ньому не так?**

— **Подумайте, як поміняти речення місцями, щоб вийшов текст. Учитель вислуховує декілька пропозицій, просить дітей прокоментувати.**

Робота із завданням 2 (колективно, коментовано).

— **Про що розповідає текст?**

— **Який заголовок ви б дібрали до тексту?**

— **Чому саме такий?**

3. Фізкультхвилинка

А. закріплення та систематизація знань

і. Хвилинка чистопису Пп ос із берізка

Перевірка — взаємоперевірка за зразком.

— **Що таке берізка? Виберіть її зображення серед малюнків.**

— **Як ви її впізнали? Які почуття вона викликає?**

2. Робота із вправою 90

Завдання 1, 2 опрацювати колективно.

— **Які почуття викликав цей текст?**

— **Яке ставлення автора до берізки? З чого це видно?**

— **Чи згодні ви з автором?**

— **Про що розповідає цей текст?**

— Який заголовок можна дібрати до нього? Завдання 3 запропонувати опрацювати самостійно.

3. Інструктаж щодо виконання домашнього завдання

— Прочитайте текст із вправи 91. Це текст? Чому?

— Про що він розповідає?

— Який заголовок ви б дібрали до нього?

— Прочитайте завдання до вправи. Чи є запитання?

4. Словникова робота

— Чи було в тексті вправи 91 слово, значення якого було б вам незрозумілим?

— А що таке ґроно?

— А що таке китиця? Зверніться до словників.

— Дійсно, ґроно і китиця — це слова, близькі за значенням. Запам'ятайте їх написання й правильну вимову.

— Складіть звукову модель слова китиця, а слово ґроно поділіть для переносу.

— З одним зі слів складіть речення і запишіть.

1. Підсумок уроку

— Що таке текст?

— Чим він відрізняється від групи речень?

— Що можна дібрати до тексту?

— Що повинен відображати заголовок?

1. Домашнє завдання Правило на С. 44, вправа 91.

Урок 20

тема. Добір заголовків до текстів. Вправління у стислому переказі

Мета: розширювати уявлення дітей про текст; вправляти учнів у визначенні теми текстів і доборі до них заголовків; розвивати усне

мовлення дітей, уміння складати стислий переказ; виховувати любов до книги, читання.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. Актуалізація опорних знань і мотивація навчання

Перевірка домашнього завдання (вправа 91). Перший учень з місця читає вписане речення, називає звуки у слові ґроно.

Другий учень на дошці записує всі варіанти переносу слова червоні.

Перевірка — взаємоперевірка.

- **З чим ви почали знайомитись на минулому уроці?**
- **А що таке текст?**
- **За якими ознаками його можна впізнати?**
- **Як правильно дібрати заголовок до тексту?**

1. Повідомлення теми й мети уроку

— **Сьогодні ми будемо вчитися добирати заголовки до текстів, дізнаємось, як грамотно створювати тексти.**

1. Робота над вивченням нового матеріалу
  - А. Хвилинка чистопису книжки лікарня

Перевірка — самоперевірка за зразком.

- **А що таке лікарня?**
- **Доберіть до цього слова споріднені й позначте корінь.**

2. Колективна робота (вправа 92)

— **Виявляється, лікуватися у лікарні можуть не лише люди, а й книжки. Тоді така лікарня називається «книжковою лікарнею». Прочитайте про неї у вправі 92.**

- **Як лікували книжки? А навіщо це робили?**
- **А чому книжки треба берегти?**

— **Виберіть заголовок, який, на вашу думку, є найкращим. Обґрунтуйте.**

3. Фізкультхвилинка

А. закріплення та систематизація знань

і. Складання стислого переказу (вправа 92)

Учитель пропонує дітям прочитати текст, осмислити, вибрати ключові події та слова, скласти переказ.

Перед слуханням він звертає увагу на те, що вони виступатимуть у ролі критиків. Їхнє завдання — визначити, що в переказах було вдалим.

Обговорення результатів провести фронтально.

2. Самостійна робота (вправа 94) Завдання 1, 2 опрацювати в парах.

— **Хто хоче прочитати свій переказ для всіх? Завдання 3 опрацювати колективно, коментовано.**

— **А для чого необхідно змінювати слова?**

— **Прочитайте правило на С. 47. Як ви його зрозуміли? Завдання 4 опрацювати усно.**

1. Підсумок уроку

— **Як правильно дібрати заголовок до тексту?**

— **А про що необхідно пам'ятати, складаючи текст?**

— **А чим були схожі між собою тексти, з якими ми працювали на уроці?**

— **Як треба ставитися до книг? Чому?**

VII. Домашнє завдання

Правило на С. 47, вправа 95.

Урок 21

тема. Будова тексту: зачин, основна частина, кінцівка. Доповнення основної частини тексту

Мета: ознайомити дітей з будовою тексту, формувати поняття зачин, основна частина, кінцівка; вчити знаходити частини тексту, виділяти абзаци, складати й записувати текст із дотриманням абзаців; розвивати

логічне мислення учнів; виховувати культуру мовлення (усного й писемного).

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. Актуалізація опорних знань і мотивація навчання
А. Перевірка домашнього завдання (вправа 95)

Учитель просить учнів пригадати інші прислів'я про книгу, пояснити, що вони значать.

Із загадками учитель пропонує попрацювати фронтально.

2. Робота з дошкою

— Прочитайте текст. Чи все в ньому правильно?

А каченята вмить зникли. Вони припали до землі. Стара качка знялася на крила. Вона кинулася до хижака. Раптом із-за чагарника виринув яструб.

— Як би ви змінили текст? Чому?

1. Повідомлення теми й мети уроку

— На сьогоднішньому уроці ми дізнаємось, з яких частин складається текст.

1. Робота над вивченням нового матеріалу
А. Самостійне ознайомлення з правилом

— Прочитайте правило на С. 47.

— З яких частин складається текст?

— Знайдіть у тексті на дошці зачин (основну частину, кінцівку).

— У чому полягає неправильність побудови тексту?

— А що таке абзац?

2. Колективна робота (вправа 96)

— Поспостерігайте за абзацами у тексті. Скільки їх?

— Як ви думаєте, чому саме три частини?

— Прочитайте зачин.

- Знайдіть і прочитайте кінцівку.
- Як називається частина між зачином і кінцівкою?

Завдання 2 опрацювати усно, а завдання 3 — самостійно письмово.

Перевірка — індивідуальне опитування. 3. **Фізкультхвилинка**

1. закріплення та систематизація знань
  - А. Хвилинка чистопису Бб б Бережіть ліс!

— Усно розділіть для переносу слово бережіть.

— Чому не можна перенести слово ліс?

— А чому необхідно берегти ліс?

2. Усне колективне виконання вправи 97 Завдання 1, 2, 3 опрацювати колективно.

— Як ви думаєте, чому в цьому тексті не три абзаци?

— Основну частину, якщо вона велика, для легкості сприйняття розділяють на абзаци. Тому кількість абзацив у тексті може бути більше трьох.

Завдання 4 запропонувати опрацювати самостійно.

— Хто хоче внести свої доповнення?

3. Самостійна робота (вправа 98) Перевірка — індивідуальне опитування. Додаткові питання

— З яких частин складається текст?

— Як записується кожна частина?

— Чи завжди в тексті буває три абзаци? Чому?

1. Підсумок уроку

— Розкажіть, що нового ви сьогодні дізналися.

— Що таке абзац?

— Як називається початок тексту?

— Де може «ховатися» основна думка тексту?

1. Домашнє завдання Правило на С. 47, вправа 99.

Урок 22

тема. Закріплення знань про будову тексту. Складання тексту за початком і кінцівкою

Мета: розширити й закріпити знання учнів про будову тексту; розвивати вміння працювати з текстом; виховувати працелюбність, бажання працювати для всіх.

обладнання: малюнки kota й кита.

ХІД УРОКУ

I. організаційний момент

1. Актуалізація опорних знань і мотивація навчання
А. Перевірка домашнього завдання (вправа 99)

Завдання 3 опрацювати усно, а поділ слів для переносу за- фіксувати на дошці.

- **Із яких частин складається текст?**
- **Зачитати зачин (кінцівку) тексту.**
- **Як записується кожна його частина?**
- **А чи завжди в тексті лише три абзаци?**

2. Бесіда

- **Прочитайте речення з дошки. Які з них можуть бути зачином, а які — кінцівкою тексту?**

Вересень — перший осінній місяць.

Ластівки дуже зраділи й почали годувати пташенят.

Хлопчики йшли лісовою стежкою.

Настала тепла рання весна.

Хлопчики стали справжніми друзями.

- **Якими можуть бути теми текстів, що мають такі початки й кінцівки?**

1. Повідомлення теми й мети уроку

— На цьому уроці ми продовжимо ознайомлення з частинами тексту, будемо складати основну частину за даними зачином і кінцівкою.

1. Первинне сприйняття та усвідомлення нового матеріалу

А. Колективна робота з підручником (вправа 100)

Завдання 4 можна виконати у формі змагання між групами «акторів». По завершенні змагання учитель визначає, чия гра найвиразніша.

— **А якою може бути кінцівка казки?**

2. Робота в парах (вправа 101) Перевірка — опитування пари. Завдання 3 опрацювати самостійно.

3. Фізкультхвилинка

А. закріплення та систематизація знань

і. Робота із загадкою (вправа 102(1))

Після відгадування загадки вчитель звертає увагу дітей на малюнки.

— **Усно двома-трьома реченнями розкажіть про kota і про кита.**

— **А чим схожі слова кит і кіт?**

2. Вибіркове списування (вправа 102(2))

— **Прочитайте текст. Що цікавого ви дізналися про кита? Перевірка — індивідуальне опитування.**

3. Хвилинка чистопису

— **Пошукайте на сторінці, де ще записана назва числа. Каліграфічно спишіть.**

п'я ся де п'ятдесят

1. Підсумок уроку

— **Які нові відомості ви дізналися на уроці?**

— **А що навчилися робити?**

— **Що треба пам'ятати про текст?**

1. Домашнє завдання Вправа 103.

Урок 23

**тема. Види текстів: текст-розповідь, текст-опис, текст-міркування.
Складання тексту-міркування й тексту-опису**

Мета: ознайомити дітей з видами текстів, їх характерними особливостями; вчити визначати вид тексту, розрізняти їх між собою, складати текст-міркування і текст-опис; розвивати вміння працювати з текстом; виховувати уважність, спостережливість. обладнання: малюнок зайця.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. Актуалізація опорних знань і мотивація навчання
А. Перевірка домашнього завдання (вправа 103)

Завдання 2 перевірити у вигляді змагання на найбільш виразне читання.

Завдання 3, 4 перевірити усно фронтально.

- **Що таке текст?**
- **Із яких частин складається текст?**
- **Як відділяються частини тексту на письмі?**

2. Робота із загадкою

Довгі вуха має,

Швидко в лісі стрибає. (Заєць)

— **За якими ознаками ви впізнали зайчика? Учитель звертає увагу дітей на зайчика на малюнку.**

— **Ще за якими ознаками можна впізнати зайця?**

3. Робота зі словниковим словом

— **Запишіть слово заєць. На що в написанні цього слова необхідно звернути особливу увагу?**

— **Підкресліть літери є та ь.**

— **Складіть звукову модель цього слова, поділіть його для переносу.**

1. Повідомлення теми й мети уроку

— **Сьогодні з допомогою цієї тваринки ви дізнаєтесь, які бувають тексти.**

1. Робота над вивченням нового матеріалу

А. Колективна робота (вправа 104) Завдання 1 опрацювати усно.

Як висновок — додатковий теоретичний матеріал (С. 52).

— **То які ж види текстів бувають? Завдання 2, 3 опрацювати самостійно. Завдання 4 опрацювати колективно на дошці.**

2. Гра «Знавці» (усно)

— **Визначте вид тексту. Обґрунтуйте.**

1) **Прийшла весна. Зазеленіли дерева. Дні стали довшими, а ночі коротшими. Прилетіли перелітні птахи. У полях починається сівба.**

2) **Лиска була проворна й красива. Шкурка аж вилискує, вушка стирчать, хвіст пухнастий з білим кінчиком. Ступає повільно, м'яко, до всього придивляється, прислухається.**

3. Самостійна робота (вправа 105) Перевірка — індивідуальне опитування.

— **Який вид тексту у вас вийшов?**

— **А чому його не можна віднести ні до опису, ні до розповіді? Чим він відрізняється?**

— **Це — текст-міркування. Він має особливу будову: складається із твердження і доказів на підтримку чи заперечення цього твердження.**

— **Прочитайте, яке твердження містить наш твір.**

— **А які докази ми навели?**

— **А ще які види тексту ви знаєте?**

4. Фізкультхвилинка

А. закріплення та систематизація знань

і. Робота в парах (вправа 106)

— **Якого виду цей текст? Доведіть. Завдання 2 і 3 опрацювати самостійно. Перевірка: опитування пари.**

— Як ще точніше визначити вид цього тексту? (Текст-розповідь з елементами опису)

2. Інструктаж щодо виконання домашнього завдання (вправа 107)

— Прочитайте завдання. Чи будете ви його списувати?

— А що ви запишете в зошит?

— Особливу увагу при списуванні зверніть на слова казці, звірі. Зверніть увагу на слова в рамочці. (У середині цих слів ь не пишемо, хоча м'якість й чуємо.)

— Додатково визначте вид тексту.

1. Підсумок уроку

— Що ви дізналися про написання слова заєць?

— Які види текстів ви знаєте?

— Чим відрізняється текст-опис від тексту-розповіді?

— А що таке текст-міркування?

1. Домашнє завдання

Додатковий теоретичний матеріал на С. 52, вправа 107.

Урок 24

тема. Урок розвитку зв'язного мовлення. Поширення речень образними словосполученнями

Урок 25

тема. Засоби зв'язку речень у тексті. Узагальнення знань і вмінь учнів за темою «Текст»

Мета: поглибити знання учнів про структуру тексту; продемонструвати засоби зв'язку речень у тексті; формувати вміння аналізувати структуру тексту; учити складати текст, дотримуючись його структури; систематизувати й узагальнити знання про текст; розвивати увагу учнів, виховувати інтерес до спостережень у природі.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент

2. Актуалізація опорних знань і мотивація навчання
А. Перевірка домашнього завдання (вправа 107)

Перевірка — індивідуальне опитування.

- **Якого типу цей текст? Доведіть.**
- **Які ще види текстів ви знаєте? Розкажіть про їх характерні особливості.**

2. Словниковий диктант

Виразно, диктант, читання, олень, ведмідь, телевізор, заєць, червоний.

Перевірка — взаємоперевірка за зразком на дошці.

3. Бесіда (вправа 110)

- **Послухайте вірш. Визначте вид цього тексту.**
- **Чи зрозуміло вам, що означають слова хліб росте?**
- **Що означає у цьому тексті слово хліб?**
- **Отже, одне й те саме слово може називати різні предмети.**

А ми сьогодні дізнаємося, як уникнути повторів одного й того самого слова і як їх усувати, якщо вони виникли. Також будемо вчитися зв'язувати речення в тексті так, щоб зробити його грамотним і виразним. Крім цього, закріпимо свої знання про текст.

1. Робота над вивченням нового матеріалу
А. Пошукова робота (вправа 108)

- **Як же зв'язуються речення в тексті?**
- **Зараз ви повправляєтесь у доборі слів, які можуть зв'язувати речення в тексті.**

2. Самостійна робота (вправа 109) Перевірка — індивідуальне опитування.

- **Для чого необхідно замінювати слова в тексті близькими за значенням?**

3. Фізкультхвилинка

- А. закріплення та систематизація знань та умінь учнів
і. Колективна робота (вправа 112)

- Знайдіть зачин цього тексту.
- А де кінцівка?
- Як називається частина тексту, яка розташована між зачином і кінцівкою?
- Як дібрати заголовок до тексту?

2. Самостійна робота (вправа 113) Перевірка — індивідуальне опитування.

Звернути увагу дітей на вимову й написання слів лашциться і подивіться.

3. Робота в парах. «Заповни пропуски» (вправа 114)

А. Підсумок уроку

і. Бесіда

— Із якими основними поняттями ми ознайомились у темі «Текст»?

— Що таке тема тексту? А мета?

— Розташуйте частини в правильному порядку. Кінцівка, зачин, основна частина тексту.

— Як зв'язуються речення в тексті?

— А що ми навчилися робити?

2. Інструктаж щодо виконання домашнього завдання (вправа 115)

А. Домашнє завдання Вправа 115.

Урок 26

тема. Поняття про речення. Основні ознаки речення Мета: активізувати знання дітей про речення; формувати усві- домлення речення як групи слів, що виражає закінчену думку; розви- вати навички логічної побудови речень; виховувати любов до природи. обладнання: картки із текстом.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. Актуалізація опорних знань і мотивація навчання
  - А. Перевірка домашнього завдання

— Розкажіть, як ви закінчили текст.

— Який заголовок дібрали?

— Із чого складається ваша розповідь?

— Скільки речень ви склали самі, щоб закінчити текст?

2. Хвилинка чистопису со ое це сонце

— Чи можна написане назвати реченням? Чому?

— Складіть усно речення зі словом сонце.

— Як ви доведете, що це — речення?

1. Повідомлення теми й мети уроку

— На цьому уроці ми почнемо роботу над темою «Речення» і познайомимось із першою характерною ознакою речення.

1. Робота над вивченням нового матеріалу

А. Усна колективна робота (вправа 117)

— Яка ж перша ознака речення?

— Прочитайте правило на С. 59. Чи збігається ваш висновок із ним?

— То чим же речення відрізняється від групи слів?

2. Колективна робота (вправа 116) Завдання 1, 2 опрацювати усно колективно. Завдання 3 запропонувати для самостійного виконання.

А. закріплення та систематизація знань

і. Робота за варіантами (вправа 118, 119)

Спочатку колективно усно опрацювати завдання 118 (1, 2) та 119 (1, 2), порівняти тексти вправ і зробити висновок про художні особливості текстів.

— Як інтонаційно позначається кінець речення? Потім:

I варіант — вправа 118 (3);

II варіант — вправа 119 (3). Перевірка — індивідуальне опитування.

Роботу з переносу слів соловейко і сонце провести на дошці.

— З якою ознакою тексту ми сьогодні познайомилися?

2. Робота з текстом (у парах)

Учитель роздає картки із заздалегідь надрукованим текстом.

Діти у дворі ліпили зі снігу бабу. Олексій зліпив сніговий колобок
знайшов вуглинка і поробив очі погралися діти й пішли знову до дитя-
чого садку шкода Олексію колобка залишати узяв він його із собою.

— Визначте, скільки речень у тексті. Прочитайте, інтонаційно виділяючи кожне речення.

— Аргументуйте свій поділ на речення.

— Які ознаки має речення?

3. Інструктаж щодо виконання домашнього завдання (вправа 120)

— Прочитайте рядки слів із вправи 120. Які з них є реченнями? Чому?

— Завдання 2, 3 опрацюєте вдома самостійно.

1. Підсумок уроку

— Зберіть речення:

є, котик, у, Мурчик, мене;

котика, у, пухнастий, дуже, хвостик;

любить, клубочком, гратися, він.

Доведіть, що зібрані вами вислови є реченнями.

— З якою першою ознакою речення ми сьогодні ознайомилися?

1. Домашнє завдання Правило, С.59; вправа 120.

Урок 27

тема. Поділ тексту на речення. Зв'язок слів у реченні Мета: закріплювати знання дітей про речення як групу слів, що виражають закінчену думку; ознайомити учнів із другою ознакою речення — зв'язком слів у середині речення; вчити правильно інтонувати речення й записувати їх; виховувати вміння бачити красу природи. обладнання: картки із текстом до уроку 25.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. Актуалізація опорних знань та мотивація навчання

А. Перевірка домашнього завдання (вправа 120)

Діти зачитують виписані речення, доводять, що це саме речення.

- **Поясніть добір речень до завдання 3.**
- **Чи можуть речення складатися з одного слова?**
- **Яку ознаку речення ви знаєте?**

2. Хвилинка чистопису У З Дз дзвінок

— **Доберіть слова з цими літерами на початку. (Ужгород, Урал, Улянка, Звенигород, Закарпаття, Зіна, Захарко...)**

— **Складіть речення з одним із цих слів. Запишіть його. 3. Усна колективна робота (вправа 122)**

— **Як ви вважаєте, чому перша група слів не є реченням?**

1. Повідомлення теми й мети уроку

— **Сьогодні ми познайомимось з другою ознакою речення, без якої речення не було б реченням.**

1. Робота над вивченням нового матеріалу

А. Продовження роботи над вправою 122

Учитель пропонує учням записати в зошит речення з цієї вправи і разом провести роботу зі встановлення зв'язку слів у реченні за допомогою питань.

Як?   Яке?

fIfI

Рано встало золоте сонечко.

fЩо? f

Що зробило?

Потім учитель пропонує провести самостійно аналогічну роботу з першою групою слів.

— **Як ви думаєте, чому вам це не вдалося?**

— **Про що це свідчить? (Про те, що слова не зв'язані між собою.)**

— Чи можна таку групу слів назвати реченням?

— Прочитайте і запам'ятайте правило на С. 61.

2. Письмова коментована робота (вправа 123)

— Для чого ми змінювали слова в дужках? (Щоб зв'язати їх з іншими словами)

— За якими ознаками можна визначити, що ці групи слів є реченнями?

1. закріплення та систематизація знань

А. Самостійна робота (вправа 124)

— Поясніть, чому саме так ви з'єднали ці слова.

— Чому не можна поєднати, наприклад, грається дерева?

— А чи можна сказати обкопувати дерев? Чому?

— Як зв'язуються слова в парах і реченнях?

2. Інструктаж щодо виконання домашнього завдання

— Уміння зв'язувати слова в реченні знадобиться вам при виконанні вправи 125 удома.

— Що треба зробити, щоб утворити речення?

— Удома запишете складені речення. Спробуйте усно встановити зв'язки між словами в реченнях.

— Яке ще завдання вам треба буде зробити?

3. Самостійна робота (вправа 121)

Перевірка — фронтальне опитування.

— Як довести, що кожна група слів, виділена вами, є реченням?

— Які ознаки має речення?

— Як виділяється речення в усному мовленні? А на письмі?

1. Підсумок уроку

Робота з текстом до уроку 25.

— Виділіть речення, починаючи його записувати з великої літери. У кінці кожного ставте крапку.

— Усно встановіть зв'язок слів у першому (останньому) реченні.

— За якими ознаками можна впізнати речення?

1. Домашнє завдання

Правило на С. 61, вправа 125.

Урок 28

**тема. Розповідні речення. Розділові знаки в кінці розповідних речень.
Складання розповідних речень**

Мета: розширити уявлення учнів про речення; розпочати ознайомлення з типами речень за метою висловлювання; ознайомити учнів з розповідними реченнями, їх характерними ознаками, оформленням на письмі; розвивати вміння визначати розповідні речення в мовленні, правильно записувати їх за інтонаційними ознаками; виховувати любов і небайдуже ставлення до природи.

обладнання: тлумачні словники.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. Актуалізація опорних знань та мотивація навчання
А. Перевірка домашнього завдання (вправа 125)

— **Які характерні ознаки речення?**

— **Установіть зв'язки між словами в реченнях.**

2. Хвилинка чистопису

же сьо ять восени

— **Запишіть речення і поставте відповідний розділовий знак у кінці.**

Восени у лісі дуже красиво (.?!)

Яка сьогодні погода (.?!)

Синку, прибери на столі (.?!)

— Зверніть увагу на те, що у нас вийшли різні за інтонацією речення. Які ж із них правильні?

— Доведіть це.

1. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні ми розпочнемо ознайомлення з різними типами речень. Також будемо вчитися правильно їх інтонувати та передавати цю інтонацію розділовими знаками в кінці речень.

1. Робота над вивченням нового матеріалу

А. Колективна робота (вправа 126)

Як висновок — ознайомлення з правилом на С. 62.

2. Робота в парах (вправа 127) Перевірка — опитування пари.

— Який висновок ви зробили зі своїх спостережень?

— Порівняйте його з правилом на С. 63.

— Розкажіть усе, що ви дізналися про розповідне речення.

3. Фізкультхвилинка

1. закріплення та систематизація знань

А. Самостійна робота (вправа 128)

Перевірка: 1, 2, 3 завдання — індивідуальне опитування.

— Доведіть, що складені вами речення розповідні.

2. Робота зі словниковими словами

— Прочитайте слова в рамочці на С. 63.

— Учні з першого ряду знайдуть у тлумачному словнику значення слова лан, із другого — нива, а з третього — поле.

Заслухати відповіді представників кожного ряду.

— Що цікавого в цих словах?

— Запишіть їх по пам'яті. Зверте написане зі зразком.

— Яке з цих слів відрізняється від інших двох? Чим саме?

— Усно з кожним зі слів складіть розповідне речення.

— Змініть інтонацію так, щоб на письмі у кінці речення потрібно було поставити знак оклику.

Потім учитель пропонує учням виконати письмово завдання 4 вправи 128.

— Доведіть, що складені речення є розповідними.

— Які розділові знаки ви поставили в кінці речення?

3. Інструктаж щодо виконання домашнього завдання

— Так само про осінь буде розповідати текст із вправи 129, який ви складете вдома.

— У якому порядку необхідно розставити речення? Чому саме в такому? (Берізка — вона, клен — він. Необхідно, щоб було зрозуміло, про що розповідає наступне речення.)

— Чим схожі речення в цьому тексті?

1. Підсумок уроку

— Виберіть розповідні речення. Поясніть розділові знаки до них.

Восени ліс вабить своєю красою (.?!)

Який чудовий сьогодні день (.?!)

Діти, погляньте ось на це багряне листя (.?!)

— З яким типом речень ми сьогодні ознайомились?

1. Домашнє завдання Правила на С. 62, 63, вправа 129.

Урок 29

тема. Питальні речення. Розділові знаки в кінці питальних речень. Логічний наголос у питальних реченнях. Складання діалогу на тему «У бібліотеці»

Мета: продовжувати знайомити з типами речень за метою висловлювання; знайомити з питальними реченнями, їх оформленням інтонаційно і на письмі; розвивати комунікативні вміння дітей, уміння складати діалоги; виховувати інтерес до вивчення мови. обладнання: малюнок дятла.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. Актуалізація опорних знань і мотивація навчання
А. Перевірка домашнього завдання (вправа 129)

— **Поясніть, чому ви саме так записали речення.**

— **Чим схожі між собою всі речення тексту?**

2. Складання опори Розповідне речення

1) **Воно ...**

2) **У кінці ...**

3) **Може передавати ..., і тоді в кінці ...**

3. Вибіркова робота

— **Виберіть розповідне речення. Поясніть свій вибір. на квітку сів барвистий метелик**

Де мої черевики

— **А чи можна назвати розповідним друге речення? Чому?**

1. Повідомлення теми й мети уроку

— **На цьому уроці ми ознайомимося з новим типом речень, дізнаємось, як його правильно інтонувати й передавати це на письмі.**

1. Робота над вивченням нового матеріалу

А. Колективна робота (вправа 130) Завдання 1, 2 опрацювати колективно. Завдання 3 запропонувати виконати самостійно.

— **Чи схожі названі вами речення?**

— **Як би ви їх назвали?**

— **Прочитайте правило на С. 65.**

— **З якими реченнями ми будемо сьогодні працювати?**

— **За якими ознаками їх можна впізнати?**

2. Самостійна робота (вправа 141) Перевірка — фронтальне опитування.

Учитель звертає увагу дітей на правильне інтонування питальних речень.

3. Фізкультхвилинка

1. закріплення та систематизація знань

А. Робота в парах (вправа 132)

За бажанням декілька пар озвучують свої діалоги. Учитель звертає увагу на використання в діалозі слів ввічливості.

2. Робота з логічними наголосами в питальних реченнях (вправа 133)

— **Які типи речень є у вправі?**

— **Запишіть каліграфічно питальні слова, наведені на С. 65.**

— **Які ще питальні слова були використані у вправі?**

3. Інструктаж щодо виконання домашнього завдання На дошці — запис:

Діти принесли їжачка в живий куточок.

— **Складіть питання**

Хто _____ ?

Куди _____ ?

— **Як ви поставите логічний наголос у реченні, щоб воно було відповіддю саме на це питання?**

— **Аналогічно ви продовжите роботу за вправою 134 вдома.**

4. Робота зі словниковим словом Учитель виставляє малюнок дятла.

— **Хто це? Що ви про нього знаєте?**

— **На що треба звернути увагу в написанні цього слова?**

— **Запишіть це слово, поставте наголос і складіть звукову модель.**

— **Складіть про дятла розповідне чи питальне речення.**

— **Як ці речення відрізнити одне від одного?**

1. Підсумок уроку

— **Складіть розповідне речення. Доведіть.**

- Складіть питальне речення. Доведіть.
- Які питальні слова ви знаєте?
- Складіть із ними кілька запитань до речення: Маленька Марійка читала цікаву казку.

VII. Домашнє завдання

Правило на С. 65, вправа 13.

Урок 30

тема. Інтенаційне виділення в реченнях слів, найважливіших для висловлення думки

Мета: закріплювати знання учнів про типи речень; вчити знаходити в реченнях і виділяти інтонаційно слова, найважливіші для висловлення думки; розвивати виразність мовлення учнів, збагачувати їх лексичний запас; виховувати шанобливе ставлення до людей праці.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. Актуалізація опорних знань та мотивація навчання
  - A. Перевірка домашнього завдання (вправа 134) Перевірка — індивідуальне опитування.
  - B. Словниковий диктант

Вересень, олень, читання, ведмідь, телевізор, червоний, китиця, диктант, дятел.

— Подумайте, на які дві групи можна поділити ці слова? (З наголошеним е та и)

— А на три? (Дво-, три- та чотирискладові слова)

— Поставте у словах наголоси.

3. Самостійна робота (вправа 135) Перевірка — фронтальне опитування.
  1. Повідомлення теми й мети уроку

— На цьому уроці будемо вчитися правильно ставити логічні наголоси у реченнях, виділяючи найголовніші слова.

1. Робота над вивченням нового матеріалу
  1. Колективна робота (на дошці)

Праця робить людину розумною. Праця робить людину розумною. Праця робить людину розумною.

- Подумайте, чого навчає нас це прислів'я.
- Прочитайте речення, логічно наголошуючи підкреслені слова.
- Як поставити питання, щоб відповідями були ці речення?

2. Робота в парах (вправа 138) Перевірка — опитування пари.

3. Фізкультхвилинка

А. закріплення та систематизація знань

і. Колективна робота (вправа 136)

Завдання до вправи можна дещо змінити. Діти складатимуть усі можливі питання до кожного речення:

I варіант — перше речення;

II варіант — друге речення;

III варіант — третє речення;

IV варіант — четверте речення. Перевірка — індивідуальне опитування.

2. Робота зі скоромовками (вправа 137)

Після опрацювання завдань 1, 2 можна запропонувати записати одну зі скоромовок по пам'яті, усно скласти можливі питання.

1. Підсумок уроку

А. Бесіда

— **З якими типами речень за метою висловлювання ми ознайомились?**

— **Як розрізнити розповідне і питальне речення?**

— **Які розділові знаки ставляться у кінці цих речень?**

2. Інструктаж щодо виконання домашнього завдання

1. Домашнє завдання Вправа 139.

Урок 31

тема. Закріплення знань про розповідні та питальні речення. Складання розповіді за малюнком та запитаннями

Мета: закріпити знання учнів про розповідні та питальні речення; вчити складати схеми речень і добирати речення до схеми; вчити складати

розповідь за малюнком та запитаннями; збагачувати лексичний запас учнів; розвивати усне мовлення школярів; виховувати вміння бачити красу природи.

обладнання: малюнки та фотографії осінньої природи.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. Актуалізація опорних знань та мотивація навчання

1. Перевірка домашнього завдання (вправа 139)

- Прочитайте розповідні речення.
- Доведіть, що вони є розповідними.
- А з якими реченнями ще ми ознайомились?

2. Вибірковий зоровий диктант — Спишіть з дошки речення:

I варіант — розповідні;

II варіант — питальні.

З снігу робимо цеглини.Кладемо високі стіни.Ти замерз? Ану, ходімБудувати сніжний дім!

- Як ви знайшли розповідні (питальні) речення?
- До якої групи речень можна віднести останнє речення? Чому?
- Це особлива група речень, з якою ми будемо знайомитися пізніше.

1. Повідомлення теми та мети уроку

— А сьогодні на уроці ми закріпимо свої знання і вміння, пов'язані з розповідними і питальними реченнями. Крім того, будемо вчитися складати розповідь за малюнком і запитаннями.

1. закріплення та систематизація знань
А. Колективна робота (вправа 141)

Під час виконання завдання 1 можна організувати змагання з виразного читання.

- Як ви думаєте, чому найсмачнішим видався дітям саме цей обід?
- Складіть схему першого речення.

— **Як розпізнати питальне і розповідне речення?**

— **Доберіть можливі питання до першого речення.**

2. Інструктаж щодо виконання домашнього завдання (вправа 143)

3. Робота в парах (вправа 142) Завдання 2 виконати письмово. Перевірка — опитування пари.

4. Фізкультхвилинка

1. Розвиток зв'язного мовлення 1. Вступна бесіда

Учитель звертає увагу на зображення осінньої природи.

— **Які почуття викликають вони у вас? Чому?**

— **Що саме вас захоплює?**

— **А де можна побачити таку красу?**

— **Сьогодні ми вирушимо до осіннього парку разом із однією дружною сім'єю.**

2. Робота зі складеним текстом (вправа 140)

Після складання і запису розповіді можна запропонувати ви- різно прочитати складені розповіді.

— **Які речення ми записали? Доведіть.**

1. Підсумок уроку

— **Розкажіть, що ми вчилися робити на уроці?**

— **А які знання закріплювали?**

— **Що ви можете розповісти про питальні та розповідні речення.**

1. Домашнє завдання Вправа 143.

Урок 32

тема. Урок розвитку зв'язного мовлення. Робота над деформованим текстом

Урок 33

тема. Спонукальні речення. Розділові знаки в кінці спонукальних речень. Форми спонукування

Мета: розширити уявлення учнів про речення, ознайомити зі спонукальними реченнями, їх характерними ознаками, формами спонукання, розділовими знаками в кінці спонукальних речень; формувати самостійність у роботі; виховувати культуру пішохода.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. Актуалізація опорних знань і мотивація навчання
  - А. Перевірка домашнього завдання (вправа 143) Перевірка — індивідуальне опитування.

— **Що ви можете розповісти про ці речення? Восени у лісі дуже красиво.**

Яка сьогодні погода? Сину, прибери на столі.

2. Хвилинка чистопису

Зу Пі Зупинися! Почекай!

— **Поширте речення. (Миколо, зупинися біля двору! Почекай,Павлику, своїх однокласників!)**

1. Повідомлення теми й мети уроку

— **Яке з написаних речень ми розглянемо сьогодні?**

— **Дійсно, ми будемо сьогодні розглядати речення, у яких висловлюються прохання, заклики, запрошення чи накази.**

1. Робота над вивченням нового матеріалу
  - А. Самостійна робота з правилом

— **Прочитайте правила на С. 70 і 71.**

— **З якими реченнями ви ознайомились?**

— **Що про них дізналися?**

— **Прочитайте з дошки спонукальне речення.**

— **Як ви це визначили?**

— **Які форми спонукання ви знаєте? Прочитайте з правила.**

— **Яка форма спонукання використана в цьому реченні?**

— **Який знак можна поставити в кінці речення?**

— **Наведіть приклади спонукальних речень.**

2. Робота в парах (вправа 144) Перевірка — опитування пари.

1. закріплення та систематизація знань

А. Диференційоване завдання

Учні з високою швидкістю письма — вправа 145 (списати загадку). Учні зі слабкішою підготовкою — вправа 146. Перевірка — індивідуальне опитування.

— **Чого нас навчає ця загадка?**

— **А для чого необхідно дотримуватись правил дорожнього руху?**

2. Інструктаж щодо виконання домашнього завдання

— **Ще раз правила дорожнього руху ви повторите вдома під час виконання вправи 148.**

— **Прочитайте завдання. Розкажіть, що ви будете робити.**

3. Самостійна робота (вправа 147) Перевірка — фронтальне опитування.

1. Підсумок уроку

— **З чим ви сьогодні ознайомились?**

— **Що ви дізналися про спонукальні речення?**

— **Наведіть приклади спонукальних речень.**

1. Домашнє завдання Правила, С. 70-71, вправа 148.

Урок 34

тема. Закріплення знань про спонукальні речення. Виразне читання тексту

Мета: закріпити знання учнів про спонукальні речення; вчити виділяти їх у мовленні й складати самостійно, правильно використовуючи розділові знаки; розвивати навички виразного читання; виховувати доброзичливе, дружнє ставлення до оточуючих.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент

2. Актуалізація опорних знань та мотивація навчання

А. Перевірка домашнього завдання (вправа 148)

— **Перевірка — індивідуальне опитування.**

— **Як ви розпізнали спонукальне речення?**

2. Гра «Зберіть речення»

1) **Барліг, готує, ведмідь, зимівлі, для;**

2) **переймай, добре, все;**

3) **пожовкло, чому, листя.**

— **Що цікаве помітили? Доведіть.**

— **Поясніть розділові знаки в кінці кожного речення.**

1. Повідомлення теми та мети уроку

— **Сьогодні будемо закріплювати свої знання про речення взагалі і спонукальні зокрема.**

1. закріплення та систематизація знань

А. Хвилинка чистопису

— **Яке спонукальне речення ми зібрали?**

— **Доведіть, що воно є спонукальним.**

— **Яка форма спонукування в ньому використана?**

— **Який знак у кінці речення ви б поставили?**

— **Зверніть увагу на речення на С. 73.**

— **Як ви думаєте, чому там поставили знак оклику? Спишіть його каліграфічно.**

— **До чого закликає нас це прислів'я?**

— **А чому необхідно переймати все добре?**

2. Самостійна робота (вправа 150)

— **Прочитайте ще декілька прислів'їв на ту саму тему. Чому необхідно переймати лише добре?**

Завдання 2, 3 запропонувати для самостійного виконання. Перевірка — індивідуальне опитування.

3. Робота в парах (вправа 152) Перевірка — опитування пари.

— **До якого типу за метою висловлювання належать складені речення? Доведіть.**

4. Колективна робота з підручником (вправа 149)

— **Прочитайте текст вправи. Знайдіть спонукальне речення. Як його треба прочитати? Чому?**

— **На цьому тексті ми будемо навчатися виразного читання різних типів речень.**

Далі організувати роботу за завданнями 1, 2, 4.

Завдання 3 запропонувати опрацювати самостійно.

— **Який тип виписаного вами речення? Прочитайте його ви- різно.**

5. Колективна гра(вправа 151)

— **Зверніть увагу, як одне і те саме прохання можна передати по- різному. Зверніть увагу на інтонаційне оформлення речень.**

1. Підсумок уроку

А. Бесіда

— **Розкажіть, що ви дізналися про речення.**

— **Що ви можете розповісти про розповідні, питальні, спо- нукальні речення?**

— **Зверніть увагу на речення, записане на дошці. Що ви можете про нього сказати?**

Мама зварила борщ.

— **Перетворіть це речення на питальне і прочитайте з відпо- відною інтонацією.**

— **А як би ви перетворили його у спонукальне? Що ви у ньому передасте — прохання, заклик, запрошення?**

— **Якщо це прохання, то як його слід висловити?**

2. Інструктаж щодо виконання домашнього завдання
1. Домашнє завдання

Вправа 153.

Урок 35

тема. Закріплення знань про види речень за метою висловлювання. Складання усної розповіді «День народження» за малюнком та поданим планом. Вимова й написання слова листопад

Мета: систематизувати й закріпити знання учнів про речення; вчити будувати речення різних тестів; розвивати мовлення дітей; виховувати культуру сосунків і спілкування.

обладнання: тлумачні словники.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. Актуалізація опорних знань і мотивація навчання

1. Перевірка домашнього завдання (вправа 153)

Перевірка — індивідуальне опитування.

— Які речення за метою висловлення є у вправі?

2. Складання опорної схеми

— Подумайте, як закінчити схему.

Речення

(Розповідне) (Питальне) (Спонукальне)

1. Повідомлення теми й мети уроку

— Сьогодні ми систематизуємо та закріпимо свої знання про речення. Також складемо усну розповідь за малюнком і планом.

1. закріплення та систематизація вивченого
  - А. Складання розповіді про речення (вправа 158)

Після розгляду таблиці вчитель пропонує скласти коротку розповідь про речення.

Перевірка — індивідуальне опитування.

2. Робота в парах (вправа 159) Перевірка — опитування пари.
3. Усна колективна робота (вправа 155)

— **Як ви думаєте, чому перший осінній місяць назвали вереснем?**

4. Самостійна робота (вправа 156)

— **А от чому місяці назвали жовтень і листопад, ви дізнаєтеся з вірша.**

5. Робота зі словниковим словом

— **Знайдіть у тлумачних словниках слово листопад.**

— **Що цікавого про його значення ви дізналися?**

— **Прочитайте речення з дошки.**

— **У якому значенні вжите в них слово листопад?**

Листопад зимі ворота відчиняє. Як листопад дерев не обтрусить, довга зима бути мусить.

— **До якого типу належать ці речення? Доведіть.**

— **А на що треба звернути увагу при написанні слова листопад? Чому?**

— **Запишіть це слово і поділіть його для переносу різними способами.**

— **Складіть схему першого речення.**

6. Фізкультхвилинка

1. Розвиток усного мовлення Колективна робота (вправа 154).

Завдання 2 запропонувати дітям опрацювати самостійно.

— **Які типи речень є в тексті?**

— **Які спонукальні речення можна було б скласти за темою?**

1. Підсумок уроку

А. Бесіда

— **Які типи речень за метою висловлювання ви знаєте?**

— **Наведіть приклади різних типів речень.**

— **Які розділові знаки ставляться в кінці таких речень?**

2. Інструктаж щодо виконання домашнього завдання

- Прочитайте текст вправи 160.
- Виберіть спонукальні речення. Доведіть.
- А за якими ознаками ви розпізнали інші речення?
- Удома із 2 і 3 завдань ви дізнаєтесь, що треба зробити в цій вправі.
- Прочитайте їх. Чи зрозуміло, як їх виконувати?

1. Домашнє завдання

Вправа 160, скласти усну розповідь за таблицею із вправи 158. Урок 36

тема. Головні слова в реченні. Складання речень Мета: ознайомити з головними словами в реченні, вчити зна- ходити їх у реченнях, будувати речення за поданими головними словами; розвивати мовні вміння дітей; виховувати любов до ху- дожнього слова, інтерес до читання.

обладнання: малюнки зайчика і лисички.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. Актуалізація опорних знань і мотивація навчання
  - А. Перевірка домашнього завдання (вправа 160) Перевірка — індивідуальне опитування.

Декілька учнів розповідають про речення, спираючись на таб- лицю вправи 158.

2. Робота з малюнками

- **Зверніть увагу на малюнки на дошці. Складіть і запишіть два речення: перше — зі словом заєць, друге — зі словом лисиця.**
- **Зі скількох слів складається перше речення? А друге?**
- **Які слова ви вибрали б, якби я попросила вас знайти головні слова у першому (другому) реченні?**

1. Повідомлення теми й мети уроку

- **Сьогодні ми розширимо свої знання про речення, дізнаємось, як визначити головні слова.**

1. Робота над вивченням нового матеріалу

А. Колективна пошукова робота (вправа 161)

— **Хто автор вірша?**

— **Що ви можете про нього розповісти?**

— **Які ще вірші цього автора ми читали? Висновок можна оформити у вигляді схеми:**

Головні слова речення

хто? що?

що робить?

2. Робота в парах (вправа 162) Перевірка — опитування пари.

1. закріплення та систематизація знань

А. Самостійна робота (вправа 163)

— **У якій казці ми зустрічали ці речення?**

— **А які ще народні казки ви читали?**

— **Чи цікаво вам було читати? Чому? Перевірка — індивідуальне опитування.**

2. Фізкультхвилинка

3. Диференційоване завдання

Учні з вищим рівнем підготовленості виконують вправу 165, учні з більш низьким рівнем — вправу 164.

1. Підсумок уроку

А. Бесіда

— **Прочитайте слова на дошці і вставте пропущені букви. Учит_ль, дят_л, д_ктант.**

— **Складіть таке речення зі словом дятел, щоб це слово було головним у реченні.**

— **Подумайте, як скласти речення зі словами вчитель і диктант, щоб слово учитель було головним, а диктант — не головним.**

— **Як знайти в реченні головні слова?**

2. Інструктаж щодо виконання домашнього завдання

— **Прочитайте речення із вправи 166. Чого в них не вистачає?**

- А де ж можна знайти для них головні слова?
- Доберіть головне слово і доповніть перше речення.
- Які головні слова в ньому? Як їх упізнати? А як позначити?
- Аналогічно ви опрацюєте всі наступні речення.

1. Домашнє завдання

Вправа 166, усно скласти розповідь про головні слова у реченні за допомогою складеної опорної таблиці.

Урок 37

тема. Другорядні члени речення. Складання речень за схемою. Навчальне аудіювання («Рідний край»). Вимова й написання слова Батьківщина

Мета: ознайомити з поняттями члени речення, головні члени речення, другорядні члени речення; вчити знаходити в реченні його головні і другорядні члени; розвивати увагу, спостережливість, пам'ять; виховувати патріотичні почуття.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. Актуалізація опорних знань і мотивація навчання
  - А. Перевірка домашнього завдання (вправа 166)

Перевірка — індивідуальне опитування.

Крім того, вчитель вислуховує розповіді про головні члени речень, складених учнями.

— **Як знайти головні члени речення?**

2. Бесіда

— **Складіть речення за схемами.**

— **Із яких членів речення вони складаються?**

— **А як би ви склали схему до речення: «Зацвіла в долині червона калина»?**

— **Чому вам це зробити важко?**

3. Хвилинка чистопису

кр иц ал калина

— Доберіть слова з цими буквосполученнями. З одним із них складіть речення і визначте в ньому головні члени.

1. Повідомлення теми й мети уроку

— Сьогодні ми розширимо свої знання про речення, дізнаємось, які члени речення бувають, крім головних. Також навчимося їх визначати.

1. Робота над вивченням нового матеріалу

1. Колективна робота (вправа 169)

У ході роботи над вправою вчитель дає поняття члени речення, головні члени речення, другорядні члени речення, пояснює, як їх позначати в реченні.

Колективно складається схема другого речення.

2. Доповнення опорної таблиці

Члени речення

(другорядні)

i

(головні)

(хто? що?)

(що роблять?)

(який? де? коли?)

---

1. закріплення та систематизація знань

А. Навчальне аудіювання (вправа 167) Орієнтовні питання

1) **Де цвітуть айстри, чорнобривці, гвоздики?**

а) Біля хати;

б) у полі;

в) на городі.

2) **Що росте над криницею?**

а) Верба;

б) калина;

в) горобина.

3) **Хто працює в полі?**

а) Дядько;

б) Дідусь;

в) батько.

Перевірка — фронтальне опитування.

Під час виконання завдання 4 підкреслити не тільки головні, а й другорядні члени речення. Скласти схему речення.

2. Словникова робота

— Прочитайте слово в рамочці на С. 80.

— Як ви розумієте його значення?

Учитель уточнює відповіді учнів і додатково розповідає про малу батьківщину, пояснює різницю між нею і Батьківщиною.

Далі учні складають звукову модель слова Батьківщина, вводять його в речення і будують схему цього речення.

3. Робота в парах (вправа 168) Перевірка — опитування пари.

А. Підсумок уроку1. Бесіда

— Про що ви сьогодні дізналися?

— Які слова ми називаємо головними членами речення?

— А що таке другорядні члени речення? Як їх підкреслити?

— Складіть речення за схемою:

2. Інструктаж щодо виконання домашнього завдання VII. Домашнє завдання

Вправа 170, скласти схему речення, повторити опорну таблицю «Члени речення».

Урок 38

тема. Встановлення зв'язку слів у реченнях за питаннями Мета: розширити знання учнів про зв'язок слів у реченні; вчити встановлювати зв'язок між членами речення; закріплювати знання про головні та другорядні члени речення; розвивати мовні вміння дітей; виховувати працелюбність.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент

2. Актуалізація опорних знань та мотивація навчання

А. Перевірка домашнього завдання (вправа 170) Перевірка — індивідуальне опитування.

— Упізнайте речення за схемами. Складіть відсутню схему.

..... . (Третє речення)

... _____ . (Перше речення)

2. Бесіда

— **Відновіть схему.**

Члени речення

— **Складіть речення за схемою.**

— **Як можна довести, що ви склали саме речення? Які ознаки речення?**

1. Повідомлення теми та мети уроку

— **Сьогодні ми з'ясуємо, як зв'язуються слова в реченні, і будемо вчитися ці зв'язки встановлювати.**

1. Робота над вивченням нового матеріалу

А. Колективна пошукова діяльність (вправа 171)

Після виконання завдань 2, 3 можна описати речення й вказати зв'язок слів безпосередньо в реченні, підкресливши його члени.

які? _____ що?

„ _____ It. . V I У

Ст.арш.і. школярі обкопували дерева.

— **Що цікавого ви помітили?**

2. Робота в парах (вправа 172) Двоє учнів працюють на дошці.

— **Підкресліть члени речення. Перевірка — за зразком.**

1. закріплення та систематизація знань

А. Усна колективна робота (вправа 173)

Після виконання вправи можна запропонувати учням аналогічні завдання.

Горобці, голуби, ластівки (що...?) ... . Намалювати (...?) ..., ..., ... Сидіти (на чому?) ..., ..., ...

2. Самостійна робота з підручником (вправа 174) Перевірка — індивідуальне опитування.

— **Як можна утворити речення з окремих слів?**

3. Хвилинка чистопису од вір'я подвір'я

— **Усно складіть речення зі словом подвір'я так, щоб воно було другорядним членом. Установіть зв'язок слів у реченні.**

1. Підсумок уроку1. Бесіда

— **Про що ми сьогодні дізналися?**

— **Що вчилися робити?**

— **Складіть речення за схемою.**

Інструктаж щодо виконання домашнього завдання VII. Домашнє завданняВправа 175.

Урок 39

тема. Встановлення зв'язку слів у реченні. Поширення речення

Мета: закріплювати знання учнів про члени речення, зв'язок слів у реченні; вчити поширювати речення й розвивати вміння дітей, набуті під час вивчення теми «Речення»; виховувати інтерес до рідної мови, любов до природи.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. Актуалізація опорних знань і мотивація навчання
  - А. Перевірка домашнього завдання (вправа 175) Перевірка — індивідуальне опитування.
  - В. Колективна робота (вправа 176)

— **Вивчаючи тему «Речення», ми навчилися складати речення зі слів, встановлювати між ними зв'язки, визначати члени речення.**

1. Повідомлення теми й мети уроку

— **Сьогодні ми будемо вчитися поширювати речення. Крім того, ми повторимо все, що вивчили про речення, оскільки будемо готуватися до контрольної роботи.**

1. Робота над вивченням нового матеріалу
А. Колективне спостереження (вправа 177)

— **Що значить поширити речення?**

— **Усно встановіть зв'язки у третьому реченні.**

2. Самостійна робота (вправа 178) Додаткове завдання

— **Підкресліть члени речення у другому реченні.**

— **Усно встановіть зв'язки між словами у першому реченні.**

3. Інструктаж щодо виконання домашнього завдання
А. закріплення та систематизація знань
і. Гра «Я — тобі, ти — мені»

Учитель пропонує дітям закінчити подані ним речення (за завданнями для повторення на С. 85).

2. Робота в парах (вправа 180) Перевірка — тестування пари. Додаткові питання

1) **Чим схожі між собою всі речення тексту? (Усі — розповідні.)**

2) **Складіть питальні речення до цього тексту.**

3) **З реченнями якого типу за метою висловлювання ми не зустрілися у цьому тексті?**

4) **Поширте перше (останнє) речення усно.**

3. Усна колективна робота (вправа 181)
4. Самостійна робота (вправа 181)

— **Виберіть спонукальні речення із вправи.**

— **Поясніть вживання розділових знаків у кінці розповідних, питальних та спонукальних речень.**

— **Які звертання використано у спонукальних реченнях?**

1. Підсумок уроку

— **Що значить «поширити речення»?**

- Чим відрізняється речення від групи слів? Наведіть приклади.
- Складіть речення за схемою: _____ ... .

Встановіть зв'язки між членами речення.

1. Домашнє завдання

Вправа 179, повторити правила на С. 59, 61, 62, 63, 65, 70, 71; опорну таблицю на С. 76.

Урок 40

тема. Урок розвитку зв'язного мовлення. Складання речень із використанням допоміжного матеріалу

Урок 41

тема. Узагальнення знань і вмінь учнів за темою «Речення». Перевірна робота

Урок 42

тема. Аналіз контрольної роботи. Слова, що означають назви предметів. Складання речень. Вимова й написання слова портфель

Мета: проаналізувати результати контрольної роботи; ознайомити дітей зі словами, які означають назви предметів, їх характерними ознаками; розвивати вміння класифікувати предмети; розширити уявлення учнів про різноманітність професій.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. аналіз контрольної роботи
3. Актуалізація опорних знань і мотивація навчання

— **Переставте букви місцями, утворіть слова.**

Кажаб, шками, яркащі, їокжач, никажк

(Жабка, мишка, ящірка, їжачок, книжка)

— **Що спільного в цих словах?**

— **А яке слово зайве? Чому?**

1. Повідомлення теми й мети уроку

— **Сьогодні ми доведемо, що хоча, на перший погляд, це слово і відрізняється від інших, все ж таки воно зовсім не зайве.**

1. Робота над значенням нового матеріалу

А. Колективна коментована робота (вправи 184, 185)

— **Як ви думаєте, чим схожі всі ці слова? (Усі вони означають назви предметів.)**

— **А на які питання вони відповідають?**

— **А чому питання в них різні?**

— **Отже, що ви можете сказати про записані слова?**

— **Прочитайте правило на С. 87. Що було раніше вам не-відомим?**

— **А що нам треба буде запам'ятати?**

2. Робота в парах (вправа 186)

— **Чим схожі слова обох стовпчиків?**

— **А чим відрізняються?**

— **На які питання відповідають слова, назви живих предметів? А інші слова, назви предметів?**

1. закріплення та систематизація знань

А. Хвилинка чистопису аж ал ця суниця

— **Що таке суниця?**

— **Які ще ягоди ви знаєте?**

— **Більше про ягоди ви дізнаєтеся із вправи 187.**

2. Самостійна робота (вправа 187) Перевірка — індивідуальне опитування.

— **На які питання відповідають ці слова?**

— **До якої групи слів вони належать?**

3. Фронтальна робота (вправа 188) Додаткове завдання

— **Усно виберіть із вправи слова, назви предметів і поставте до них питання.**

4. Словникова робота

— Прочитайте слово в рамочці на С. 88.

— Як ви думаєте, чи можна його віднести до групи слів — назв предметів? Доведіть це.

— На що треба звернути особливу увагу в написанні слова портфель?

— Напишіть рядок цього слова, підкреслюючи літери, на які треба звернути увагу.

— Чого більше в цьому слові — звуків чи букв? Чому?

1. Підсумок уроку

А. Бесіда

— Зверніть увагу на слова, з якими ми працювали на початку уроку. Чому слово книжка не зайве?

— А що ви дізналися сьогодні про слова — назви предметів?

2. Інструктаж щодо виконання домашнього завдання

А. Домашнє завдання

Правило на С. 87, вправа 189, повторити словникові слова. Урок 43

тема. Розпізнавання іменників (без уживання терміна) за питаннями хто? що? Складання речень

Мета: розширити й поглибити знання учнів про слова — назви предметів; вчити розпізнавати ці слова у мовленні, складати з ними речення; розвивати вміння групувати слова; виховувати повагу і бережливе ставлення до хліба.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент

2. актуалізація опорних знань і мотивація навчання

А. Перевірка домашнього завдання (вправа 189) Перевірка — індивідуальне опитування.

— Чим схожі усі ці слова?

2. Вибірковий диктант

I варіант — слова з питанням що?

II варіант — слова з питанням хто?

Азбука, вересень, учителька, ґанок, ведмідь, олень, предмет, телевізор, шофер.

— **Що спільного у цих слів?**

1. Повідомлення теми й мети уроку

— **Сьогодні ми будемо вчитися знаходити слова — назви предметів, складати речення з цими словами.**

1. Робота над вивченням нового матеріалу 1. Колективна робота (вправа 194)

— **Як же можна впізнати слова — назви предметів?**

— **Складіть усно речення з одним зі слів — назв предметів.**

2. Робота в парах (вправа 193)

— **Знайдіть усі слова — назви предметів.**

3. Хвилинка чистопису

ис ня ли лисеня

— **Складіть речення за зразком вправи 193 зі словом лисеня.**

— **Які слова — назви предметів ви використали?**

— **А як ви їх упізнали?**

1. закріплення та систематизація знань
А. Самостійна робота з підручником (вправа 191)

Завдання 1 опрацювати усно колективно.

— **Чи схожі між собою ці слова? Доведіть.**

Завдання 2 опрацювати письмово самостійно.

Перевірка — індивідуальне опитування.

— **Чи можна ці слова віднести до групи слів — назв предметів? Чому?**

— **А на які ще питання відповідають слова — назви предметів?**

2. Творче завдання (вправа 192)

Додаткові завдання

1) **Знайдіть у тексті слова — назви предметів. Як їх можна знайти?**

2) Розкажіть, чого навчає вас цей текст.

1. Підсумок уроку

А. Гра «Я — тобі, ти — мені»

— Я вам буду давати слова, а ви мені — повертати питання, на які вони відповідають.

Сонце, читач, вулиця, вогонь, шахтар, дощ, кінь, дерево, бібліотека, хмара, доброта, бібліотекар, хлібороб, каша, літо, серце, пташка, місяць, урок, лось, сорока, пенал, сцена.

— А що спільного у цих слів?

2. Інструктаж щодо виконання домашнього завдання

1. Домашнє завдання

Правило на С. 91, вправа 195.

Урок 44

тема. Групування предметів за родовими та видовими ознаками.

Складання речень

Мета: поглиблювати знання дітей про слова, назви предметів; вчити групувати їх за родовими та видовими ознаками; збагачувати активний словниковий запас дітей; розвивати аналітичне вміння, увагу, здатність працювати за зразком; виховувати бережливе ставлення до природних ресурсів.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент

2. актуалізація опорних знань і мотивація навчання

А. Перевірка домашнього завдання (вправа 195) Перевірка — індивідуальне опитування.

— Які слова означають назви предметів?

2. Бесіда

— Прочитайте слова.

Підосичник, маслюк, мухомор, лисичка, опеньок.

— Що можете про них сказати?

— **А яке слово тут зайве? Чому? (Учитель прибирає це слово)**

— **А як можна назвати ці гриби одним словом?**

3. Хвилинка чистопису гл скл ля склянка

— **Доберіть слова з цими буквосполученнями.**

— **На які питання вони відповідають?**

1. Повідомлення теми й мети уроку

— **Сьогодні продовжимо роботу зі словами — назвами предметів, будемо вчитися групувати їх за різними ознаками.**

1. Робота над вивченням нового матеріалу

А. Коментоване письмо (вправа 197)

У разі потреби звертатися до слів, записаних у рамочці.

— **До якої групи слів слід віднести розшифроване нами слово?**

— **А що спільного у всіх записаних нами слів?**

2. Самостійна робота (вправа 199) Перевірка — індивідуальне опитування.

— **Пригадайте назви предметів. Доведіть свою думку.**

3. Інструктаж щодо виконання домашнього завдання

1. закріплення та систематизація знань

А. Робота в парах (вправа 196)

— **Що спільного у цих слів?**

— **Як їх назвати одним словом?**

— **У якому зі слів найменша кількість складів?**

— **А чи знаєте ви, звідкіля береться електроенергія? Чим вона небезпечна?**

— **Які правила безпечної поведінки з електроприладами ви знаєте і виконуєте?**

2. Колективна робота (вправа 198) Завдання 1, 2 опрацювати усно колективно.

— **Чому необхідно берегти електроенергію?**

— **А як це можна робити?**

Завдання 3, 4 запропонувати для самостійного виконання.

Перевірка — фронтальне опитування.

1. Підсумок уроку

- **З якими словами ми сьогодні працювали?**
- **Які ознаки слів — назв предметів ви знаєте?**
- **Як назвати одним словом: вересень, січень, березень, липень?**
- **Яке з цих слів словникове? Як його писати?**

1. Домашнє завдання

Вправа 200.

Урок 45

тема. Уявлення про один предмет і багато предметів. Прак- тичне вживання форм однини і множини (без уживання термінів). Вимова й написання слів ясен і календар

Мета: ознайомити учнів з числом іменника (без уживання термінів); вправляти у змінюванні слів — назв предметів за числами, визначенні числа наведених слів; розвивати уважність, мис- лення учнів; виховувати інтерес до вивчення мови.

обладнання: малюнок ясена, тлумачні та етимологічні словники, малюнки для словникового диктанту.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. актуалізація опорних знань і мотивація навчання
  - А. Перевірка домашнього завдання (вправа 200)

Перевірка — індивідуальне опитування.

Учитель вивішує малюнок ясена, дає коротку інформацію про дерево і звертає особливу увагу на написання слова.

- **На яку літеру в цьому слові слід звернути увагу? Напишіть рядок слова ясен і підкресліть її.**
- **Вимову і правопис цього слова запам'ятайте.**

— **Запишіть можливі варіанти переносу цього слова.**

— **Чому його не можна переносити? Поясніть.**

2. Самостійна робота (вправа 201)

— **Чим схожі ці слова? (Це — назви предметів)**

— **Чим відрізняються слова півень і курчата? (Кількістюптахів, які позначають)**

1. Повідомлення теми й мети уроку

— **Сьогодні ми будемо визначати, скільки предметів позначають слова — назви предметів, вчитимемось їх змінювати.**

1. Робота над вивченням нового матеріалу

А. Колективне коментоване письмо (вправа 202)

— **Як можуть змінюватися слова — назви предметів?**

2. Словникова робота

— **Прочитайте слово в рамочці. Що воно означає? Знайдіть його тлумачення у словнику. А потім я розкажу вам, з якої мови воно до нас прийшло.**

Учитель зачитує учням пояснення з етимологічного словника, а діти розповідають, про що вони дізнались із тлумачного словника.

— **Запишіть усі можливі варіанти переносу цього слова з рядка в рядок. Підкресліть літеру, на яку слід звернути особливу увагу.**

— **У якому слові слід запам'ятати ту саму літеру? (Предмет)**

— **Запишіть це слово, а потім змініть так, щоб воно означало багато предметів.**

3. Самостійна робота (вправа 203)

Перевірка — індивідуальне опитування.

1. закріплення та систематизація знань

А. Робота в парах (вправа 204)

Додаткове завдання

— **Змініть записані слова так, що вони позначали багато предметів.**

— **Що ми навчилися робити на цьому уроці?**

2. Інструктаж щодо виконання домашнього завдання

1. Підсумок уроку

А. Бесіда

— **Із чим ми сьогодні ознайомились, що навчилися робити?**

— **Наведіть приклади.**

2. Творчий малюнковий диктант

— **Я буду показувати малюнки різних предметів. А ви працювати- мете за варіантами: I варіант записує слово так, щоб воно позначало один предмет, а II варіант — щоб позначало кілька предметів.**

Перевірка — фронтальне опитування.

1. Домашнє завдання

Вправа 205.

Урок 46

тема. Змінювання іменників за зразком «один — багато». Реда- гування тексту. Вимова і правопис слів черевики, шістнадцять

Мета: закріпити знання учнів про число іменників (без ужи- вання термінів); удосконалювати вміння дітей змінювати іменники за числами, визначати число іменників; розвивати пам'ять учнів, уміння працювати за зразком; виховувати культуру мовлення.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент

2. Актуалізація опорних знань і мотивація навчання

А. Перевірка домашнього завдання (вправа 205)

Перевірка — індивідуальне опитування.

— **Як можуть змінюватися слова — назви предметів?**

— **При виконанні вправи ви зустрілися з двома словниковими словами. Які це слова? Поясніть їх правопис.**

— **Що означає слово черевики? Скільки предметів воно позначає?**

— **Запишіть це слово, а потім змініть його так, щоб воно позначало один предмет.**

— **Складіть речення зі словом шістнадцять і запишіть його.**

2. **Бесіда**

— **Прочитайте слова, поміркують, як їх можна розділити на дві групи. Чому саме так? Поясніть.**

Листки, подруга, проліски, море, дерево, луг, сніги, вітер, квіти, ліси, діброва, поля, галявина.

1. **Повідомлення теми й мети уроку**

— **Сьогодні ми будемо вдосконалювати свої вміння змінювати слова — назви предметів, будемо вчитися виправляти помилки в тексті, тобто редагувати його.**

1. **Робота над вивченням нового матеріалу**

А. **Робота в парах (вправа 206)**

Перевірка — опитування пари.

Додаткове завдання

— **Змініть дібрані вами слова так, щоб вони позначали багато предметів. Змінені слова запишіть.**

2. **Письмо по пам'яті (вправа 207)**

— **Прочитайте вірш. Про що хотів розповісти нам поет?**

— **Які слова вам пропонують запам'ятати й використовувати у мовленні? Яке значення вони мають?**

Для вивчення вірша можна організувати конкурс читця, роботу в парах, коли учні розповідають вірш одне одному.

— **Запишіть вірш по пам'яті.**

Перевірка — самоперевірка за підручником.

— **Знайдіть слова — назви предметів, які позначають один предмет. Усно змініть їх так, щоб вони позначали багато предметів.**

3. **Фізкультхвилинка**

1. закріплення та систематизація знань
  - A. Редагування тексту (вправа 208)

Учитель читає текст, виділяючи голосом слово діти.

— Чи сподобався вам текст? Що ви помітили?

Учитель пояснює, що такі повтори — мовна помилка, тому при складанні текстів їх треба уникати.

Колективно текст удосконалюється, а записується самотійно.

Додаткове завдання

— **Знайдіть слова — назви предметів, які позначають один (багато) предметів. Спробуйте ці слова змінити.**

— **Чи з усіма словами це вдалося зробити?**

— **Чому в останньому реченні стоїть знак оклику?**

2. Інструктаж щодо виконання домашнього завдання

— **Знайдіть у вправі 209 окличне речення. Що передається знаком оклику?**

— **Прочитайте завдання вправи. Чи все зрозуміло?**

1. Підсумок уроку

— **Що ми вчилися робити на сьогоднішньому уроці?**

— **Доберіть кілька назв предметів і змініть їх за зразком «один — багато».**

— **Що ми робили з текстом, аби його вдосконалити?**

1. Домашнє завдання

Вправа 209.

Урок 47

тема. Закріплення знань про слова, що означають назви предметів.

Навчальне аудіювання за текстом «Ніч і день». Вимова і правопис слова театр та назв днів тижня

Мета: закріпити знання дітей про слова — назви предметів; вчити використовувати їх у мовленні, збагачуючи словниковий запас дітей; удосконалювати вміння знаходити слова — назви предметів серед інших слів; розвивати мовні вміння учнів; формувати навичку сприймати текст на слух; виконувати вміння працювати в парах.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. Актуалізація опорних знань і мотивація навчання

1. Перевірка домашнього завдання (вправа 209)

Перевірка — індивідуальне опитування.

2. Бесіда

— **Знайдіть зайве слово. Обґрунтуйте свою точку зору.**

Малина, рости, кукурудза, танок, зозуля, дівча, кішка, портфель, яблуко, льотчик, машина, вітерець, дорога, тиша, брат, зошит, лісник, холод.

— **Як назвати ці слова? (Це предмети)**

— **Що ви можете розповісти про слова — назви предметів?**

1. Повідомлення теми й мети уроку

— **Сьогодні ми узагальнимо всі набуті знання про слова — назви предметів: пригадаємо, на які питання вони відповідають, як змінюються, якими членами речення бувають. Також будемо вчитися сприймати текст із першого прослуховування та вивчимо нові словникові слова.**

1. Робота над вивченням нового матеріалу
А. Хвилинка чистопису

Вв ве дв Ведмідь

— **Чи можна слово ведмідь віднести до слів — назв предметів? Доведіть.**

— **Зараз вам необхідно буде скласти розповідь про ведмедя.**

2. Самостійна робота з підручником (вправа 211)

Перевірка — фронтальне опитування.

Завдання 2 опрацювати колективно.

Учням з високим рівнем підготовки можна запропонувати знайти слова — назви предметів самостійно в усьому тексті.

3. Фізкультхвилинка

1. закріплення та систематизація знань

А. Колективна робота (вправа 212)

— Знайдіть у тексті слова — назви предметів.

2. Словникова робота

— Прочитайте слова з дошки.

Театр, неділя, понеділок, середа, четвер.

— Поясніть значення слова театр.

— Що об'єднує решту слів?

— Поставте наголос у цих словах. Ще раз прочитайте.

— Що ви помітили?

Учитель звертає увагу дітей на те, що в усіх цих словах є спільний звук, на який не падає наголос. На письмі цей звук позначається в усіх цих словах літерою е.

— Запам'ятайте правильну вимову і написання цих слів. Запишіть їх у зошит і підкресліть літеру е, яка не позначає звук під наголосом.

3. Навчальне аудіювання (вправа 210)

Робота проводиться у парах.

— Які слова — назви предметів ви записали?

Учитель звертає увагу на те, що не завжди слова — назви предметів позначають якісь матеріальні предмети, які можна побачити або взяти до рук, інколи це речі абстрактні, невидимі.

1. Підсумок уроку

А. Бесіда

— За якими ознаками можна впізнати у мовленні слова — назви предметів?

— Наведіть приклади слів — назв предметів, що відповідають на питання що? (хто?)

— У чому полягає різниця між ними?

— Змініть підібрані вами слова так, щоб вони позначали багато предметів.

2. Інструктаж щодо виконання домашнього завдання

1. Домашнє завдання

Вправа 213.

Урок 48

тема. Урок розвитку зв'язного мовлення. Установлення межі речень у тексті, записаному без розділових знаків

Урок 49

тема. Велика буква в іменах, по батькові та прізвищах людей. Вимова й написання слова черговий

Мета: ознайомити учнів з іменниками на позначення власних і загальних назв (без уживання термінів); навчити розрізняти їх, писати з великої літери імена, по батькові та прізвища; розвинути вміння групувати слова за певними ознаками; виховувати патріотичні почуття.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент

2. Актуалізація опорних знань і мотивація навчання

1. Перевірка домашнього завдання (вправа 213)

Завдання 1 — усне опитування.

Завдання 2 — записати на дошці.

Додаткове завдання

Знайти в тексті слова — назви предметів.

2. Визначення закономірності

— Подумайте, за якими ознаками слова об'єднали в групи. Миколка Вікторович Романенко дівчина Світланка Павлівна Денисенко школа Павлик Леонідович Василенко малина Катруся Максимівна Борисенко квітка Дмитрик Іванович Іваненко берег

1. Повідомлення теми й мети уроку

— Сьогодні на уроці ми з'ясуємо, які слова і чому пишуться з великої літери.

1. Робота над вивченням нового матеріалу

А. Колективна пошукова робота (вправа 214) Як висновок роботи — правило на С. 100.

В. Самостійна робота (вправа 215) Додаткове завдання

Підкреслити імена однією лінією, по батькові — хвилястою, а прізвища — двома лініями.

3. Фізкультхвилинка

1. закріплення та систематизація знань

А. Вибіркове списування (вправа 216) Перевірка — індивідуальне опитування.

— Як пишуться імена, прізвища, по батькові?

2. Складання загадки за аналогією (вправа 217)

Дід

Батько

Онук

І

І

Петро Антонович

Іван Сергійович

І _____ ^

Завдання 2 виконати в парі. Заслухати декілька складених загадок.

3. Словникова робота

— Запишіть імена і прізвища сьогоднішніх чергових.

— З якої літери ви їх написали?

— Складіть речення з цими словами. Але перш ніж записати, прочитайте в рамочці на С. 101 слова черговий. Зверніть увагу на його написання й вимову.

— Запишіть складене речення, у словниковому слові поставте наголос і підкресліть літеру е, на яку треба звернути особливу увагу при написанні цього слова.

4. Інструктаж щодо виконання домашнього завдання
1. Підсумок уроку

— Прочитайте слова. Знайдіть і виправте помилки. Поясніть.

Михайло сергійович, пілот, зошит, коваленко, левчук, стіл,
пташка, тетянка, іващенко, світлана вікторівна.

— Про що ви дізналися сьогодні на уроці?

1. Домашнє завдання

Правило на С. 100, вправа 218.

Урок 50

тема. Доповнення діалогу. Складання усної розповіді за серією малюнків

Мета: учити розрізняти власні та загальні іменники (без уживання термінів); удосконалювати вміння писати імена, по батькові та прізвища з великої літери; формувати навички грамотного написання диктантів; розширювати лексичний запас учнів; виховувати дбайливе ставлення до природи.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. Актуалізація опорних знань і мотивація навчання
  - А. Перевірка домашнього завдання (вправа 218)

— **Поясніть вживання великої літери в словах.**

— **А які ще слова ми повинні писати з великої літери? Наведіть приклади.**

2. Колективна робота з віршем

— **Доповніть вірш, вставляючи пропущені слова.**

Віє вітер. Сильний дух

Схопив у лісі_____ ,

А в ганнусі —_____ .

Та й далеко десь закинув. (капелюх, хустину)

— Чи всі слова в цьому вірші написані правильно? Поясніть, чому ви так думаєте.

1. Повідомлення теми й мети уроку

— Сьогодні ми вдосконалимо свої знання та вміння, набуті під час вивчення слів, що називають предмети. А також закріпимо знання про правопис великої букви в іменах, по батькові та прізвищах. Протягом уроку вчитимемося складати розповіді та писати диктант, вести діалоги.

1. Робота над вивченням нового матеріалу

А. Самостійна робота (вправа 222)

— Поясніть уживання великої літери.

2. Робота в парах (вправа 219)

Перевірка — опитування пари.

— Які слова треба писати з великої літери?

3. Робота в парах (вправа 221)

— Усно складіть речення так, щоб виділені у вірші слова писали з великої літери. Поясніть свою думку.

4. Фізкультхвилинка

1. закріплення та систематизація знань

А. Творчий диктант

— Запишіть речення під диктовку, доповнюючи їх потрібними словами.

Мене звать... . Мою маму ... . Мого тата звать ... . Мою вчительку звать ... .

— Прочитайте слова, які ви написали з великої літери. Поясніть чому.

— Які ще слова слід писати з великої літери? Наведіть приклади.

2. Розвиток зв'язного мовлення (вправа 220)

Завдання 1, 3 опрацювати колективно.

Завдання 2 запропонувати опрацювати самостійно.

— **Як ви записали імена хлопчиків?**

— **А які ще слова слід писати з великої букви?**

3. Інструктаж щодо виконання домашнього завдання

1. Підсумок уроку

— **Що ми сьогодні вчимося робити?**

— **Як потрібно писати імена, по батькові та прізвища людей? Наведіть приклади.**

1. Домашнє завдання

Вправа 223.

Урок 51

тема. Велика літера у кличках тварин. Складання опису тварин

Мета: поглибити й розширити знання учнів про вживання великої літери на письмі; вчити писати клички тварин з великої літери; розрізняти назви тварин та їх клички; розвивати мовні вміння; виховувати любов до братів наших менших.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент

2. Актуалізація опорних знань і мотивація навчання

А. Перевірка домашнього завдання (вправа 223) Перевірка — індивідуальне опитування.

— **Як пишуться імена людей?**

— **Які ще слова слід писати з великої літери?**

2. Бесіда

— **Поясніть написання слів.**

Хлопчик (Д, д)митрик, (У, у)читель (І, і)ван (С, с)тепанович, (У, у)чень (Л, л)исиченко, (К, к)орова (З, з)ірка.

— **У написанні яких слів у вас виникли труднощі?**

1. Повідомлення теми й мети уроку

— **Сьогодні на уроці ми з'ясуємо, як же правильно писати клички тварин та їх назви, й учитимемося їх розрізняти.**

1. Робота над вивченням нового матеріалу

А. Самостійна робота (вправа 224)

— **Зробіть висновок із виконаної вправи. Звірте його з правилом на С.105.**

— **Про що ви дізналися? А в чому різниця між назвою тварини та її кличкою?**

— **Що слід написати з великої літери — назву чи кличку?**

— **Наведіть приклади назв і кличок своїх домашніх улюбленців.**

2. Робота в парах (вправа 225) Одна пара учнів працює на дошці.

— **Які ще слова, крім імен, по батькові та прізвищ людей, слід писати з великої літери?**

1. закріплення та систематизація знань

А. Диференційоване завдання

Учні з більш високим рівнем підготовки виконують самостійно вправу 228.

Учні з нижчим рівнем підготовки виконують вправу 230 з учителем.

По одному учню з кожної групи працюють на дошці. Перевірка — взаємоперевірка.

— **Поясніть вживання великої літери.**

2. Фізкультхвилинка

3. Самостійна робота (вправа 229)

— **Як ви написали клички тварин?**

4. Складання опису тварини (вправа 226)

Вправу виконати колективно з коментарем.

— **Назвіть слова, які ви написали з великої літери. Поясніть свою думку.**

— **Чому в реченнях слова кіт, півень, собака написані з великої літери? (Тому що вони стоять на початку речення..)**

- **Змініть речення так, щоб ці слова писалися з малої літери.**
- **А чи зміниться написання слів Цезар, Букет, Сирота, Айстра зі зміною їх місця в реченні? Чому?**

1. Підсумок уроку
  - А. Бесіда

— **Про що сьогодні ви дізналися на уроці? Наведіть приклади.**

— **Назвіть усі групи слів, які ви будете писати лише з великої букви. Наведіть приклади.**

2. Інструктаж щодо виконання домашнього завдання
  1. Домашнє завдання

Правило на С. 105; I варіант — вправа 227; II варіант — вправа 232.

Урок 52

тема. Велика буква у назвах міст, сіл, вулиць, річок. На- вчальний діалог. Вимова й написання слова вулиця

Мета: розширити й поглибити знання учнів про вживання великої літери; вчити правильно писати назви міст, сіл, вулиць, річок; учити складати діалог із дотриманням мовних нормативів та правил етикету; розвивати мовлення дітей, збагачувати словни-ковий запас; виховувати культуру спілкування.

обладнання: фізична мапа України, мапа Харкова.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. Актуалізація опорних знань і мотивація навчання
  - А. Перевірка домашнього завдання (вправи 227, 232)

Учні пояснюють уживання великої літери на письмі.

— **Які слова слід завжди писати з великої літери?**

2. Бесіда

— **Прочитайте текст із вправи 240. Поясніть вживання великої букви.**

— **А що позначають слова Київ, Дніпро? Чому вони написані з великої літери, адже це не імена людей і не клички тварин?**

1. Повідомлення теми й мети уроку

— **Отже, сьогодні ми будемо вчитися писати з великої літери не тільки назви міст, сіл, річок, а й вулиць.**

1. Робота над вивченням нового матеріалу
А. Хвилинка чистопису Ха Бе Де Десна

— **Чому слово Десна написане з великої літери?**

2. Самостійна робота з підручником (вправа 234)

— **Зробіть висновок із записаного. Зверте свої спостереження з правилом на С. 109.**

— **Які ще слова тепер ми завжди писатимемо з великої літери?**

3. Робота з фізичною мапою України і мапою Харкова

I **варіант: вписати назви найбільших міст України;**

II **варіант: вписати назви найбільших річок України;**

III **варіант: вписати назви гір і морів України;**

IV **варіант: вписати назви найбільших вулиць міста.**

— **Які слова ви записали з великої літери? Чому?**

4. Фізкультхвилинка

А. закріплення та систематизація знань

i. Робота в парах (вправа 237) Перевірка — опитування пари.

ii. Інструктаж щодо виконання домашнього завдання

— **Прочитайте текст із вправи 241. Чого там не вистачає?**

— **Як ви напишете ці слова?**

— **Прочитайте завдання. Чи будете ви списувати текст?**

3. Складання діалогу (вправа 233)

Учитель звертає увагу учнів на дотримання норм культури спілкування. Далі учням пропонується інсценувати складений діалог.

— **Чи можна за такою адресою знайти, де мешкає хлопець?**

— А як треба було назвати свою адресу?

4. Словникова робота

— Назвіть одним словом: простір між двома рядами будинків для їзди та ходіння; місце надворі, де люди збираються на прогулянку. (Вулиця)

— Прочитайте це слово в рамочці на С. 108. На що треба звернути увагу?

— Напишіть рядок слова у зошит і підкресліть ту літеру, яку в ньому слід запам'ятати.

— Запишіть, на якій вулиці ви живете.

— Яке слово ви написали з великої літери? Чому?

1. Підсумок уроку

А. Бесіда

— Запишіть свою повну адресу. Прочитайте слова, які ви записали з великої літери. Чому?

— Які ще слова ви завжди писатимете з великої букви?

2. Гра «Будь уважний»

— Як тільки почувете слово, що пишеться з великої букви, сплесніть у долоні.

Місто Київ, дівчинка Оленка, корова Зірка, собака Жук, пташка ластівка, річка Лопань, вулиця Армійська, Ірина Сергіївна, Павлик Золотухін.

— Чому слова пташка, ластівка пишемо з малої літери?

— А чому слова Ірина Сергіївна та Павлик Золотухін пишемо з великої літери?

1. Домашнє завдання

Правило на С. 109, вправа 241.

Урок 53

тема. Закріплення правил написання іменників з великої букви

Мета: закріпити вміння писати власні назви з великої літери; збагатити знання учнів відомостями про історичне минуле нашого народу; виховувати патріотичні почуття, зацікавленість історією України.

обладнання: мапи України, рідного міста; географічні атласи; портрети гетьманів України.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. Актуалізація опорних знань і мотивація навчання
А. Перевірка домашнього завдання (вправа 241)

— Прочитайте текст зі вставленими потрібними назвами.

— Знайдіть на мапі нашого міста вулиці, річку, котрих ви згадували у вправі.

2. Хвилинка чистопису

ТЪМ ОМ ЦЬК ЧИТАЦЬКИЙ

— Доберіть слова з даними буквосполученнями. (Тъма,п'ятьма; солома, омлет; кицька, цяцька)

— Поділіть ці слова для переносу різними способами.

— Доберіть слова, близькі за значенням до слів тъма, цяцька.

— Складіть речення з одним із слів, уживаючи власну назву.

— Яким словом перевіримо написання літери и у слові чи-тацький?

1. Повідомлення теми й мети уроку

— Сьогодні ми закріпимо свої знання та вміння щодо правопису власних назв: імен, по батькові, прізвищ людей, кличок тварин, географічних назв, тобто тих, які ми читаємо на мапі. Також дещо дізнаємося про минуле України за часів гетьманства.

1. Повторення й закріплення вивченого
А. Колективна робота (вправа 242)

— Прочитайте вірш мовчки. Зверніть увагу, що поет говорить про кожну річку.

- Як ви розумієте виділене речення?
- Прочитайте виразно останнє речення, передаючи захоплення красою природи на Десні. Що означає в цьому реченні слово зелена?
- Про які річки ви дізналися вперше? Випишіть назви річок. Знайдіть названі ріки на мапі України в географічних атласах.
- Які ще ріки протікають на території нашої країни? Назвіть і покажіть на настінній мапі.
- Розгадайте шараду за текстом вправи. Прочитайте, що таке шарада. Слова-відповіді запишіть.

2. Вибірковий диктант

Випишіть клички тварин, поділяючи їх на склади для переносу з рядка в рядок.

НА ФЕРМІ

Мама Марійки працює на фермі. Після уроків діти приходять туди. Вони розглядають тварин. Марійка доїть корову Квітку, На- стуся і Катруся напувають телятко Ластівку, а Миколка й Іванко напувають водою лошат Орлика та Гнідка.

3. Фізкультхвилинка

4. Розвиток зв'язного мовлення (вправа 244)

Після розповіді вчителя про часи козацтва і гетьманства в Україні, тлумачення незрозумілих слів учні переходять до безпосереднього виконання вправи.

Гетьманом називали раніше виборного ватажка козацького війська Запорозької Січі, а згодом стали звати гетьманом верховного правителя України.

- Прочитайте текст і розгляньте малюнок.
- Про яких ще гетьманів ви чули? (Богдан Хмельницький, Петро Сагайдачний, Іван Мазепа)
- Випишіть з тексту слова, які пишуться з великої букви. Поясніть їх написання.

— Як ви думаєте, від якого слова утворилося прізвище Вишне-вещький? А Хмельницький?

5. Коментоване письмо (вправа 243)

— Прочитайте текст.

— Знайдіть на мапі місто і село, згадані в тексті.

— Як ви зрозуміли слово отаман? (Ватажок, командир)

— Випишіть імена і прізвища людей та окремо — інші слова, які пишуться з великої букви. Поясніть їх написання.

1. Підсумок уроку

— Коли ми завжди вживаємо велику букву?

— Які назви предметів пишемо з великої літери?

— Складіть речення, вживаючи в ньому географічну назву та імена своїх рідних. (Мої дідусь Тихін і бабуся Оксана живуть у Лебедівці.)

1. Домашнє завдання з інструктажем

Вправа 245.

Урок 54

тема. Повторення матеріалу за темою «Слова, що означають назви предметів». Вимова й правопис слова метро

Мета: узагальнити й закріпити знання про іменник; поглиблювати знання про головні члени речення; збагачувати словниковий запас учнів, дати уявлення про омоніми (без уживання терміна); виховувати логічне мислення, допитливість.

обладнання: предметний малюнок метро, плакат «Їстівні та отруйні гриби».

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент

2. Актуалізація опорних знань і мотивація навчання

А. Перевірка домашнього завдання (вправа 245)

— Прочитайте назви міст та їх мешканців, усно ставлячи до слів питання хто? або що?

— Назвіть кілька відомих вам міст й утворіть від них назви жителів. (Москва — москвичі, Рим — римляни, Одеса — одесити)

2. Хвилинка чистопису

Па оч юм пальто

— Доберіть слова з цими буквосполученнями. (Париж, Павлик; сорочка, кілочок; костюм, рюмсати)

— Складіть з одним із них речення. Побудуйте схему.

1. Повідомлення теми й мети уроку

— Сьогодні на уроці ми повторимо й закріпимо вивчене про слова — назви предметів, учитимемось узагальнювати. Також з'ясуємо, як правильно вимовляється і пишеться слово метро.

1. Повторення й закріплення вивченого

А. Колективна робота (вправа 246)

— На які питання відповідають слова — назви предметів? Наведіть приклади.

— Які слова пишуться з великої букви? Підтвердьте прикладами.

— Складіть речення за схемою: , _____ , _____ . (Поїзд із

Севастополя прибув на станцію. Бабуся з Лебедівки приїхала гості. Славко та Світланка гуляли на подвір'ї.)

2. Самостійна робота (вправа 247)

— Прочитайте і спишіть, позначаючи початок і кінець кожного речення.

— Підкресліть назви предметів.

— Назвіть головні слова в останньому реченні.

3. Розвиток зв'язного мовлення (вправа 250)

— Розгляньте малюнки. Що на них зображено?

— Яке значення має слово сонечко в кожному випадку?

— Подумайте, які ще слова вимовляються і пишуться одна-ково, а за значенням — різні. (Дитячий носик і носик чайника; дверна ручка, ручка для письма і частина тіла; ніжка столу і ніжка дитяча)

4. Фізкультхвилинка

5. Коментоване письмо (вправа 248)

— У кожному рядку знайдіть зайве слово. Чи можна назви предметів у кожному рядку назвати одним загальним словом? Доберіть таке загальне слово до кожного рядка.

— Прочитайте зразок виконання завдання.

— Як можна уточнити загальну назву? (Це їстівні гриби.)

— Розгляньте плакат і назвіть ті гриби, які вважаються також їстівними. (Боровик, підберезовик, печериця)

— Які гриби не можна збирати, бо вони отруйні? (Мухомор, бліда поганка, сатанинський гриб) Пам'ятайте про це!

— Запишіть із вправи два рядки слів (за вибором), дібравши до кожного загальну назву.

6. Словникова робота

— Прочитайте слова в рамці на С. 115.

— Колективно прочитайте його ще раз. Що воно означає? Метро (скорочено від метрополітен) — міська електрична

залізниця, споруджена під землею в тунелях, а на поверхні — на мостах-естакадах або спеціально відведених ділянках вулиці.

— Складіть речення зі словом метро. Зверніть особливу увагу на його правопис і підкресліть букву е. Запам'ятайте правильну вимову і написання слова метро.

7. Самостійна робота із взаємоперевіркою (вправа 249)

— Прочитайте і спишіть речення.

— Підкресліть головні слова в реченні.

— Придумайте речення, у якому слово місяць мало б інше значення.

1. Підсумок уроку

— На які питання відповідають слова — назви предметів? Наведіть приклади.

— Складіть речення і знайдіть у ньому слова — назви предметів. Побудуйте його схему.

— Знайдіть головні слова в реченні. На уроці діти писали.

— Як ви підкреслите головне слово, що називає предмет?

1. Домашнє завдання з інструктажем Вправа 261.

Урок 55

тема. Узагальнення знань і вмінь учнів за темою «Слова, що означають назви предметів». Контрольне списування

Урок 56

тема. Слова, що називають ознаки предметів. Роль прикметника (без уживання терміна) у мовленні. Вимова й правопис слова ознака
Мета: ознайомити учнів зі словами — ознаками предметів; формувати вміння ставити запитання до назв ознак предметів; збагачувати лексичний запас учнів; виховувати старанність, уважність.
обладнання: предметні малюнки перцю, кавуна, тигра.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. Аналіз перевіркої роботи
3. Робота над вивченням нового матеріалу
4. Проблемна ситуація

— Прочитайте записані на дошці загадки й відгадайте їх.

- Я ..., я ...

Відгадайте, хто такий.

(Пропущено: червоний, гіркий. Відгадка: перець.)

- ..., а не м'яч, ..., а не трава,

з хвостом, а не миша, ..., а не мед.

(Пропущено: круглий, зелений, солодкий. Відгадка: кавун.)

- Він такий ...,Він такий ... ,... у тайзі —

Перед ним тремтять усі.

(Пропущено: смугастий, ікластий, найстрашніший. Відгадка:тигр.)

- Чи можете відгадати хоч одну? А чому ні?
- Можете відразу сказати, яких саме слів не вистачає?
- Якщо я скажу вам відгадку першої загадки, чи зможете ви її відновити? Погляньте на цей малюнок і скажіть, які слова треба вставити. (Червоний, гіркий)
- Що вони називають? (Колір, смак)

Аналогічно діти поновлюють загадку про кавун.

- Яких слів не вистачало? Що вони означають? (Форму, колір,смак)
- Як ми говоримо про такі слова? (Це прикмети предмета, заякими його можна впізнати.)

Третю загадку за браком часу можна опрацювати на етапі закріплення вивченого матеріалу.

2. Повідомлення теми й мети уроку

- Сьогодні ми будемо знаходити слова — прикмети предмета, або, як їх ще називають, — ознаки. Також з'ясуємо, на які питання відповідають ці слова-ознаки. Будьте старанними й уважними, і ви дізнаєтеся багато цікавого.

3. Колективна робота (вправа 251)

- Розгляньте малюнки. Назвіть предмети та їх ознаки за кольором.
- Запишіть за зразком.
- Прочитайте слово в рамці. Що воно означає?
- Так, воно називає колір, смак, розмір, форму, матеріал, характер предмета.

— Використовуючи слова — ознаки предмета, складіть речення про повітряні кульки. (Безліч червоних, блакитних, жовтих і зелених кульок злетіли в небо. Повітряні кульки були круглі, довгасті.)

4. Фізкультхвилинка
5. Самостійна робота (вправа 253)

— Назвіть зображені предмети та їх ознаки за матеріалом, з якого вони виготовлені. Запишіть за зразком.

— Прочитайте правило на С. 117 і запам'ятайте його. Наведіть приклади.

1. закріплення вивченого матеріалу
А. Коментоване письмо (вправа 254)

— Прочитайте, дайте відповіді на питання: що це?

— Запишіть перші два речення. Підкресліть назви ознак хвилястою лінією. Усно поставте до них питання.

2. Відтворення третьої загадки, записаної на дошці
3. Самостійна робота із взаємоперевіркою (вправа 255)

— Запишіть, які предмети за смаком.

— Складіть і запишіть речення за схемою: , _____ , а _____ .

1. Підсумок уроку

— Що таке ознаки предмета? (Колір, смак, розмір, матеріал, форма, характер) Наведіть приклади.

— На які питання відповідають слова, що називають ознаки предметів?

— Складіть речення і встановіть зв'язки між словами.

над якими? над чим? де?

які?

f I f I

I

Над пахучими квітами кружляли барвисті метелики.

^ _____ що робили? f

хто?

1. Домашнє завдання з інструктажем

Правило на С. 117, вправа 256.

Урок 57

тема. Урок розвитку зв'язного мовлення. Складання розповіді за питаннями

Урок 58

тема. Зв'язок прикметників з іменниками в реченні. Складання діалогу. Доповнення тексту. Вимова й правопис слова ґудзик

Мета: вчити встановлювати зв'язки між прикметниками та іменниками в реченні; закріплювати вміння ставити питання до слів — ознак предметів; збагачувати словниковий запас учнів; формувати вміння вести діалог в уявній ситуації; виховувати толерантність у співпраці.

обладнання: предметні малюнки снігура, сніговика, ґудзика; сюжетні малюнки «У бібліотеці», «У магазині».

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. актуалізація опорних знань і мотивація навчання
А. Перевірка домашнього завдання (вправа 256)

— **Яких же кольорів не назвав хлопчик?**

— **Прочитайте, як ви записали назви всіх кольорів веселки за алфавітом.**

— **Як іще називають оранжевий колір? (Жовтогарячий, помаранчевий)**

— **Які речення ви склали зі словом лічити? А зі словом рахувати?**

2. Хвилинка чистопису

ур овик овий сніг

— **Доберіть із даними буквосполученнями такі слова, щоб вони всі починалися частиною сніг-. (Снігур, сніговик, сніговий)**

— **Поставте запитання до кожного слова. Яке з них є ознакою предмета?**

— Підберіть слова — ознаки предметів до інших слів. (Снігур (який?) червоногрудий; сніговик (який?) смішний)

1. Повідомлення теми й мети уроку

— Сьогодні ми з'ясуємо, з якими словами в реченні зв'язані слова-ознаки, на які питання вони відповідають. Також будемо вчитися складати діалоги.

1. Робота над вивченням нового матеріалу

А. Самостійна робота (вправа 257)

— Прочитайте. Порівняйте зміст цього тексту з текстом домашньої вправи. Про які пори року в них йдеться?

— Розкажіть про ознаки цих пір року.

— Випишіть назви предметів та зв'язані з ними назви ознак. Запишіть за зразком.

2. Колективна робота (вправа 258)

— Прочитайте текст. Визначте, скільки в ньому абзаців.

— Про що говориться в кожному абзаці?

— За зразком попередньої вправи випишіть назви предметів та зв'язані з ними назви ознак.

— Знайдіть у тексті слова, які вказують на різні пори доби. (Ніч, звечора, опівночі, вранці)

— Доберіть до них слова, протилежні за значенням. (День, зранку, опівдні, увечері)

3. Словникова робота (вправа 259)

— Доберіть назви ознак до назв предметів.

— Поставте питання від назв предметів до назв ознак.

— Чого серед названих предметів не вистачає, щоб пришити ґудзик? А який— зайвий?

— Прочитайте в рамці слово ґудзик. Запишіть його. Позначте наголос. Вимовте звуки і назвіть букви.

Поділіть слово для переносу. Яке правило при цьому слід пам'ятати?

4. Фізкультхвилинка

1. закріплення вивченого матеріалу

А. Доповнення тексту (вправа 260)

— **Доповніть текст, замінюючи малюнок словами. Дайте імена хлопчикові й дівчинці. Прочитайте текст.**

— **Прочитайте діалог за особами. Спишіть слова ввічливості. Зверніть увагу, як дівчинка відповіла на подяку хлопчика.**

— **Розкажіть одне одному, що люди одягають, а що — взувають.**

2. Складання діалогу (за сюжетним малюнком)

— **Удвох оберіть ситуацію, учасниками якої ви б хотіли бути. Уявіть себе в магазині чи бібліотеці. Визначте дійових осіб і розділіть ролі. Культурно ведіть розмову!**

1. Підсумок уроку

— **З якими словами в реченні зв'язані слова-ознаки?**

— **На які питання відповідають? Наведіть приклади.**

— **Послухаймо кілька складених вами діалогів.**

— **Як поділити для переносу слово ґудзик?**

1. Домашнє завдання з інструктажем

Вправа 261.

Урок 59

тема. Змінювання прикметників з іменниками за зразком «один — багато». Вимова й правопис слова іній

Мета: вчити змінювати прикметники з іменниками за зразком «один — багато»; закріплювати вміння ставити питання до слів — ознак предметів; збагачувати словниковий запас учнів; виховувати любов до природи.

обладнання: картинка із зображенням зимового пейзажу; індивідуальні картки з текстом, предметні малюнки льону, їжачка.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. актуалізація опорних знань і мотивація навчання
А. Перевірка домашнього завдання (вправа 261)

— **Прочитайте записані словосполучення.**

— **Поставте запитання від слів — назв предметів до слів — ознак предметів.**

2. Хвилинка чистопису

ць дз ля альбом

— **Доберіть з цими буквосполученнями слова. (Заєць, хлопець; дзиґа, ґедзь; куля, коляска)**

— **Підберіть до цих слів слова-ознаки. (Полохливий заєць, ви-хований хлопець; нова дзиґа, великий ґедзь; повітряна куля, іграшкова коляска)**

1. Повідомлення теми й мети уроку

— **Сьогодні ми будемо змінювати слова-ознаки разом зі словами — назвами предметів за зразком «один — багато», визначати- мемо ознаки предметів, удосконалюватимемо вміння ставити питання до цих слів. Також відгадуватимемо загадки.**

1. Робота над вивченням нового матеріалу
А. Коментоване письмо (вправа 262)

— **Запишіть слова за зразком.**

— **Усно складіть речення з двома останніми словосполученнями.**

2. Колективна робота (вправа 263)

— **Прочитайте вірш.**

— **На що вказує знак оклику в кінці речення?**

— **Спишіть виділені слова. Поставте до них питання.**

— **Змініть слова так, щоб вони означали назви багатьох предметів та їх ознак.**

3. Фізкультхвилинка

4. Робота з деформованим текстом (вправа 264)

— Прочитайте. Кінець кожного речення позначайте зниженням голосу і паузою.

— Прочитайте слово в рамці. Що воно означає? Що таке іній?

— Так, іній — це тонкий шар кристалів льоду, що утворюється осіданням пари з повітря на охолоджені предмети. Іній ще називають памороззю.

— Запам'ятайте, як пишуться слова іній, паморозь.

— Запишіть два останні речення. Підкресліть у них головні слова.

1. закріплення вивченого матеріалу

А. Самостійна робота (з картками)

— Випишіть із тексту слова — ознаки предметів разом з їх на-звами.

Зразок:

Один

Багато

Лісова галявина

тендітні проліски

На лісовій галявині зацвіли тендітні проліски. Їхні білі голівки схилилися донизу. А дерева ще голі. Руда білочка гризе ліщиновий горішок. Строкатий дятел вибиває барабанний дріб. Скоро ліс наповниться дзвінкими голосами перелітних птахів. Настає справжня весна!

2. Усне творче завдання (з дошки) Лисичка — хитра, ... (руда, хвостата)Берізка —

білокора, ... (ніжна, струнка)Хліб — свіжий, ... (духмяний, пухкий)Небо — чисте, ... (безхмарне, прозоре)

3. Вибірковий диктант

— Відгадайте загадки. Які слова допомогли вам це зробити?

— Уважно слухайте, виберіть і запишіть лише слова — ознаки предметів.

- Гостроносий і малий,Сірий, тихий і незлий.Вдень ховається. ВночіЙде шукать собі харчі.Весь в тоненьких голочках.Всі впізнали ... (їжачка).
- В чистім полі він ростеНа високих ніжках,

В зелених панчішках.Квіточки блакитні —Оченьки привітні. (Льон)

1. Підсумок уроку

— З якими словами в реченні пов'язані слова-ознаки?

— Як змінюються слова — ознаки предметів? Наведіть приклади.

— Складіть речення зі словом іній.

1. Домашнє завдання з інструктажем Вправа 265.

Урок 60

тема. Закріплення знань про прикметники. Письмовий переказ тексту за малюнком і поданим планом

Мета: закріпити знання про прикметник; розвивати зв'язне мовлення учнів; учити писати переказ тексту за малюнком і питаннями; виховувати любов до природи, до рідного слова.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент

2. актуалізація опорних знань і мотивація навчання

А. Перевірка домашнього завдання (вправа 265)

— Прочитайте виразно, передаючи голосом захоплення.

— Які назви ознак і слова, з якими вони пов'язані, ви виписали?

— Прочитайте слова — назви ознак, близькі за значенням.

2. Хвилинка чистопису

із іг їх кігтики

— Доберіть із двома першими буквосполученнями слова — назви ознак предметів. (Залізне кільце, різкий запах; іграшковий будиночок, бігова доріжка)

— Запишіть дві пари слів (за вибором) і поставте запитання до слів — назв ознак предметів.

1. Повідомлення теми й мети уроку

— Сьогодні ми повторимо те, що знаємо про слова — назви ознак предметів, а саме: на які питання відповідають, з якими словами зв'язані

в реченні. Також учитимемося писати переказ тексту за малюнком і запитаннями.

1. закріплення вивченого матеріалу

А. Аналітична вправа (вправа 267)

— **Прочитайте. Чи відгадаєте, про що тут сказано?**

— **Чому ви не можете здогадатися, про що йдеться?**

— **А тепер прочитайте й відгадайте загадку.**

— **Які слова допомогли вам це зробити?**

— **Запишіть ці слова. Усно поставте до них питання.**

2. Фізкультхвилинка

3. Розвиток зв'язного мовлення (вправа 266)

— **Прочитайте текст. Розгляньте малюнок.**

— **Знайдіть і прочитайте опис дятла.**

— **Як ще називають дятла? (Лісовий лікар)**

— **Послухайте, як про нього написала Г. Чубач.**

**Добрий дятел жив на дубі, Долотом дерева длубав — Де жука, де короїда
Роздобуде для обіду. І йому самому смачно, І дерева дятлу вдячні.**

— **Усно дайте повні відповіді на запитання.**

1) **Який дятел? (Дятел гарно вбраний.)**

2) **Яка в нього голівка? (Голівка в нього чорна з червоною плямою.)**

3) **Яка спинка? (Спинка чорна.)**

4) **Які крила? (На чорних крилах білі плямочки і смужечки.)**

5) **Який дзьоб? (Дзьоб міцний.)**

6) **Які кігтики? (Кігтики гострі.)**

7) **Який хвіст? (Хвіст жорсткий.)**

— **Запишіть відповіді. Підкресліть назви ознак.**

— Прочитайте записаний текст.

1. Підсумок уроку

— Що було найскладнішим на сьогоднішньому уроці?

— Що сподобалося найбільше?

1. Домашнє завдання з інструктажем Вправа 268.

Урок 61

тема. Спостереження за роллю прикметників у загадках. Складання загадок

Мета: вчити аналізувати будову загадки, визначити в ній роль прикметників; поглиблювати знання про слова — ознаки предметів; розвивати зв'язне мовлення, вміння влучно добирати слова для вираження думки; виховувати зацікавленість усною народною творчістю.

обладнання: предметні малюнки зайця-русака, зайця-біляка, вікна, сніжинки, ранця школяра.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. актуалізація опорних знань і мотивація навчання

1. Перевірка домашнього завдання (вправа 268)

— Прочитайте вислови, які ви утворили.

— Прочитайте речення до поданої схеми.

— Поставте запитання від слова — назви предмета до слова — його ознаки.

2. Хвилинка чистопису

ря ал ух повітря

— Доберіть слова — ознаки предметів із цими буквосполученнями. (Гарячий, порядковий; малий, далекий; пухкий, пухнастий)

— Чи є, на ваш погляд, різниця в значеннях слів пухкий і пухнастий? Про які предмети можна сказати «пухнасті», а про які — «пухкі»?

— Точніше кажучи, пухкими називають землю або хліб, якщо їхні часточки не прилягають щільно одна до одної. (Після оранки земля була пухкою. Бабуся спекла пухкий духмяний хліб.)

Пухнастими називають найчастіше тварин, укритих м'яким густим пухом чи м'якою густою шерстю. (Каченятка були як жовті пухнасті кульки. Лисиця має рудий пухнастий хвіст.)

Запам'ятайте значення цих слів і ніколи не плутайте їх.

1. Повідомлення теми й мети уроку

— Сьогодні ми вчитимемося визначати в загадках важливі слова-підказки, які нам допомагають їх відгадувати. Також пробуватимемо самі складати загадки, використовуючи слова — ознаки предметів.

1. Робота над вивченням нового матеріалу

А. Колективна робота з підручником (вправа 269)

— За поданими ознаками впізнайте предмети й допишіть їх назви.

— Назвіть ознаки інших добре відомих вам предметів.

Біле, смачне, парне (молоко).

Жовтий, солодкий, бджолиний (мед).

Найдорожча, найкраща, найрідніша (матуся).

Чиста, прозора, питна (вода).

2. Самостійна робота (вправа 270)

— Відгадайте загадку.

— Спишіть і підкресліть назви ознак.

3. Фізкультхвилинка

4. Робота в парах (вправа 271)

— Складіть загадку про зайця, добираючи відповідні назви ознак предметів. Розкажіть утворену загадку одне одному.

— Запишіть відредаговану, уточнену загадку. Підкресліть слова, вписані замість крапок.

— Чи можна без цих слів відгадати загадку?

1. закріплення вивченого матеріалу

1. Колективна робота (вправа 272)

— Прочитайте лічилку.

— А ви знаєте, чого не буває? Прочитайте рядок, у якому є «по-милка».

— Перевірте, чи правильно ви її знайшли. Прочитайте кінець лічилки.

А я знаю! А я знаю: Чорним зайчик не буває!

— Поділіть для переносу виділені слова.

2. Відгадування загадок

- Срібна зірка, біла-біла, на долоню теплу сіла. А як сіла, то й розтала,

голуба водиця стала. (Сніжинка)

• **Дороги дерев'яні, а поля скляні. (Вікно)**

- На столі найголовніший, Найситніший, найсмачніший. Він пахучий та пухкий,

Білий, чорний — ось який. (Хліб)

3. Складання загадок

— Пригадайте, які слова допомагають вам відгадати загадку.

(Найчастіше це слова — ознаки предметів.)

— Спробуйте скласти свою загадку. Наприклад:

- Цікава, ілюстрована, новенька, незіпсована. Лежить у шафі і чекає, поки хто-небудь прочитає. (Книга)
- Їх — новенькі і чистенькі, Різнобарвні і гарненькі — Носять школярі щоднини

На своїх маленьких спинах. (Ранціпершокласників)

— А чому першокласників, як ви думаєте?

1. Підсумок уроку

— Що сподобалося найбільше?

— Які ж слова допомагають відгадувати загадки найчастіше?

— Яка загадка запам'яталася?

1. Домашнє завдання з інструктажем Вправа 273.

Урок 62

тема. Прикметники, близькі й протилежні за значенням. Вживання прикметників у переносному значенні. Складання вітання

Мета: закріпити знання про прикметник; активізувати словниковий запас учнів шляхом добору слів, близьких і протилежних за значенням, вживання прикметників у переносному значенні; розвивати зв'язне мовлення учнів; виховувати доброзичливість і повагу для традицій народу.

обладнання: різні види вітальних листівок.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. Актуалізація опорних знань і мотивація навчання
А. Перевірка домашнього завдання (вправа 273)

— **Прочитайте речення, які ви записали.**

— **Які запитання ви поставили до назв — ознак предметів? Наведіть приклади.**

2. Хвилинка чистопису

Св ві аз свіжий

— **Доберіть із цими буквосполученнями слова — ознаки предметів. (Світлий, вічний, казковий, газетний, вітряний, святковий)**

— **Поділіть три слова (за вибором) для переносу різними способами.**

— **До якого ви слова можете дібрати протилежне за значенням?**

1. Повідомлення теми й мети уроку

— **Сьогодні ми й вчитимемось добирати близькі і протилежні за значенням ознаки предметів. Також повторимо вивчене про слова — назви ознак. А ще складемо новорічне вітання і запишемо його на листівку.**

1. Робота над вивченням нового матеріалу

1. Колективна робота з підручником (вправа 274)

— Прочитайте текст. Замініть у ньому назви ознак іншими, протилежними за значенням.

— Запишіть текст, що утворився.

над чим? де?

який?

f I

f I

Над дорогою стоїть новий високий будинок.

що робить?

над чим? де?

f J

— За допомогою питань усно встановіть зв'язок між словами в першому реченні.

який?

2. Робота в парах (вправа 276)

— Прочитайте.

— Поясніть малому Миколці, що означає в цьому реченні слово сира. Доберіть до нього слова близьке і протилежне за значенням. (Волога; суха)

3. Самостійна робота (вправа 275)

— Прочитайте. До поданих назв ознак доберіть за зразком протилежні за значенням і запишіть.

4. Фізкультхвилинка

А. закріплення вивченого матеріалу

і. Колективна робота з підручником (вправа 277)

— Прочитайте текст за особами.

— Про що ви дізналися з прочитаного? Дайте відповідь письмово.

— Із другого речення випишіть слово, правопис якого треба запам'ятати.

2. Коментоване письмо (вправа 278)

— До поданих назв предметів допишіть назви ознак дрібний або мілкий відповідно до змісту.

— До слів дрібний і мілкий доберіть слова, протилежні за значенням. (Дрібний — крупний, великий; мілкий — глибокий)

3. Розвиток зв'язного мовлення (вправа 279)

Після бесіди з учнями про новорічне свято вони вибирають листівку, яку будуть підписувати.

— Прочитайте вітальну листівку на С. 126.

— За зразком цієї листівки складіть вітання другові чи подрузі. Любий Валерику!

З Новим роком!

Гарних тобі успіхів у навчанні. Міцного здоров'я! Веселих зимових канікул.

Твоя подруга Світланка

— Напишіть вітання на листівку.

— Перевірте, чи немає помилок.

— Подаруйте свою листівку другові чи подрузі, яких ви хочете привітати зі святом.

1. Підсумок уроку

— На які питання відповідають слова — назви ознак?

— З якими словами в реченні зв'язуються слова, що відповідають на питання який? яка? яке? які?

— Що на уроці найбільше сподобалося?

Урок 63

тема. Контроль навчальних досягнень за семестр

Урок 64

тема. Урок розвитку зв'язного мовлення. Складання розповіді за серією малюнків

Урок 65

тема. Слова, що називають дії предметів. Складання речень за малюнками. Вимова й написання слів ковзатись, ковзанка, ковзани

Мета: ознайомити учнів з лексичним значенням слів, які відповідають на питання що робити? що зробити?; формувати вміння впізнавати серед інших частин мови слова, що називають дії предметів; збагачувати словниковий запас учнів; навчити правильно вимовляти й писати слова ковзатись, ковзанка, ковзани; розвивати вміння складати речення за малюнком; виховувати працьовитість і повагу до чужої праці.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. Підготовка до вивчення нового матеріалу

Розповідь учителя.

— Мої старші учні ходили на зимових канікулах у похід. Погода видалась мінливою, непередбачуваною. Але найбільше їх здивували викрутаси снігу. Що він виробляв!

— Як ви думаєте, що міг виробляти сніг? (Ішов, сипав, падав, валив, бив, летів, ліпив, кружляв...)

— Усно поставте запитання до цих слів, запишіть їх.

— Отже, у нашій мові є слова, які називають дії предметів. Ці слова так і називаються — дієслова.

1. Повідомлення теми й мети уроку

На дошці записані слова:

Зима, навчається, радість, клен, зошит, сестра, горобець.

— Знайдіть зайве слово. Чому воно зайве? (Навигається. Решта — слова — назви предметів)

— Поставте запитання до слова навчається? (Що робить?)

— Що означає це слово? (Дію предмета)

— Отже, сьогодні на уроці ми й ознайомимося зі словами, що називають дії предметів, — з дієсловами.

1. Робота над вивченням нового матеріалу
А. Робота з підручником (вправа 1)

— **Розгляньте малюнки і скажіть, хто що робить.**

(Марійка пише. Павлик грає. Миколка малює. Катруся

розчісується.) За зразком ставлячи запитання, запишіть ці речення у зошит.

2. Опрацювання правила (С. 4)

Читання й наведення власних прикладів.

3. Коментоване письмо (вправа 2)
4. Фізкультхвилинка
5. Творча робота (вправа 3)

— **Розгляньте малюнок і дайте відповідь на питання.**

- 1) **Якою вам здається погода? (Погода зимова і сонячна.)**
- 2) **Який у дітей настрій? (У дітей бадьорий і радісний настрій.)**
- 3) **Хто спускається з гірки? (Миколка спускається з гірки.)**
- 4) **Хто катається на лижах? (Світланка катається на лижах.)**

— **Відповіді на два останні питання запишіть. Підкресліть назви дій.**

— **Усно складіть речення зі словами ковзатись, ковзанка,ковзани.**

6. Словникова робота

Тлумачення словникових слів (С. 5).

Металеві ковзани вперше в Росії з'явилися понад триста років тому. Вигин ковзана завжди прикрашали зображенням конячої голови. Звідси пішла російська назва цього виробу, а українська утворилася як свідчення його здатності ковзати.

1. закріплення вивченого матеріалу

Виконання вправи 4.

— **Прочитайте і виділіть голосом назви дій.**

(Скували,розчистили, замели,замерзла)

— Установіть зв'язок між словами першого речення.

1. Підсумок уроку

— На які питання відповідають слова, що означають дії предметів?

— З якими словами вони зв'язуються в реченні? Наведіть приклади.

1. Домашнє завдання (з попереднім інструктажем)

Правило на С. 4, вправа 5.

Урок 66

тема. Роль дієслів (без уживання терміна) у мовленні. Зв'язок дієслів з іменниками в реченні. Доповнення тексту. Вимова й на- писання слів килим, парасолька

Мета: закріпити знання про слова, які називають дії предметів; на- вчитися правильно вимовляти і писати слова килим, парасолька; розви- вати спостережливість, працелюбність, повагу до народної творчості.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. Актуалізація опорних знань учнів

1. Перевірка домашнього завдання (вправа 5)

— Про що була загадка? (Про ковзани)

— Поставте запитання до назв дій. (Що роблять? — Крешуть, ріжуть, залишають)

— Змініть ці слова так, щоб вони відповідали на питання що ро- бить? (Що робить? — Креше, ріже, залишає)

1. Повідомлення теми й мети уроку

— Сьогодні ми з'ясуємо, чи могла б існувати наша мова без слів — назв дій та як ці слова залежать від слів — назв предметів. Також навчимося правильно вимовляти й писати слова килим, парасолька.

1. Робота над вивченням нового матеріалу
А. Хвилинка чистопису

— Запишіть каліграфічно рядок:

рл ек ла спекла.

— **Доберіть слова з кожним буквосполученням. (Терла, Рекс, лагідний)**

— **Усно складіть з одним із них речення. (Рекс — наш вірний пес.)**

2. Колективна робота з підручником (вправа 6)

— **Прочитайте вірш.**

— **Чому в бобра «добра багато»? (Бо він дні і ночі охоче робив: сіяв, віяв, косив, молотив.)**

— **Випишіть назви дій. Знайдіть серед них чотири слова з однаковою кількістю звуків. (Робив, косив, сіяв, віяв, молотив)**

— **Складіть звукову модель слова сіяв: = О = О -**

— **Як ви розумієте прислів'я?**

- Як дбаєш, так і маєш.
- Хто як робить, так тому й родить.

3. Гра «Розсекречення шифрувальника» (вправа 7)

Словникова робота.

— **Доповніть текст, замінюючи малюнки словами так, щоб вони зв'язувалися з іншими словами в реченнях.**

— **А тепер випишіть назви дій, які відповідають на питання що зробила? (Поламалась, витерла, спекла)**

— **Із якими словами в реченні вони зв'язані? (Поламалась пара-солька, витерла пил, витерла Наталочка, спекла мама, спекла пиріг)**

— **Парасольку, діти, було винайдено в Давньому Китаї. Спочатку вона виготовлялася із натурального шовку і захищала тільки від пекучого сонця. А згодом створили матеріал, який не пропускає воду. Тепер ми використовуємо парасольку, в основному, для захисту від дощу.**

Отож ще раз прочитайте в рамочках слова килим, парасолька і запам'ятайте їх написання.

4. Фізкультхвилинка

V. закріплення вивченого матеріалу

Самостійна робота за варіантами (вправа 8)

- Прочитайте речення і скажіть, скільки їх. (Два)
  - Установіть зв'язки між словами в реченнях.
-

I варіант — перше речення; Землю красить сонце. Сонце (що робить?) красить; красить (що?) землю

II варіант — друге речення. Людину красить праця. Праця (що робить?) красить; красить (кого?) людину

(Двоє учнів виконують це завдання на дошці.)

- **З якими словами пов'язані слова, що називають дію предмета? (Сонце, землю; людину, праця)**
- **Що вони називають? (Предмети)**
- **Який висновок із цього можна зробити? (Слова — назви дію реченні зв'язуються зі словами — назвами предметів)**
- **Давайте об'єднаємо ці два речення в одне за допомогою слова а.Прочитайте утворене речення. (Землю красить сонце, а людину красить праця.)**
- **Яке слово повторюється в утвореному реченні? (Красить)**
- **Опустіть це слово в другій частині речення й запишіть утворене. Перед а поставте кому.**

— Ще раз прочитайте і запам'ятайте це прислів'я. (Землю красить сонце, а людину — праця.)

VI. Підсумок уроку

— Що нового ви дізналися про слова — назви дій? (Слова — назви дій у реченнях найчастіше зв'язуються зі словами — назвами предметів).

Наведіть приклади.

— Правопис яких слів сьогодні запам'ятали? (Килим, парасолька)

— Складіть із ними речення. (Китайці винайшли парасольку від сонця. У моїй кімнаті великий пухнастий килим)

VII. Домашнє завдання з інструктажем

Вправа 9.

Урок 67

тема. Змінювання дієслів з іменниками за зразком «один — багато».

Вимова й написання слова жайворонок. Навчальне аудіювання («Волохань»)

Мета: розвивати вміння змінювати слова за зразком «один — багато»; закріплювати навички розпізнавати дієслова за питаннями; вчити встановлювати синтаксичні зв'язки дієслів з іменниками; навчити вимовляти й писати слово жайворонок; вчити розуміти текст з одного прослуховування; виховувати повагу до традицій українського народу.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. Актуалізація опорних знань

А. Перевірка домашнього завдання (вправа 9)

— Прочитайте виразно вірш і скажіть, кому дякують люди. (Хліборобам, ковалям, будівельникам, письменникам, учителям)

— У яких рядках сказано про письменників? (Пишуть книгинам читати.)

— А про вчителів? (Шкіл науку нам дають.)

— А про хліборобів? (В поле йдуть орати.)

— А про ковалів? (Плуги міцні кують.)

— А про будівельників? (Будують теплі хати.)

— Які назви дій ви вписали? Прочитайте, ставлячи до них питання.
(Йдуть (що роблять?), орати (що робити?), кують (що роб-лять?), будують
(щороблять?), пишуть (щороблять?), читати (щоробити?), дають
(щороблять?))

— Які слова ви підкреслили? (Орати, читати —що робити?)

2. Пошукова робота

— На дошці записані стовпчики слів. Зв'яжіть їх попарно і запишіть речення.

Швачка

вчаться

Учні

співає

Пілот Воїни

Артист

захищають

— Чому саме так ви поєднали слова? (Бо говориться про людей і рід їх занять.)

— На які питання відповідають слова, що називають дії людей? (Що робить? що роблять?)

— Чому ми ставимо різні запитання? (Коли говоримо про одну людину, ставимо питання що робить?, а коли про дію багатьох — що роблять?)

1. Повідомлення теми й мети уроку

— Сьогодні ми переконаємося в цьому, спостерігаючи, як змінюються слова — назви дій зі словами — назвами предметів. Також навчимося правильно вимовляти й писати слово жайворонок.

1. Робота над вивченням нового матеріалу

А. Колективна робота з підручником (вправа 10)

— Запишіть, доповнивши правий стовпчик за зразком. (Ковалі (що роблять?) кують. Учні (щороблять?) пишуть. Спортсмени (щороблять?) плывуть. Жайворонки (щороблять?) співають.)

— Усно поширте речення іншими словами. (Ковалі кують підкови коням. Учні пишуть диктант. Спортсмени плывуть брасом. Жайворонки співають високо в небі.)

— Зверніть увагу на написання слова спортсмен. Подумайте, з яких слів воно утворилося. (По-англійськи — спортивний чоловік.)

2. Словникова робота

— Зверніть увагу на написання слова жайворонок. Ще раз його вимовте. Що вам відомо про цю пташку? (Розповідь вчителя)

— Ще раз прочитайте слово жайворонок і запам'ятайте, як воно пишеться. Складіть із цим словом речення, запишіть. (Жайворонки здійнявся високо в небо.)

3. Самостійна робота (вправа 11)

— Прочитайте текст. Про що в ньому розповідається? (Провиховання хлопчиків і дівчаток)

— Розкажіть, до чого вас привчають у родині? (Мити посуд, прибирати після себе, виносити сміття, чистити взуття...)

— Знайдіть у тексті слова — назви дій. На які питання вони відповідають? (Що робили? — Виховували, мати, виконували, переймали, прищеплювалися, вчилися)

— Змініть ці слова так, щоб вони відповідали на питання щоробив? Запишіть їх. (Що робив? — Виховував, мав, виконував, переймав, прищеплювався, вчився.)

4. Фізкультхвилинка

1. навчальне аудіювання. Перевірка аудіативних умінь

«Волохань» (Дівакова І. Аудіювання на уроках читання у 2-4 класах. Видання друге, перероблене. — Тернопіль: Підручники і посібники, 2003. — 48 с. — С. 7.)

1. Слухання тексту

2. Тестування

3. Перевірка роботи

1. Підсумок уроку

— Що нового ви дізналися про слова — назви дій?

— На які питання відповідають слова, що означають дію одного предмета?

— На які питання відповідають слова, що означають дію кількох предметів?

1. Домашнє завдання з інструктажем

Вправа 15.

Урок 68

тема. Спостереження за роллю дієслів у мовленні. Виразне читання та переказування уривка з казки «Коза-дереза»

Мета: вчити знаходити в текстах дієслова, доречно їх використовувати; продовжити з'ясувати роль дієслів у мовленні; удосконалювати навички виразного читання в роботі парами; розвивати діалогічне мовлення учнів; збагачувати активний словник учнів; прищеплювати любов до усної народної творчості свого й інших слов'янських народів.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. Актуалізація опорних знань
  - А. Перевірка домашнього завдання (вправа 15)

— **Хто ж як пересувається? (Равлик повзає. Пташка літає.Рибка плаває. Зайчик стрибає. Вовк бігає.)**

— **Яке речення за схемою ви побудували? (Рибка плаває, а зайчик стрибає.)**

2. Гра «Голоси тварин»

Курка . (кудкудакає).Півень . (кукурікає).

Собака ... (гавкає).Кінь ... (ірже).

— **На дошці написано назви тварин. Треба дописати, як вони подають голоси.**

— **Виграє той, хто правильно виконає це завдання.**

1. Повідомлення теми й мети уроку

— **Сьогодні ми будемо спостерігати за роллю слів — назв дій у мовленні, виразно читати й переказувати уривки з казки «Коза-дереза», збагачувати свій активний словниковий запас.**

1. Робота над вивченням нового матеріалу
  - А. Колективна робота з підручником (вправа 17)

— **Прочитайте текст. Що сказав космонавт про працю і про знання? (Щоб здобути знання, треба добре попрацювати.)**

— **Яке правило радить Павло Попович зрозуміти з перших днів? (Знати якомога більше!)**

— **Складіть звукову модель слова працю: ——— 0 = 0**

— **Спишіть текст і підкресліть назви дій у двох перших реченнях. (Любив, пас, допомагав, працювати)**

2. Фізкультхвилинка
3. Виразне читання й переказ уривка казки «Коза-дереза»

Робота парами.

— **Послухайте уривок із казки «Коза-дереза».**

- Спочатку самостійно повчіться виразно його прочитати.
- Спробуйте удвох розказати уривок із казки.
- Та пара, котра вважає, що виконала це завдання старанно й добре знає всю казку про козу-дерезу, продемонструє своє вміння переказувати вдвох.
- Спишіть слова кози і підкресліть ті слова, які відповідають на питання що зробилю? (Сколю, затопчу, замету)

1. закріплення вивченого матеріалу

1. Творча робота «Постав дієслова»

- На дошці написано текст болгарської народної казки з пропущеними словами — назвами дій.

Один батько_____ старшого сина на город_____ картоплю.

_ син лопату, мішок і_____. Слідом за ним_____ менший

брат _____ на город і замість роботи стали _____ казки. Трохи

згодом до них_____ батько.

— Як_____ ? —_____ він.

— Ніяк, —_____ старший брат.

Сорока . (стрекоче).Горобець . (цвірінькає).Ластівка ... (щебече).Голуб . (туркоче).

Корова . (мукає).Коза . (мекає).

Свиня . (рохкає).Жаба . (кумкає).

— А ти як? — _____ меншого сина.

старшому, — відповів той, — бо не _____ , що _____ брат.

— Добрі робітники! — _____ батько. — Один нічого не _____ , а другий йому _____ .

- Придумайте і запишіть на розданих смужках паперу всіпропущені слова — назви дій. (Послав, копати, взяв, пішов, рушив, прийшли, розповідати, прийшов, працюєте, спитав, промимрив, запитав, допомагаю, знав, скаже, промовив, робить, допомагає)

— Тепер я читатиму кожне речення повністю, а ви будете віддавати мені тільки ті смужки, на яких написані правильні слова.

— Чого вчить казка? (Не ледарювати, а трудитися.)

1. Підсумок уроку

— Що видалося найбільш цікавим на уроці?

— Що нового ви запам'ятали сьогодні?

— Яким правилом слід користуватися у житті? (Знати якомога більше!)

1. Домашнє завдання з інструктажем

Вправа 18.

Урок 69

тема. Дієслова, близькі та протилежні за значенням. Складання розповіді за серією малюнків та опорними словами

Мета: поглиблювати знання про дієслова; розвивати в учнів уміння добирати дієслова, близькі та протилежні за значенням; вчити вживати дієслова-синоніми у власному мовленні; збагачувати лексичний запас учнів; учити складати розповідь за серією малюнків, використовуючи опорні слова та вислови; виховувати бажання допомагати слабшим.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент

2. Актуалізація опорних знань учнів

1. Перевірка домашнього завдання (вправа 15)

— Прочитайте прислів'я, що ви утворили. (Праця годує, працює одягає, працює зігріває, на розум наставляє. Дружно працювати — втоми не знати. Тяжко тому жити, хто не хоче робити. Робиш наспіх — зробиш на сміх.)

— Як ви їх розумієте?

— Усно поставте запитання до слів — назв дій. (Що робить? — годує, одягає, зігріває, наставляє; щоробити? — працювати, не знати; що робити? — жити, робити; що робить? — не хоче; що робиш? — робиш; що зробиш? — зробиш.)

2. Колективна робота з підручником (вправа 21)

— Розкажіть, дібравши з довідки потрібні слова, що чим роблять. (Сокирою рубають. Косою косять. Лопатою копають. Серпомжнуть. Плугом орють. Граблями загрибають. Ножицями ріжуть.Пилкою пиляють.)

3. Хвилинка чистопису

— Напишіть рядок з'єднань гр пл ко й утворіть слова — назви дій. (Гребти, гризти, пливти, плести, косити)

1. Повідомлення теми й мети уроку

— Щоб слова були влучними, а мова — барвистою, сьогодні ми будемо вчитися добирати необхідні за змістом слова: близькі й протилежні за значенням. Також будемо вчитися складати розповідь за малюнками та опорними словами.

1. Робота над вивченням нового матеріалу

А. Пошукова робота

— Складіть одне речення з двома словами із вправи 21, використовуючи слово а. (Сокирою рубають, а пилкою пиляють.)

— У чому особливість цих речень? (У них є протиставлення.)

— А чи можна парою слів виразити протиставлення? (День — ніч, радість — смуток, далекий — близький, давати — брати)

— Наведіть такі приклади назв дій. (Вечоріє—світає, піднімається— опускається, розважається — нудьгує, плаче — сміється)

— Якщо ж є слова, протилежні за значенням, то, напевно, є і близькі. Наприклад, які? (Широкий, безмежний; радий, задово-лений; світити, сяяти; гратися, розважатися)

— Назви дій теж бувають як протилежні, так і близькі за значенням. Давайте спробуємо замінити слово — назву дій у реченні «Чого ти тут ходиш?» Зважте на настрій, ставлення, коли зверта- тиметесь до когось, і спитайте.

— Чого ти тут ходиш? (Швендяєш, бродиш, вештаєшся, бейкаєшся, снуєш)

— Чого ти тут бігаєш? (Сновигаєш, носишся, гасаєш)

2. Фізкультхвилинка
3. Колективна робота з підручником (вправи 22 і 23)

— Прочитайте текст і скажіть, що ви думаєте про поведінку дітей.
(Вчинки дітей жорстокі та бездушні.)

— Знайдіть зачин, основну частину, кінцівку тексту.

— Випишіть назви дій і підкресліть слова, що відповідають на питання що зробить? що зроблять?

— Як ви зрозуміли значення слова глузувати? Як можна ска- зати інакше? (Знущатися, насміхатися)

1. закріплення вивченого матеріалу
А. Самостійна робота (вправа 24)

— Які слова ви підкреслили? Зачитайте їх і поставте до них пи- тання.
(Що робити? — плакати, що робила? — сміялась)

— Про що розповідає поетеса у вірші? (З дитинства булагордою і ніколи не пасувала перед труднощами і болем.)

— Який вислів у вірші близький за значенням до виразу дужеболіло? (В серце біль доходив.)

2. Колективна творча робота (вправа 19)

— Розгляньте малюнки і розкажіть, як діти ліпили снігову бабу. Що вони робили спочатку, а що — потім?

— У розповіді використовуйте подані вирази і слова.

— Зверніть увагу, який у дітей настрій? (У дітей радіснийнастрій.)
Давайте запишемо це речення.

1. Підсумок уроку

— Наведіть приклади слів — назв дій, близьких за значенням.

— Наведіть приклади слів — назв дій, протилежних за значенням.

— Навіщо ми використовуємо слова, близькі та протилежні за значенням? (Щоб наша мова була влучною, точною, барвистою)

1. Домашнє завдання з інструктажем

Вправа 25.

Урок 70

тема. Урок розвитку зв'язного мовлення. Редагування тексту шляхом заміни повторів того самого слова близькими за значенням словами

Урок 71

тема. Багатозначні дієслова. Складання опису зовнішності людини

Мета: вчити ставити питання до дієслів; формувати вміння складати опис зовнішності людини, добираючи найбільш влучні слова для вираження своєї думки; розвивати зв'язне мовлення учнів; виховувати увагу, кмітливість, чуйність.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. Актуалізація опорних знань

1. Перевірка домашнього завдання (вправа 25)

- **Які слова — назви дій ви підкреслили?**
- **Як ви поділили для переносу слова Андрійко та візьми?**

2. Хвилинка чистопису

чя дя ся обличчя

- **Напишіть рядок буквосполучень і введіть їх у слова. (Узбіччя, дякувати, сміється)**
- **Зі словом обличчя складіть і запишіть речення. (У Марійки смагляве обличчя..)**

1. Повідомлення теми й мети уроку

— **Сьогодні ми продовжимо знайомитися зі словами — назвами дій, не тільки близькими й протилежними за значенням. Ми з'ясуємо, що є багатозначні слова — назви дій. Також будемо вчитися складати описи людей. І сьогодні опишемо Гриця, про якого ви читали в домашній вправі.**

1. Робота над вивченням нового матеріалу

А. Складання опису зовнішності хлопчика (вправа 26)

— Користуючись матеріалом вправи 25 та малюнком на С. 15, усно складіть коротенький опис Гриця.

Яке у Гриця обличчя? Яке волосся? (У Гриця личко світле, чубчик золотавий.)

— **Який на ньому одяг? (Він одягнений у зелену футболку із жовтими смужками, у жовті штанці.)**

— **У що хлопчик взутий? (Взутий у блакитно-білі черевики.)**

— **Кого тримає Гриць на руках? (На руках Гриць тримає біленьке кроленя.)**

— **Спираючись на питання у вправі 26, запишіть короткий опис хлопчика у зошит.**

2. Колективна робота з підручником (вправа 28)

— **Прочитайте речення і простежте, які різні дії означає слово**

— **У кожному реченні слові іде замініть іншим, близьким зазначенням. (Падає сніг. Пливе пароплав. Їде поїзд. Настає весна. Минає час. Відбувається концерт.)**

— **Запишіть утворені речення.**

— **Який висновок із цієї вправи ми зробимо? (Слово іде має не одне, а кілька значень, бо його вживають і замість пливе, і замість лине, і замість минає, і замість відбувається.)**

Значить, його можна назвати багатозначним.)

— **Наведіть свої приклади багатозначних назв дій. (Читати книжку, читати сліди; пливе спортсмен, пливе хмарка; ударив кулаком, ударив грім, ударили барабани.)**

3. Фізкультхвилинка

1. закріплення вивченого матеріалу

А. Вибірковий диктант

— **Випишіть слова — назви дій з прочитаного мною тексту.**

ЖАРТ

Іринка проснулась, вдяглася і взулась, вмилась, попоїла, під вишнею сіла. Позіхнула ліниво, зітхнула тужливо, лягла коло хати під вишнею спати.

(С. Косенко)

— Прочитайте слова, які ви виписали. (Проснулась, вдяглася, взулась, вмилась, попоїла, сіла, позіхнула, зітхнула, лягла, спати)

— До яких із них у першому реченні можна дібрати слова, близькі чи протилежні за значенням? (Проснулась — прокинулась — заснула; вдяглася — вбралася — роздяглася; взулась — роззулась; вмилась — причепурилась; попоїла — поснідала; сіла — встала)

2. Колективна робота з підручником (вправа 27)

— Підготуйтеся і прочитайте вірш хором.

— Поставте питання до виділених слів. (Що робитимемо? — Будемо зростати, жити)

— Вивчіть вірш напам'ять. Підготуйтеся записати по пам'яті два останні рядки. (Будемо Вітчизні вірно служити.)

— Перевірте написане за підручником.

1. Підсумок уроку

— Що вас найбільше зацікавило на уроці?

— Які бувають за значенням слова — назви дій? (Близькі, протилежні, багатозначні)

— Наведіть приклади.

1. Домашнє завдання з інструктажем

Вправа 29.

Урок 72

тема. Узагальнення знань і вмінь учнів за темою «Слова, які позначають дію предметів». Складання розповіді за серією малюнків та питаннями

Мета: вчити вживати дієслова з урахуванням мовленнєвої ситуації; поглиблювати знання про текст-опис та його частини; учити складати

зв'язні розповіді за серією малюнків та запитаннями; виховувати співчуття та доброзичливість.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. Повідомлення теми та мети уроку

— **Сьогодні ми пригадаємо й повторимо все, що знаємо про слова — назви дії предмета. Також складемо розповідь за серією малюнків та питаннями, висловлюючи своє ставлення. Будемо вчитися доречно й влучно користуватися багатством рідної мови.**

1. Систематизація та узагальнення вивченого
2. Перевірка домашнього завдання

— **Прочитайте пари слів, протилежних за значенням. (Купувати — продавати, руйнувати — будувати, говорити — мовчати, підіймати — опускати, охолоджувати — підігрівати, шепотіти — кричати)**

— **Які речення ви склали? (Суп треба підігрівати, а квас — охолоджувати.)**

2. Робота в парах за підручником (вправа 30)

— **Прочитайте. З якої казки цей уривок? («Лисичка і Журавель»)**

— **Розкажіть цю казку за особами (парами).**

— **Замініть слова стук-стук, лизь-лизь, хлюп-хлюп іншими словами. (Стукати, лизати, хлюпати)**

— **Закінчіть вправу за зразком. (Журавель стукав. Лисичка лизькала. Хвилі хлюпали. Мишка шкрябала. Заєць стрибав.)**

— **Наведіть свої подібні приклади. (Хрю-хрю — свиня рохкає. Гав-гав — собака гавкає. Тьох-тьох — соловейко тьохкає.)**

3. Колективна творча робота

— **Розгляньте малюнки й розкажіть, що зображено на кожному з них.**

— **Дайте хлопчикам імена і складіть зв'язну розповідь за малюнками. Скористайтесь поданими нижче запитаннями.**

1) **Яка була дорога?**

- 2) **Що сталося з Іванком?**
- 3) **Як поведився у цей момент Сашко?**
- 4) **Що сталося з ним пізніше?**
- 5) **Що зробив після цього Іванко?**
- 6) **Якою може бути кінцівка розповіді?**

— **Запишіть складений текст.**

Дорога була слизькою. Іванко впав. Сашко зареготав. Пізніше він сам послизнувся. Іванко підбіг і допоміг устати. Сашкові стало соромно. Хлопці потоваришували.

4. Фізкультхвилинка
5. Творчий диктант

— **Допишіть потрібні за змістом слова — назви дій.**

— **Допишіть потрібні за змістом слова — назви дій.**

(Настала) тепла весна. Ранкове сонечко (світить) лагідно, ласкаво. На деревах скоро (з'являться) листочки. Ми так (любимо) весну! 6. Гра «Хто більше?»»

— **До назв предметів доберіть по кілька назв дій.**

Сніг (що робить?) —... (іде, сипле, падає, валить, кружляє). Мороз (що робить?) — ... (щипає, кусає, пече, тріщить). Вітер (що робить?) —... (гуде, свище, завиває, віє, шумить). Сонце (що робить?) —... (пече, гріє, світить, сяє). Дощ (щоробить?) — ... (лє, періщить, іде, шумить, накрапає).

— **Як називаються слова, які ми підібрали до слова мороз?(Вони між собою близькі за значенням.)**

1. Підсумок уроку

— **На які питання відповідають слова — назви дій?**

— **Назвіть приклади слів — назв дій, близьких за значенням.**

— **Наведіть приклади слів — назв дій, протилежних за значенням.**

— **Які прислів'я ви запам'ятали на уроці?**

— **У якій розповіді ми їх застосовували?**

— Хто з хлопчиків вам більше сподобався і чому?

1. Домашнє завдання з інструктажем

Вправа 36.

Урок 73

тема. Поняття про службові слова, їх роль у реченні. Вживання службових слів для зв'язку слів у реченні. Навчальний діалог

Мета: дати учням уявлення про службові слова та їх роль у реченні; формувати навички правильно вимовляти їх та писати окремо від інших слів; вчити складати текст з деформованих речень, вести діалог; виховувати любов до природи та обережність у поведженні на дорогах.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. Мотивація навчальної діяльності. Повідомлення теми та мети уроку

— Прочитайте вірш, записаний на дошці:

Жив (на) світі дід Василь.(У) кисіль він сипав сіль.Цукор клав (у) холодець,(а) (у) чай — жовтки (з) яєць.Був дідусь наш (не) дивак,(а) робив це просто так,(а) робив це все (для) штуки,(щоб) сміялися онуки.

(В. Бичко)

— Що ви помітили? (У вірші пропущені слова.)

— Вставте їх і прочитайте, що вийшло.

— Хто знає, як називаються такі слова? (Службові)

— Сьогодні ми й поговоримо про службові слова: чому вони так називаються, яка їх роль у реченні. Також сьогодні ми вчитиме-мося складати текст із деформованих речень і вести діалог.

1. Робота над вивченням нового матеріалу
А. Колективна робота з підручником (вправа 37)

— Прочитайте речення.

— Яке речення відповідає даній схемі?

(Маленький зайчик вискочив на узлісся.)

- **Запишіть його.**
- **Скільки слів у записаному реченні? (П'ять)**
- **Назвіть кожне слово окремо і поставте до кожного з них питання. (Маленький — який?, зайчик — хто?, вискочив — що зробив?, на узлісся — на що?)**
- **До якого слова в реченні не можна окремо поставити питання? (На) Підкресліть його.**
- **Знайдіть у другому реченні слово, до якого не можна окремо поставити питання. (В)**
- **Тож чи до всіх слів у нашій мові можна ставити питання? (Є слова, до яких питання поставити не можна.)**
- **А чи можна обійтися без цих слів у реченні? (Звичайно, ні!)**

2. Хвилинка чистопису

За До Під Без

- **Запишіть слова і з одним із них складіть речення. (За нашоюшколою великий стадіон.)**
- **Спробуйте до нього поставити питання.**
- **Дійсно, це зробити не можна, бо це слово. (Службове. І за, без, під — теж службові слова.)**

3. Коментоване письмо (вправа 38)

- **Прочитайте речення. Знайдіть слова, до яких не можна поставити питання.**
- **Слова, до яких не можна поставити питання, називають службовими. Як ви думаєте чому? (Бо вони служать для зв'язку інших слів у реченні.)**

4. Фізкультхвилинка

А. закріплення вивченого матеріалу

1. Самостійна робота (вправа 42)

- **Прочитайте і спишіть словосполучення.**

- За допомогою яких слів зв'язані між собою виділені слова?
- Підкресліть службові слова. (На, в, з, від, до, й, але)

2. Навчальний діалог (вправа 39)

- Прочитайте діалог.
- Прочитайте діалог за особами.
- Спробуйте в парах передати розмову, не користуючись текстом.
- Випишіть із тексту службові слова.
- Чому батьки не пускають Андрійка на ковзанку? (Бо це черездорогу, по якій цілий день сновигають машини.)
- Як треба переходити дорогу? (Дуже уважно стежити, щоб не потрапити під колеса. А краще — з дорослими.)

1. Підсумок уроку

- Як називають слова, до яких не можна поставити питання?(Службові слова) Чому? Наведіть приклади. (Часто без них не можна скласти речення. Бо службові слова служать для зв'язку слів.)

(Перелітні птахи повернулися з вирію. Я відвів молодшу сестричку до бабусі. Олівець закотився під стіл.)

1. Домашнє завдання з інструктажем

Вправа 45.

Урок 74

тема. Написання службових слів окремо від інших. Вживання службових слів за змістом речення. Навчальне аудіювання за текстом «Пелюстка і квітка»

Мета: вчити учнів доречно вживати службові слова в реченнях; формувати навички правильної вимови службових слів і їх написання з іншими словами; удосконалювати навички роботи над реченням; виховувати доброту, чуйність, співчуття; формувати вміння слухати й сприймати тексти з першого прочитування.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. Актуалізація опорних знань

А. Перевірка домашнього завдання (вправа 45)

— **Зачитайте, як ви зв'язали кожну пару слів за допомогою службового слова.**

— **Які речення з утвореними словосполученнями ви склали?**

— **Чи всі службові слова ви писали окремо від інших слів?**

2. Хвилинка чистопису

Під за над від перед до

— **Запишіть ці слова. Доберіть до них такі слова, щоб вийшли пари з протилежним значенням. Наприклад, з портфелем — без портфеля. (Під кущем — над кущем; за школою — перед школою, відбабусі — до бабусі)**

— **Як ви писали службові слова? (Окремо від інших слів)**

1. Мотивація навчальної діяльності. Повідомлення теми й мети

уроку

1. Гра «Спіймай службове слово»

— **Я буду проказувати речення, а ви оплесками у долоні ловитимете службові слова.**

®лісі пдялинкою жив заєць @зайчихою.

З)лісом, @пралісом золота діжа сходить.

Над)нашою хатою пролетіли журавлі.

Молодші школярі йдуть (до)школи (з)радістю.

— **Отже, сьогодні ми будемо знаходити в реченнях службові слова й правильно їх писати разом з іншими. З'ясуємо, чи дійсно службові слова необхідні в нашій мові. Також будемо вчитися аудіювати тексти.**

1. Робота над вивченням нового матеріалу

1. Колективна робота з підручником (вправа 46, 47)

— **Прочитайте казку «Зайчик і Місяць».**

- Подумайте, від чого стало тепло Зайчикові. Чи справді промені Місяця були теплими? (Зайчикові стало тепло від співчуття Місяця, від того, що в стогу соломи Зайчик зігрівся. А промені Місяця не дають тепла.)
- Чим Місяць допоміг Зайчикові? (Своєю чуйністю він, підказав Зайчикові, що можна сховатися й зігрітися у стогу соломи.)
- Визначте в тексті зачин і кінцівку.
- Випишіть спонукальні речення.
- Прочитайте вголос речення, в яких є слова ввічливості, звертання.
- Вставте у вправі 47 замість крапок службові слова і все запишіть.
- Звірте свою роботу із виконаним завданням на дошці й виправте помилки.

1. закріплення вивченого матеріалу
2. Самостійна робота (вправа 48)
3. Робота з картками

- Зараз ви одержите картки, на яких написані самостійні слова, а також набір службових. До кожного самостійного треба дібрати службове. Картки — за двома варіантами.

I варіант: (на) полі, (на) дереві, (у) лісі, (під) дубом, (за) селом, (до) міста, (через) річку, (без) турбот, (біля) озера.

II варіант: (за) обрієм, (від) бабусі, (над) ставком, (з) каші, (під) стільцем, (біля) печі, (на) столі, (у) відрі.

Виконайте роботу й обміняйтесь зошитами із сусідом по парті для перевірки. Якщо є непорозуміння, запитуйте у всього класу.

1. навчальне аудіювання. Перевірка аудіативних умінь

«Пелюстка і квітка» (Іванка Дівакова. Аудіювання на уроках читання у 2-4 класах. — 2-е вид., перероб. — Тернопіль: Підручники і посібники, 2003. — 48 с. — С. 7-8).

1. Підсумок уроку

- Навіщо ми використовуємо службові слова?

— Наведіть приклади. (Діти гралися майданчику. — Діти гралися на майданчику.)

— Як пишуться службові слова?

1. Домашнє завдання з інструктажем

Вправа 49.

Урок 75

тема. Корінь слова. Спільнокореневі слова

Мета: формувати в учнів уявлення про спільнокореневі слова, корінь на основі споріднених слів; розвивати вміння виділяти споріднені слова та виділяти в них спільну частину; збагачувати словниковий запас учнів; розвивати вміння спостерігати, аналізувати, зіставляти; виховувати акуратність, уважність у роботі.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. Мотивація навчальної діяльності

1. Хвилинка чистопису

к л ю и й ч и к ч о в

— Чи можете ви утворити слова з цих буквосполучень? (Ключ,ключик, ключовий)

— Ці слова і стали своєрідним ключиком до нашої роботи на сьогоднішньому уроці. Ми дізнаємося, як називаються низки слів, подібні до щойно утворених. Спробуйте самі творити і знаходити причину об'єднання таких слів. У цьому нам допоможуть і підручник, і таблиця.

1. Робота над вивченням нового матеріалу1. Робота з підручником (вправи 50 і 51)

— Розгляньте малюнки й доберіть із довідки підписи до них. Запишіть слова у тому порядку, в якому подано малюнки. (Клен,кленок, кленовий листок)

— Поміркуйте, від якого слова утворені слова кленок і кле-новий листок. (Від слова клен)

— Чи можна вважати ці слова родичами, спорідненими?(Так, бо кленок — це маленький клен, кленове листя — це листяз клена.)

— Знайдіть у записаних словах (однакову) спільну частину і позначте її зверху дужкою.

— Так от, спільна частина клен і робить ці слова спорідненими. А сама вона називається коренем, споріднені слова ще називаються спільнокореневими. Спробуйте навести свої приклади. (Липа, липка, липовий; стіл, столик, столяр; риба, рибка, рибалка, рибалити)

— Що ж таке корінь? Що ми позначаємо дужкою? (Спільна частина споріднених слів, яку ми позначаємо дужкою)

— Які слова є спільнокореневими? (Слова, у яких спільний корінь і за написанням, і за значенням, є спільнокореневими.)

— Прочитайте слова у вправі 51.

— Чи є серед них споріднені? Чому ви так вважаєте? (Гуска, гу-сочка, гусеня, гусак, бо в них корінь гус.)

— А чому решта слів не є спорідненими з названими словами? (Бо в словах курча і шпак немає спільної частини гус.)

— Запишіть тільки споріднені слова й позначте в них дужкою корінь.

2. Ознайомлення з правилом (С. 26)

— Прочитайте правило і запам'ятайте його.

3. Фізкультхвилинка

IV. закріплення вивченого матеріалу

1. Самостійна робота (вправа 52)

— Спишіть слова і позначте в них спільну частину — корінь. (Рід, рідний, рідненька, споріднені, поріднилися)

2. Робота з таблицею

— Прочитайте слова. (Гай, гайок, гайочок, гайовий)

— Чи можна їх назвати спорідненими? Чому? (У них спільний корінь гай)

— Складіть і запишіть речення з одним із цих слів. (Шумитьгустиий зелений гай.)

— Запишіть споріднені слова і позначте в них корінь. (Лис, лисиця, лиска, лисеня, лисячий; трава, травичка, трав'яний, травень; береза, березовий, березень)

3. Робота в парах (вправа 53)

— Прочитайте і запам'ятайте скоромовки. Позмагайтесь зі своїм сусідом по парті, хто промовить їх швидше і без помилок.

— Як ви зрозуміли другу скоромовку?

— Запишіть скоромовки по пам'яті й перевірте написання одне одного.

— Знайдіть у кожній скоромовці спільнокореневі слова й позначте в них спільну частину.

4. Гра «Ланцюжок споріднених слів»

— Кожна група отримує слово, до якого треба дібрати споріднені слова. Виграють ті учні, чия група правильно добере найбільшу кількість слів.

^Вода	Хмара
^водичка	хмарка
^водиця	хмаринка
^водяний	хмарний

Рукарукаврукавицярукавчик

Ручкаручнийнаручнийпідручник

водяник хмаритись

Мовамовнийпромовитирозмова_^скоромовка рукавичка

— Доберіть спільнокореневі слова до слова рука.

— Що ви помітили? (Так, дійсно корінь рук = руч, бо всі ці слова за значенням пов'язані з рукою, лише в корені відбулося чергування—ч. Про це ви більше дізнаєтеся пізніше.)

1. Підсумок уроку

— Що нового ви дізналися на уроці?

— Що таке корінь?

— Які слова називаються спорідненими?

— Наведіть приклади.

1. Домашнє завдання з інструктажемПравило на С. 26, вправа 55.

Урок 76

тема. Урок розвитку зв'язного мовлення. Робота над деформованим текстом

Урок 77

тема. Визначення кореня слова шляхом добирання споріднених слів

Мета: учити спостерігати за однаковим написанням коренів у споріднених словах; формувати вміння виділяти корінь у спільнокоренових словах; розвивати спостережливість; виховувати увагу й наполегливість.

ХІД УРОКУ

I. організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань

1. Перевірка домашнього завдання (вправа 55)

- Прочитайте текст, який ви записали.
- Назвіть споріднені слова і корінь у них. (Лось, лосиха, лосеня)
- Яке речення з тексту відповідає цій схемі?

(З чагарників до озера пробиралася сім'я.)

2. Хвилинка чистопису

да дій во

- Запишіть ці склади.
- Утворіть із них слова і перевірте, чи є вони спорідненими.
- Чому ви так думаєте? (Вода і водій не є спорідненими словами, бо значення коренів різне. У слові вода корінь вод, пов'язаний у споріднених словах із водою: водичка, водяний. А у слові водій корінь вод — пов'язаний із водінням: водити, проводити, доводити, заводити, відводити.)

III. Робота над вивченням нового матеріалу

1. Колективна робота з підручником (вправа 56)

- Запишіть слова літо і літак. Позначте в них спільну частину і скажіть, чи є ці слова спорідненими. Чому?
- Прочитайте додатковий теоретичний матеріал на С. 28.
- З'ясуйте, які з поданих нижче слів є спорідненими. (Літо — літечко, вода — водичка, літати — літак, голуб — голубчик, гора — горіти)
- Спишіть парами лише споріднені слова й позначте в них корінь.
- У яких словах спільні частини тільки звучать і пишуться однаково, але значення мають різне? (Гора — горіти)

2. Робота з картками за варіантами

- Із групи слів виберіть спільнокореневі та визначте корінь.

Дорогий, дорога, подорожник, придорожний.

Сніжинка, сніжний, підсніжник, пролісок.

Син, синій, синець, синівська, спросоння, сон, синок, сонний.

3. Фізкультхвилинка
4. Творча робота (вправа 57)

— Розгляньте малюнки і запишіть назви зображених предметів у три стовпчики.

Годинник

Шпаківня Голубник

— Чому ці предмети так називаються? (Годинник показує час, тобто години; шпаківня — житло шпаків; голубник — будиночок для голубів.)

— Доберіть до кожного слова спільнокореневі і запишіть їх.

(Година, годинонька, годинникар, годинничок, годинка; шпак, шпачок, шпаченя, шпачиха; голуб, голубок, голуб'ятко, голуб'я)

— Позначте у словах кожного стовпчика корінь (спільну частину).

1. закріплення вивченого матеріалу
А. Самостійна робота (вправа 58)

— Прочитайте і спишіть вірш.

— На які питання відповідають виділені слова і що вони називають? (Яснесенький, тихесенький, малесенький — який?, називають ознаку предмета.)

— Користуючись поясненням у додатковому теоретичному матеріалі на С. 29, визначте корінь у словах яснесенький, малесенький.

(Яснесенький — ясний, ясно; малесенький — малий, маленький, мало)

2. Гра «Хто більше?» (вправа 59)

— Доберіть спільнокореневі слова — назву предмета, назву ознаки і назву дії — з коренем зим. (Зима, зимонька, зимка, зимівля, озимина; зимній, зимовий, зимувати, дозимувати, пере-зимувати)

— Визначте переможців!

1. Підсумок уроку

— Які слова є спорідненими?

— Чи достатньо тільки однакового написання коренів, аби вважати слова спільнокореновими?

- Наведіть приклади споріднених слів. Який у них корінь?
- Чому горе і гора не є спорідненими? А сніг і сніжок?
- Що треба зробити, щоб правильно визначити корінь у словах?

1. Домашнє завдання з інструктажем

Додатковий теоретичний матеріал на С. 28, 29, вправа 60.

Урок 78

тема. Добір спільнокореневих слів, що належать до різних частин мови

Мета: закріплювати знання про іменники, прикметники, дієслова (без зазначення термінів); добирати спільнокореневі слова, що належать до різних частин мови, визначати в них корінь; розширювати лексичний запас учнів; виховувати шанобливе ставлення до народних символів України.

обладнання: заготовки для виконання вправи 64.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. актуалізація опорних знань учнів та мотивація на-

вчання

1. Перевірка домашнього завдання (вправа 60)

— Прочитайте, як ви замінили кожний вислів одним словом.(Служити, косити, рибалити, дарувати, лікуватися, голосувати)

— Назвіть корені у споріднених словах.

— Як ви поділили для переносу слова нести і здійсмати?

— Що називають коренем?

— Які слова є спільнокореневими?

— Як правильно визначити корінь?

2. Хвилинка чистопису

ол ов яч листячко

— Доберіть слова з цими буквосполученнями. (Голова, солома, сова, стовп, морячка, бурячок)

— Назвіть споріднені слова до слова морячка. Визначте в них корінь. (Море, морський)

1. Повідомлення теми й мети уроку

— Сьогодні навчимося добирати споріднені слова, що називають ознаки, предмети та їх дії. Також пригадаємо назви місяців і зробимо висновок, як вони отримали свої назви.

1. Робота над вивченням нового матеріалу

А. Колективна робота (вправа 61)

— До поданих назв дій доберіть назви предметів та назви ознак. (Розуміти — розум, розумний; теплішати — тепло, теплий; світити — світло, світлий; зеленіти — зелень, зелений)

— Запишіть за зразком і визначте корені слів.

2. Коментоване письмо (вправа 62)

— Прочитайте. Виділені слова замініть спільнокореневими і запишіть. Визначте корені слів.

3. Робота з віршем (вправа 63)

— Прочитайте вірш й знайдіть слова — назви дій.

— Як ви розумієте значення цих слів?

— Випишіть парами спільнокореневі слова.

— До яких слів у вірші немає спільнокореневих?

— Назви ще яких місяців можна пояснити за допомогою споріднених слів?

4. Фізкультхвилинка

5. Гра «Зниклі місяці» (вправа 64)

— Візьміть заготовки, які лежать у вас на партах, і допишіть корені слів так, щоб утворилися назви місяців.

— Яких місяців серед записаних немає? (Лютий, листопад)

— Який місяць зиму починає, а який — кінчає? Запишіть відповідь за схемою

Грудень _____, а _____.

6. Самостійна робота (вправа 65)

— Яка відмінність у значенні слів лівого і правого стовпчиків?

— Спишіть і позначте у словах корінь.

7. Колективна робота (вправа 66)

— До поданих слів — назв предметів допишіть спільнокореневі слова — назви дій та назви ознак.

— З яким словом — назвою предмета можна сполучити всі три назви ознак?

— Що ви можете розказати про розповідні, питальні й спонукальні речення?

1. закріплення вивченого матеріалу

А. Самостійна робота із взаємоперевіркою (вправа 67)

В. Колективна робота (вправа 68)

— Прочитайте вірш мовчки й підготуйтеся до виразного читання.

— З чого видно, що тополі тяжко жилося в чужому краю, що їй дуже хотілося повернутися в Україну?

— Тополя — це рослина, яка символізує Україну. А які ще символи нашої держави ви знаєте?

— Про інші народні символи України ви дізнаєтесь у ході виконання домашньої вправи. Пам'ятайте, що наше ставлення до них повинне бути шанобливим.

— Знайдіть і виразно прочитайте питальні й спонукальні речення.

— Випишіть з вірша пестливі назви предметів. До виділених слів доберіть і запишіть спільнокореневі.

3. Робота з віршем (вправа 70)

— Вивчіть вірш напам'ять.

— **Правильно запишіть слово, в якому пропущено букву. Доберіть до нього спільнокореневі слова, що відповідають на питання хто? та який?**

1. Підсумок уроку

— **Що називається коренем слів?**

— **Які слова є спорідненими до слова праця? Визначте в них корінь.**

— **Які символи України ви знаєте?**

VII. Домашнє завдання з інструктажем

Вправа 71. Зверніть особливу увагу на рослини — символи України.

Урок 79

тема. Розрізнення спільнокореневих слів і слів, близьких за значенням

Мета: поглиблювати знання учнів про істотні ознаки спільнокореневих слів; вчити розрізняти спільнокореневі слова та слова, близькі за значенням; удосконалювати вміння добирати спільнокореневі слова, що належать до різних частин мови, і виділяти корінь; формувати увагу до лексичного значення слова; виховувати наполегливість та оптимізм.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент

2. актуалізація опорних знань

А. Перевірка домашнього завдання (вправа 71)

— **Як ви змінили виділені слова, щоб вони відповідали на питання хто?, і які споріднені слова дописали? (Тато — татко, тату сик; бабуся — бабусенька, бабусечка, бабуня, бабунечка; матуся — матінка, матіночка, матусенька)**

— **Від якого слова, на ваш погляд, утворилося слово Батьківщина? (Від слів батько, батечко)**

— **Навіть рослини — символи України. (Калина, тополя, верба, пшениця)**

— Чи є спільнокореневими слова татусь і батько? (Ні, бо татусь, а батько.)

2. Хвилинка чистопису (вправа 71)

Че Ль Ки Чернігів

— Від поданих слів цієї вправи утворіть спільнокореневі за зразком. (Львів — львівський, Київ — київський, Харків — харківський, Чернігів — чернігівський, Житомир — жито- мирський, Полтава — полтавський)

— Із двома словами (на вибір) складіть речення. (Діти з Хар- кова поїхали на екскурсію до Львова.)

1. Мотивація навчальної діяльності

— Сьогодні ми з'ясуємо, чи є спільнокореневими слова, близькі за значенням. Також удосконалюватимемо вміння добирати споріднені слова й визначати в них корінь.

1. Систематизація та узагальнення вивченого

А. Колективна робота з підручником (вправа 75)

— Прочитайте речення. Знайдіть у них слова, близькі за значенням. Чи є вони спільнокореневими? (Пастух, чередник, чабан, вівчар. Ні.)

— Дійсно, ці слова не є спільнокореневими, хоч і позначають один і той же предмет, але корені в них різні, тобто у назвах предметів немає спільної частини.

— Запишемо ці слова, але спільної частини позначити не зможемо, бо її немає.

— Випишіть споріднені слова й доберіть до них самотійно ще відповідники, визначте корінь. (Пастух, пасовисько, пасти, пастушок)

— Розгляньте таблицю на С. 35.

— Який висновок можемо зробити? (Слова, близькі за значенням, не є спорідненими, бо не мають спільної частини — ко- реня. Спільнокореневі слова завжди мають спільний корінь.)

2. Творча робота (за варіантами)

— Утворіть групи споріднених слів. Визначте в них корінь.

I варіант— школа, дім, калина, листок. (Шкільний, школяр; домовик, домашній; калинонька, калиновий; листок, листяний)

II варіант— мова, море, людина, береза. (Мовний, мовити; моряк, морський; людський, людство; березовий, березень)

III варіант— веселий, класний, лісовий. (Весело, веселити; клас, класно; ліс, лісовичок)

— **Найкращий творець** — той, хто зібрав такі слова, яких немає в інших учнів, але є в українському словнику.

3. Самостійна робота (вправа 73)

— **Зіставте свою роботу із виконаним на дошці.**

— **Що не збігається? Чому?**

— **Написання яких слів ви перевіряли за правилом?**

— **А коли треба перевіряти написання за словником і за яким?**

1. Підсумок уроку

— **Які слова називаються спорідненими? Чому? Наведіть приклади.**

— **Що ми дізналися нового про слова, близькі за значенням?**

— **Що треба зробити, щоб визначити у словах корінь?**

— **Чи завжди частини слів, що вимовляються й пишуться однаково, є спільним для цих слів коренем?**

— **У якій низці слова спільнокореневі?**

• **Сміливий, безстрашний, хоробрий;**

- літо, літак, літера;
- зима, зимовий, перезимувати.

VI. Домашнє завдання з інструктажем

Вправа 76.

Урок 80

тема. Контроль навчальних досягнень Урок 81

тема. Аналіз перевірної роботи. Звуки і букви. Алфавіт. Складання речень

Мета: дати уявлення про роль звуків у розпізнаванні лексичного знання слів; розвивати вміння розрізняти звук і букву; поглиблювати знання учнів про звуко-буквений склад слів; виховувати чіткість у мовленні, акуратність.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. аналіз перевірної роботи
3. актуалізація опорних знань

1. Хвилинка чистопису аз буки альфа віта а бе

— **Запишіть зразки і прочитайте склади.**

— **Які слова нагадують вони? (Азбука, алфавіт, абетка)**

— **Що означає це слово? (Сталий порядок розташування усіх літер певної мови)**

— **Розкажіть український алфавіт.**

1. Повідомлення теми й мети уроку

— **Сьогодні ми продовжимо знайомство з українським алфавітом.**

Пригадаємо все те, що знаємо про нього з першого класу. Також вчитимемося складати звукові моделі слів, проводити звуко-буквений аналіз.

1. Робота над вивченням нового матеріалу 1. Відгадування загадки (вправа 77)

— **Відгадайте загадку.**

З к дерева захищає і на них вона завжди. З н звірятко заховає, коли треба, від біди. (Кора — нора)

— **Із яких звуків складається перше слово — відгадка?**

— **А друге?**

— **Які звуки в них однакові?**

— **А які розрізняють значення слів?**

— Який висновок можна зробити? (Спотворювати звуки у словах не можна.)

— Дійсно, кожний звук у слові має своє важливе значення. Тому їх треба вимовляти чітко й правильно, бо, спотворивши навіть один звук у слові, ви вимовите слово з іншим значенням. А це зашкодить розумінню тієї інформації, яку ви хочете передати.

— Наведіть приклади слів, схожих за звуковим складом.

2. Колективна робота з підручником (вправа 78)

— Прочитайте слова вголос.

— Додайте один звук на початку або в кінці слова так, щоб утворилося слово з іншим значенням. (Линок — млинок, луг — плуг, кран — екран, буря — буряк, буква — буквар, база — базар)

— Запишіть слова парами. Підкресліть букву, за якою розрізняються значення слів у парі.

— Чим розрізняються слова у парі при вимові? А на письмі?

3. Гра «Звук і буква»

— Один учень чітко вимовляє звук, а інший — називає відповідну букву. ([Д] — «де», [ш] — «ша» і т. ін.)

— Відкрийте орфографічні словники на сторінці з алфавітом і ще раз прочитайте ті букви, у назвах яких були допущені помилки.

1. закріплення вивченого матеріалу

1. Коментоване письмо (вправа 81)

— Прочитайте речення. Вимовте звуки кожного слова, а потім, переставивши їх, утворіть інше слово. (Курча — круча, рис — сир, кури — руки)

— Запишіть утворені слова за алфавітом. (Круча, кури, курча, рис, руки, сир) Складіть з одним зі слів речення і запишіть його. (Кури на подвір'ї дзьобали зерно.)

1. Підсумок уроку

— У чому ж полягає різниця між звуком і буквою?

— Щоб не плутати значення слів через один спотворений звук, що треба робити?

1. Домашнє завдання з інструктажем

Вправа 83.

Урок 82

тема. Урок розвитку зв'язного мовлення. Побудова тексту за поданим початком

Урок 83

тема. Розташування слів в алфавітному порядку. Робота з орфографічним словником

Мета: закріпити знання українського алфавіту і вміння упорядковувати слова за алфавітом; вчити користуватися орфографічним словником; виховувати наполегливість у праці та уважність.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. актуалізація опорних знань учнів

1. Перевірка домашнього завдання (вправа 83)

— Розкажіть алфавіт, правильно називаючи букви.

— Прочитайте, як ви записали прізвища письменників.

— Де використовується знання алфавіту?

— Дійсно так. За алфавітом укладаються телефонні книги, довідники, словники, реєстри (списки). Навіть список учнів нашого класу у документах укладено за алфавітом. Подивіться у наш класний журнал: Борисенко Христина, Борисов Кирило, Василенко Олександр, у середині списку Омельченко Маргарита, а замикають список Торкаєнко Катерина та Шеванов Кирило. Думаю, що ви переконалися в необхідності знати алфавіт.

1. Повідомлення теми й мети уроку

— Сьогодні ми будемо вправлятися у розташуванні слів за алфа- вітом, вчитимемося користуватися орфографічним словником — швидко знаходити в ньому необхідні слова.

1. Робота над вивченням нового матеріалу
А. Робота з орфографічним словником

— Розгляньте орфографічний словник для початкових класів. Зверніть увагу, що слова в ньому розміщені за алфавітом і до уваги береться не тільки перша буква, а й усі наступні.

— Випишіть зі словника по три слова (за власним вибором), які називають предмети і відповідають на питання що?

2. Хвилинка чистопису

Ва Ми Св Ка В'я Ле Ві Ти Лю

— Запишіть ці буквосполучення в алфавітному порядку, зва- жаючи, де треба, на другу букву. (Ва Ві В'я Ка Ле Лю Ми Св Ти)

3. Фізкультхвилинка
4. Коментоване письмо (вправа 85)

Запишіть слова в алфавітному порядку, беручи до уваги першу і другу букви і слові. Позначте наголос. (Виразно, вулиця, ґанок, ґудзик, диктант, дятел, жайворонок, олень, червоний, чотирнадцять)

1. закріплення вивченого матеріалу
А. Гра «Алфавітний ланцюжок»

— Кожен учень називає за буквою алфавіту слово, що означає назву тварини. Наприклад, а — акула, б — борсук тощо. Якщо учень не може назвати тварину, називає лише букву.

Треба створити якомога довший ланцюжок слів. (Антилопа, бобер, вовк, голуб, ґедзь, дятел, журавель, зебра, індик, їжак, йорж, карась, лисиця, мавпа, носоріг, орел, павук, рись, слимак, тигр, удав, фазан, ховрах, цап, чапля, шимпанзе, щур, яструб)

2. Самостійна робота за варіантами (вправа 86)

— Запишіть назви українських міст за алфавітом. Зверніть увагу, що назва одного міста потрапила до вправи помилково. Якого саме?

(Горлівка, Донецьк, Запоріжжя, Канів, Київ, Рівне, Харків. Нью-Йорк — місто американське, а не українське.)

1. Підсумок уроку

— Де використовується знання алфавіту?

— Як визначити, яке слово стоятиме в алфавітному списку раніше — весна чи весело?

— Доведіть, що слово радість стоїть в орфографічному словнику раніше, ніж слово радіти.

1. Домашнє завдання з інструктажем

Вправа 87.

Урок 84

тема. Голосні звуки. Позначення їх буквами на письмі. По- значення голосних звуків буквами я, ю, є, ї (на початку складу). Перенос слів із буквосполученням йо. Вимова і правопис слів обрій, горизонт, виднокруг

Мета: з'ясувати спосіб творення голосних звуків і позначення їх на письмі буквами я, ю, є, ї; сформувані вміння визначати кількість складів за кількістю голосних звуків; вчити правильно переносити із рядка в рядок слова з буквосполученням йо; навчити правильно вимовляти й писати слова обрій, горизонт, виднокруг.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. актуалізація опорних знань

1. Перевірка домашнього завдання (вправа 87)

Прочитайте записані за алфавітом утворені слова з коренями -чер-, -дит-, -дуб-, -чит-.

— Які ви склали з ними речення?

2. Хвилинка чистопису

а е и і о у я ю є ї

- Запишіть буквенний ряд. Скільки тут букв? (Десять)
- Що ви знаєте про них? (Позначають голосні звуки)
- Доберіть слова, щоб написані букви позначали наголошені звуки. (Сосна, небо, риба, літо, озеро, суп, яблуко, юшка, Єва, їжа)
- Назвіть наголошені звуки.
- Скільки тут різних звуків? (Шість)
- Ви, напевно, здогадалися, що це всі голосні звуки української мови.

1. Повідомлення теми й мети уроку. Мотивація навчальної

Діяльності

— Ще в 1 класі ми знайомилися з голосними звуками української мови і буквами, що їх позначають. Таких звуків, дійсно, шість, а букв — десять. Сьогодні ж ми з'ясуємо, коли букви я, ю, є, ї позначають два звуки, а коли — один, як переносити слова з буквосполученням йо, як правильно писати слова виднокруг, горизонт та обрій і що вони означають.

1. Робота над вивченням нового матеріалу

1. Колективне складання звукових моделей слів. Пошукова робота

— Складіть звукові моделі слів, виходячи до дошки ланцюжком.

Вишня

— 0 = 0

малюнок

— 0 = 0 — 0 —

синє

— 0 = 0

СОЛОВ'І

— о — о — о

яблуко

=о — — о — о

юрта

=о — — о

Єва

=о — о

їжа

=о — о

маяк

— о=о —

малює

— о=о=о

моє

— о=о

поїзд

— о=о — —

— Розгляньте слова першого рядка і скажіть, яка літера повторюється.
(Літера я)

— Які звуки вона позначає в цих словах? ([а], [яа], [йа])

- А чим цікавий другий рядок? (У словах повторюється літера ю, яка позначає звуки [y], [йу], [йу].)
- А в третьому? (Літера є позначає звуки [e], [йе], [йе].)
- Що ви помітили? (У першому стовпчику літери я, ю, є позначають один звук, а в другому і третьому — по два.)
- Пильно придивіться, коли так відбувається. (Я, ю, є позначають два звуки, коли стоять на початку слова або після голосного)
- Правильно, діти. Інакше кажучи, букви я, ю, є позначають два звуки, якщо стоять на початку складу: чи-та-[йе], сво-[йа], спі-ва-[йу].
- А що ж із четвертим рядком слів? (Там повторюється літера ї, котра завжди позначає два звуки [йі].)
- Отож, літера ї (де б не стояла) — на початку, в середині чи в кінці слова — завжди позначає два звуки — [йі].

2. Колективна робота з підручником (вправа 90)

- Прочитайте слова, протяжно вимовляючи останній голосний звук, і запишіть букву, якою він позначений.

---

[a] — а [a] — я

[o] — о [y] — у

[y] — ю

---

[e] — е [e] — е [и] — и [і] — і [і] — ї

- Який висновок можна зробити? (Голосних звуків в українській мові — 6, а букв на їх позначення — 10.)

— Прочитайте правило на С. 41 і запам'ятайте його.

3. Словникова робота

— Чи знайомі вам слова **обрій, горизонт, виднокруг**?

— Прочитайте їх у рамочці на С. 40.

— Ці три слова означають простір, який постає перед очима. Особливо цікаво спостерігати це на відкритій місцевості, тобто в полі, на морі, коли видно, де нібито земля сходиться з небом.

— Складіть із цими словами речення й запишіть.

— Слова **обрій, горизонт і виднокруг ...** (близькі за значенням).

4. Фізкультхвилинка

5. Коментоване письмо (вправа 96)

— Прочитайте слова. Вимовте всі звуки і назвіть букви.

— Якими буквами позначається сполучення звуків [йо]? (Йо)

— Поділіть слова для переносу. (Ра-йон, Йо-сип, га-йок)

— Наведіть власні приклади. (Бо-йо-вий, ма-йор, га-йо-чок)

— Прочитайте друге правило на С. 42. Запам'ятайте його.

V. закріплення вивченого матеріалу

Самостійна робота за варіантами (вправа 97)

— Прочитайте слова і знайдіть ті, які можна пов'язати за змістом. Запишіть утворені словосполучення. Підкресліть букво-сполучення **йо**. (Майорить прапор, підйомний кран, гайові квіти, серйозна розмова)

— Поділіть для переносу слова **гайові, серйозна**. (Га-йо-ві, сер-йоз-на)

1. Підсумок уроку

— Скільки голосних звуків в українській мові і які?

— А букв, які позначають ці звуки на письмі? Назвіть їх.

— Коли букви **я, ю, є, ї** позначають два звуки?

— Яка буква завжди позначає два звуки?

— **Як треба переносити слова з буквосполученням йо?**

1. Домашнє завдання з інструктажем

Правила на С. 41, 42; вправа 82.

Урок 85

тема. Наголос. Наголошений склад. Складотворча роль го- лосних звуків

Мета: поглибити знання учнів про наголос і склад; виділити складотворчу роль голосних; удосконалювати вміння учнів розпізнавати наголошені й ненаголошені склади; виховувати патріотичні почуття.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. Актуалізація опорних знань
  - А. Перевірка домашнього завдання (вправа 92)

— **Як говорить поетеса про зимовий день, про сніг? (Днина чудовая. Сніг, наче срібло, блищить.)**

— **Назвіть букви, які підкреслили у виділених слова.**

— **Які звуки вони позначають?**

2. Хвилинка чистопису

Гол соло голос

— **Поставте наголос в цих словах. Поділіть їх на склади. Назвіть наголошені.**

1. Повідомлення теми й мети уроку

— **Сьогодні ми будемо поглиблювати свої знання про наголос, поділ на склади і перенос із рядка в рядок. Також дізнаємося, який склад називається наголошеним і чому. Переконаємося в тому, що у слові стільки складів, скільки в ньому є голосних.**

1. Робота над вивченням нового матеріалу

1. Бесіда (вправи 99, 100)

— **Прочитайте назву свята. (23 лютого — День захисника Вітчизни)**

— **Що ви про нього знаєте?**

- Це свято відзначається уже понад 90 років. Але називалося воно по-різному. Раніше його називали .
- Хто знає? (День Радянської армії)
- День Радянської армії та Військово-Морського флоту. Цей день відзначали урочисто не тільки воїни, а й усі люди. Ті, хто служив в армії, пишалися цим. Нині це свято називають Днем захисника Вітчизни і вшановують усіх, хто боронить мир і спокій нашої держави.
- Тож кого називають захисником Вітчизни?
- Прочитайте про це вірш у вправі 100.
- Складіть схему першого речення. (_____ .)
- Спишіть виділені слова, поділяючи їх на склади.
- Скільки складів і скільки голосних звуків у кожному слові?
- Прочитайте склади, позначені однією буквою.
- Які звуки ними позначені?
- Прочитайте і запам'ятайте правило на С. 44. Наведіть приклади.

2. Робота з підручником (вправи 101, 102)

- Прочитайте виразно вірш.
- Про кого ви прочитали? Які слова вам незрозумілі?
- До яких назв військовослужбовців ви зможете дібрати спільнокореневі слова? Запишіть за зразком. (Зв'язківці — зв'язок, мінери — міна, прикордонники — кордон, десантники — десант, танкісти — танк, моряки — море, артилеристи — артилерія)
- Спишіть рядки вірша, які виражають головну думку.
- Знайдіть у записаному тексті двоскладове слово. (Спокій); трискладові (високий, берегти); чотирискладове (обое^язок), поділіть їх на склади, відокремивши кожний дужками знизу.
- Який склад у кожному слові наголошений?
- Прочитайте і запам'ятайте правило, що на С. 45.

1. закріплення вивченого матеріалу

2. Самостійна робота (вправа 103)

— Які склади наголошені?

— Як ви поділите ці слова для переносу?

2. Гра «На якому складі наголос?»

— Я називатиму слова, а ви показуватимете на пальцях, який склад наголошений. Будьте уважні! Важливо не тільки швидко, а й правильно виконати завдання.

(Лійка (1), доріжка (2), ветеран (3), сокіл (1), берег (1), лимон (2), пенсіонер (4), термометр (2), дружба (1), синьо (1), переко-натися (4), самостійно (3).)

1. Підсумок уроку

— Як визначити кількість складів у слові?

— Який склад називається наголошеним?

— Поділіть на склади назву свята, яке відзначається в Україні 23 лютого. (День за-хи-сни-ка Ві-тчи-зни)

VII. Домашнє завдання з інструктажем

Правила С. 44, 45, вправа 104.

Урок 86

тема. Наголошені та ненаголошені голосні. Визначення наголосу в словах. Добір спільнокореневих слів. Складання розповіді за малюнками

Мета: уточнити знання про особливості наголошеного складу і роль наголосу в мовленні; розвивати вміння знаходити у слові наголошений склад; ознайомити зі схемою звуко-буквеного аналізу слів; виховувати працелюбність, чемність, повагу до українських традицій.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент

2. Актуалізація опорних знань

А. Перевірка домашнього завдання (вправа 104)

- Хлопчики, зачитайте нам, як ви перебудували останнє речення. (Я стану захисником свого народу.)
- Назвіть наголошені склади. (Ста-, -ком, -го, -ро-)
- Хто ким хоче служити в армії? (Моряком, танкістом, артилеристом, десантником)
- Дівчатка, розкажіть, у яких рядках листа солдата ви прочитали про його відданість Батьківщині і про почуття до військового обов'язку. (Як за плечима в тебе Батьківщина, небезпеки жодні в світі не страшні.)
- Які склади наголошені у виділених словах? (-ту-, -ю, -чи-)
- Яке з цих слів не можна переносити? (Свою)
- Чому? (Склад з однієї букви переносити в інший рядок не можна.)
- Хто з дівчат хотів би служити в армії і ким?

2. Хвилинка чистопису

Зо м'я ий кам'яний

- Запишіть по два слова з цими буквосполученнями і поставте наголоси. (Золото, залізо, м'який, полум'я, чистий, рудий)

1. Повідомлення теми й мети уроку

- Сьогодні ми пригадаємо, що вже знаємо про наголошений склад, вчитимемося його визначати. Також ознайомимося зі схемою звукобуквеного аналізу слів, будемо вчитися правильно вимовляти й писати словникові слова.

1. Робота над вивченням нового матеріалу

А. Коментоване письмо (вправа 105)

- Прочитайте й запам'ятайте, як вимовляються і пишуться словникові слова.
- Спочатку спишіть слова з наголошеним першим складом, потім — з другим, далі — з третім. Наголошені склади підкресліть. (Дрова, столяр; шофер, дочка, старий, новий; український, одинадцять, чотирнадцять)
- Прочитайте і запишіть правило на С. 47.

2. Звуко-буквений аналіз слова (вправа 108)

— Прочитайте, відгадайте загадку.

— Запишіть відгадку. (Дятел) Підкресліть букву, якою позначено ненаголошений голосний звук.

— Уважно стежте й запам'ятовуйте, як треба проводити звуко-буквений аналіз.

1) Вимовте слово вголос. (Добуваю)

2) Назвіть послідовно всі звуки і побудуйте звукову модель слова. (- 0 — 0 — 0 = 0)

3) Поділіть на склади, позначте їх на моделі. (- 0 I — 0 I — 0 I = 0)

4) Визначте і позначте наголошений склад (звук). (^0 ^0 ^0 = 0)

5) Запишіть слово.

6) Вимовте окремо голосні звуки. Якою буквою позначено кожний звук? ([o] — o, [y] — y, [a] — a, [y] — ю)

7) Вимовте приголосні звуки. Якою буквою позначено кожний звук? ([d] — d, [b] — б, [v] — в, [j] — ю).

— Тепер завжди звуко-буквений аналіз будемо проводити в такій послідовності, тому постарайтесь її запам'ятати.

3. Фізкультхвилинка

4. Гра «Упізнай слово за наголосом» (вправа 107)

— Я буду називати частину слова без першого звуку, а ви будете називати слово повністю:

(з)олото — (б)олото

(п)оля — (в)оля

(с)іно — (к)іно

на (б)ерезі — на (б)ерезі

(д)очка — (б)очка

(д)орога — (д)орога

— Запишіть слова, позначте наголос.

1. закріплення вивченого матеріалу 1. Бесіда за текстом (вправа 109)

— Прочитайте текст, правильно наголошуючи виділені слова.

— Пригадуєте, де ми бачили багато вишитих рушників? Так, на виставці в Будинку народної творчості. Яких тільки узорів там не було! Але найбільше вишивальниці в Україні використовували нитки якого кольору? (Червоного і чорного)

— Там і пісню про вишиту сорочку та рушник слухали. У ній співається, що чорний колір — то журба, смуток, а червоний — то любов і кохання. І донині на весіллях, щоб бути щасливими, за народним звичаєм, стають на вишитий рушник.

— Ще раз прочитайте виділені слова, правильно їх наголошуючи.

2. Колективна робота з підручником (вправа 106)

— Прочитайте виразно народну веснянку.

— Що таке веснянка, як ви розумієте? (Весняна народна пісня — закличка для весняної погоди і всієї природи)

— Спишіть перші два рядки пісні.

3. Творча робота в парах (вправа 111)

— Розгляньте малюнки та складіть удвох коротеньку розповідь. (Мама працювала на городі, а син не хотів допомагати. Він поруч розважався. Коли ж мама приготувала смачний обід, хлопець першим усівся за стіл. Як тобі не соромно, ледарю!)

— Чи подобається вам поведінка хлопчика?

— Які прислів'я можна застосувати в цій ситуації? (Хто не робить, той не їсть. Як дбаєш, так і маєш. Хочеш їсти калачі — не сиди на печі. Хто як робить, тому так і родить. Один з сошкою, а семеро з ложкою.)

Діти пояснюють зміст кожного прислів'я.

4. Самостійна робота (вправа 110)

А. Підсумок уроку

— Що нового дізналися сьогодні на уроці?

— Про який народний символ говорили на уроці?

1. Домашнє завдання з інструктажем

Правило, С. 47, вправа 114.

Текст вправи 110 прочитати й керуватися цими правилами у житті.

Урок 87

тема. Роль наголосу в значенні слова. Правильне вимовляння слів

Мета: поглиблювати знання про наголос і його роль у мовленні; добирати слова, протилежні за значенням, слова, однакові за звучанням і написанням; виховувати любов до природи, до її краси.

ХІД УРОКУ

I. організаційний момент

1. Актуалізація опорних знань

А. Перевірка домашнього завдання (вправа 114)

— **Прочитайте слова. Як вони наголошуються?**

— **Запам'ятайте правильну вимову цих слів.**

2. Хвилинка чистопису

ор ло ді понеділок

— **Запишіть із цими буквосполученнями слова. (Корова, молоко, діти). Підкресліть дані буквосполучення.**

— **Позначте у словах наголоси.**

1. Робота над вивченням нового матеріалу

А. Колективна робота з підручником (вправа 115)

— **Прочитайте текст, звертаючи увагу на вимову виділених слів.**

— **Випишіть слова, які відповідають на питання яка?**

— **Підкресліть слова, протилежні за значенням. (Стара, нова, біленька, чистенька)**

— **Поясніть значення виділених слів. (На березі (білокорій) — на дереві, на березі (річки) — біля річки)**

— **Хоча й пишуться виділені слова однаково, але вимовляють їх по-різному. Тому в деяких словах лише наголос допомагає розрізнити їхні значення: дорога — дорога, брати — брати. Тож будьте уважні до правильного наголошення слів, бо помилка може зіграти злий жарт.**

Наприклад: «Діти купалися в річці і засмагали на березі», а не «Діти купалися в річці, а засмагали на березі».

— **Діти, а які предмети називають словом котики? (Тва- ринок: «Котики грілися на сонечку і мурчали». Бруньки: «На вербі з'явилися перші пухнасті котики»)**

— **Із такими словами, як котики, треба бути пильними, бо їхнє значення можна з'ясувати тільки за змістом у реченні, а не за словом окремо.**

2. Письмо по пам'яті (вправа 116)

— **Прочитайте і вивчіть скоромовку напам'ять. Розкажіть її одне одному.**

— **Запишіть по пам'яті і перевірте написане за підручником.**

— **Поставте знак наголосу в словах. Як ви розумієте значення слів сорок сорок? (Прийшла не одна пташка сорока, не п'ять сорок, а сорок сорок!)**

3. Робота з загадкою (вправа 118)

— **Розгляньте малюнки. Який із зображених предметів є відгадкою до загадки «Не гавкає, а в дім не пускає»? (Замок)**

— **Запишіть назви зображених предметів і позначте наголос. (Замок, замок)**

4. Фізкультхвилинка

1. закріплення вивченого матеріалу

А. Зорово-слуховий диктант

— **Я читатиму й показуватиму картку із записаним реченням, а ви звертайте увагу на виділений червоним кольором день тижня і записуйте речення в зошит.**

Понеділок — перший день тижня.

Середа — третій день тижня.

Четвер — четвертий день тижня.

Неділя — сьомий день тижня.

У виділених словах поставте наголос і підкресліть ненаголошені склади. Звірте свої записи з картками. виправте помилки. Запам'ятайте написання днів тижня!

2. Самостійна робота (вправа 117)

— **Які речення ви склали? (Тату, коси, поки сонце не пече. До школи треба обов'язково брати щоденник.)**

— **Яке слово протилежне за значенням до слова дорога? (Дешева)**

1. Підсумок уроку

— **Про яку особливість наголосу ви сьогодні дізналися? Наведіть приклади.**

— **Як можна розрізнити значення слова ключ? (За змістом речення. Ключ від дверей Марійка загубила. Ключ журавлів виднівся високо в небі.)**

— **Вимовте по складах, як писатимете назви днів тижня.**

1. Домашнє завдання з інструктажем

Вправа 119.

Урок 88

тема. Урок розвитку зв'язного мовлення. Складання тексту для вітальної листівки

Урок 89

тема. Ненаголошені голосні звуки [е], [и] в корені слова, їх вимова порівняно з наголошеними. Перевірка написання не- наголошеного голосного за допомогою зміни слова в добору спільнокореневих слів. Складання речень

Мета: формувати вміння правильно вимовляти й писати слова з ненаголошеними голосними е, и в корені слова; вчити розпізнавати слова, які треба перевіряти; вчити добирати перевірні слова; виховувати щирість і доброту.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент

2. Актуалізація опорних знань

А. Перевірка домашнього завдання (вправа 119)

— Прочитайте виділені слова і назвіть наголошені склади. Поставте запитання.

— Прочитайте загадку. У якому реченні сховалася відгадка до неї?

2. Хвилинка чистопису

це оз бо озерце

— Утвори й запиши слова з написаними буквосполученнями. (Відерце, мороз, турбота)

— Визнач наголос у записаних словах.

1. Мотивація навчальної діяльності. Повідомлення теми й мети

уроку

— Добери споріднене слово до слова озерце. (Озеро)

— Яку літеру треба писати після з? Чому? Про це ми й дізнаємося на уроці.

Також ми дізнаємося, як розпізнати слово, правопис якого треба перевіряти, як грамотно вимовляти ненаголошені голосні в корені, вчитимось добирати перевірні слова.

1. Робота над вивченням нового матеріалу

А. Колективна робота з підручником (вправи 120, 122)

— Прочитайте вірш. Випишіть виділені слова, позначте наголос. (Небо, рибам, озерце, серце)

— Вимовте наголошені звуки.

— Уважно прочитайте правило на С. 53 і запам'ятайте його.

— Правильно вимовте голосні звуки в ненаголошених складах у словах вправи 122. Спишіть слова.

— Якою буквою позначено наголошений і ненаголошений звук [е]?
(Літерою е)

— Якою літерою позначено наголошений і ненаголошений звук [и]?
(Буквою и)

— Як же взнати, коли яку букву писати?

2. Пошукова робота (вправа 125)

— Запишіть у стовпчик назви предметів, зображених на перших двох малюнках. Якщо не знаєте, яку букву писати, — пропустіть її. (Серпи, гриби)

— У другий стовпчик запишіть назви предметів з третього і четвертого малюнків. (Серп, гриб)

— Чи зможете тепер зробити висновок, які букви треба писати у словах першого стовпчика? (Яку букву пишемо в назві одного предмета, таку і в назві багатьох таких предметів.)

— Складіть зі словами серпи, гриби речення і запишіть їх. (Серпи були гострі. Ми ходили в ліс по гриби та ягоди.)

— Прочитайте вголос рядки споріднених слів у вправі 127.

— Поміркуйте, яке слово кожного ряду допоможе нам вставити пропущену букву. (Риба, гречка)

— Чому? (Бо в цих словах пропущені голосні під наголосом, а тому вимовляються чітко.)

— Отже, як дізнатися, яку букву треба писати в ненаголошеному складі? (Змінити слово або дібрати споріднене так, щоб ненаголошений голосний став наголошеним.)

— Звірте свій висновок з правилом і запам'ятайте його.

1. закріплення вивченого матеріалу

А. Усна колективна робота (вправа 128)

— Написання яких слів не треба було перевіряти? Чому?

— Як можна перевірити написання інших слів? Розгляньмо таблицю. Зверніть увагу, що весна — весни — це не споріднені слова, а лише змінене слово весна (тобто форма цього слова).

2. Коментоване письмо (вправи 124, 126)

Додатково: вправа 125.

1. Підсумок уроку

- Як перевірити ненаголошений голосний у корені?
- Як треба вимовляти ненаголошений [е]? А [и]?
- Написання яких слів з [е], [и] перевіряти не треба?

1. Домашнє завдання з інструктажем

Правила на С. 53 і 56, вправа 129.

Урок 90

тема. Вправи на закріплення знань про правила перевірки ненаголошених е, и в корені слова. Складання усної розповіді на тему «Зустріч птахів»

Мета: продовжувати формувати вміння перевіряти ненаголошені е, и в корені; розширювати лексичний запас учнів; формувати навичку роботи з орфографічним словником; виховувати повагу до старших, до народних традицій, любов до природи і праці.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. Актуалізація опорних знань

1. Перевірка домашнього завдання (вправа 129)

- Назвіть перевірні слова. (Мед, слива, гриб, цегла, дим, пекар)
- Назвіть корені у парах слів. (мед, слив-, гриб-, цегл-, дим-, пек-)

2. Хвилинка чистопису

Хи хліб хлібина хлібні

- Запишіть і позначте корінь у споріднених словах.
- Які вироби з борошна можна купити в магазині «Хліб»? (У магазині «Хліб» можна купити хлібину, батон, печиво, пряники.)
- А що означає слово хліб у цьому реченні?

За селом, куди не кинеш оком, — все хліба, хліба...(Поля, засіяні житом, пшеницею)

3. Самостійна робота (вправа 134)

- Які перевірні слова допомогли вам визначити пропущену букву?
- Назвіть слово, протилежне за значенням, до слова холодно.

III. закріплення вивченого матеріалу

1. Коментоване письмо (вправа 138)

- Прочитайте колискову. Кому з вас співали колискові?
- Пам'ятаєте їх? Про що вони? Розкажіть.
- З тексту нашої колискової треба виписати слова, в яких необхідно перевіряти написання букв е, и в корені за правилом. (Летять, землі, лебедята, питати, весни) Доберіть їх.
- Написання якого слова треба запам'ятати або перевіряти за словником? (Дитя) Відкрийте орфографічні словники і знайдіть це слово.

2. Колективний аналіз текстів (вправи 137, 136)

- Для вас бабусі співали колискові. А от що зробила для свого онука Юркова бабуся, прочитайте у вправі 137.
- Який зачин у тексті? А кінцівка? Для чого вжито в тексті виділені слова?
- Що вас найбільше вразило в цьому тексті?
- Опишіть так, як запам'ятали, руки бабусі.
- Як ви зрозуміли бабусині слова? Прочитайте їх ще раз.
- А навіщо Юркові був потрібен голуб? Як ви думаєте?
- Пошукайте відповідь у вправі 136. Прочитайте текст.
- Навіщо ж випікали пташок із тіста?
- Як закликали пташок?
- Спишіть речення, у якому є звертання до жайворонків.
- Доберіть усно перевірні слова до тих, у яких пропущені букви. Запишіть слова зі вставленими буквами.

3. Зустріч із юннатами (театралізація)

- Заходьте, будь ласка. Ми вас слухаємо.

Юннати. Ми — юннати, юні натуралісти, юні любителі при-роди. Ми принесли вам листівки-запрошення. Незабаром буде свято, але щоб узяти в ньому участь, треба підготуватися. Як?

Здогадайтесь за малюнком на листівці. А ми пішли далі. На нас чекає ще багато цікавих справ.

— **Складіть розповідь про те, як учні готуються до зустрічі птахів.**

— **Яке речення про підготовку до зустрічі птахів запишемо? (Усі дружно готуються зустріти птахів.)**

4. Самостійна робота (вправа 133)

— **Зачитайте перевірні слова і літери, які вставили.**

1. Підсумок уроку

— **Як треба перевіряти ненаголошений голосний звук [е], [и] в корені?**

— **Як називаються слова, які допомагають вставити пропущені букви?**

— **Коли перевіряємо написання слів за словником?**

— **За яким саме?**

1. Домашнє завдання з інструктажем

Правило, С. 57, вправа 140.

Урок 91

тема. Слова з ненаголошеними е, и, правопис яких треба за-пам'ятати. Перевірка написання слів за словником. Складання розповіді за малюнком і питаннями. Вимова й написання слів крига, крижина, крижинка

Мета: вчити правильно визначити, які слова треба перевіряти за орфографічним словником; формувати навичку правильного ним користування; збагачувати активний словниковий запас учнів; вчити складати розповідь за малюнком і питаннями; на-вчити правильній вимові і написанню слів крига, крижина, кри-жинка; виховувати любов і повагу до української поезії, до її авторів, бажання бачити прекрасне у звичайному.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. Актуалізація опорних знань
  - А. Перевірка домашнього завдання (вправа 140)

— Прочитайте речення, які ви склали вдома.

— Поясніть, чому ви вставили саме такі букви.

— Яким правилом користувалися під час виконання цього завдання?

2. Хвилинка чистопису

Г П Т Тарас Григорович Шевченко

— Хто він такий?

— Запишіть цю відповідь. (Т. Г. Шевченко — видатний український поет.)

1. Повідомлення теми й мети уроку

— Сьогодні ми перевірятимемо ненаголошені голосні е, и наголосом або за допомогою орфографічного словника. Також поговоримо про поезію та її авторів, складемо розповідь за малюнком і питаннями. А ще з'ясуємо значення слів крига, крижина, крижинка та навчимося їх правильно вимовляти й писати.

1. Робота над вивченням нового матеріалу

А. Бесіда за малюнком (С. 62)

— Ви, звичайно ж, упізнали на малюнку нашого Великого Кобзаря — Т. Г. Шевченка.

Що ви про нього знаєте?

— Пригадайте вірші Тараса Григоровича і скажіть, чому його портрет подано на такому фоні.

2. Опрацювання віршів (вправи 141, 142, 143)

— Прочитайте вірш Богдана Лепкого. Які думки він хотів нам передати? Як ви зрозуміли?

— Випишіть із вірша слова з ненаголошеним [е] в корені, пояснюючи вживання букви е в цих словах.

- Прочитайте вірш Тараса Григоровича, передаючи голосом почуття, з яким поет звертається до вечірньої зорі. Запам'ятайте його.
- Запишіть вірш по пам'яті. Підкресліть букви е, и, що позначають голосні звуки в ненаголошених складах.
- Підкресліть службові слова разом з тими, з якими вони зв'язані. Зачитайте їх. (Над горою, в неволі, з тобою)
- Прочитайте вірш із вправи 143. За якими словами можна визначити пору доби, описану поетом?
- Яке слово близьке за значенням до слова гомоніти?
- Спишіть два останні рядки вірша, вставляючи попущені букви.
- Як перевірити написання слова сичі? А слово ясен?

3. Словникова робота

- Прочитайте словникові слова у рамочці на С. 63.
- Що вони значать? (Крига — це замерзла вода, лід. Крижина і крижинка — частинка криги. Це споріднені слова.)
- А що ще слід запам'ятати? (У корені і під наголосом, і без наголосу пишемо букву и.)
- Прочитайте ще раз ці слова за мною і запам'ятайте їх вимову й написання. Сьогодні нам ці слова знадобляться.

4. Колективна робота з підручником (вправа 145)

- Прочитайте текст і доберіть до нього заголовки. Спишіть.
- У виділених словах позначте наголос і підкресліть букви, що позначають ненаголошений [и]. Знайдіть звертання. (Крижинки)

5. Фізкультхвилинка

1. закріплення вивченого матеріалу

А. Складання розповіді (вправа 146)

- Розгляньте малюнок і скажіть, яка пора року зображена на ньому. Як ви це визначили? (Зацвіли проліски. З'явилися котики. Почався льодохід.)
- Ще раз уважно погляньте на малюнок і дайте відповіді на питання.

1) **Що робиться зі снігом? (Сніг швидко тане.)**

2) **Як змінилася річка? (На річці почався льодохід.)**

— **Що таке льодохід? Так буває на початку весни, коли тріскається на шматочки лід і рухається, тобто пливе, по воді. За таким явищем цікаво спостерігати. Крижини з шумом напливають одна на одну, розбиваються, і вже маленькі крижинки плывуть далі.**

3) **Яке небо? (Небо високе, блакитне з білими хмарками.)**

4) **Які стоять дерева? (Дерева ще голі, але бруньки вже набубнявіли.)**

5) **Як стало гріти сонце? (Сонце стало підійматися вище, гріти дужче й довше.)**

6) **Яка пора року настає? (Настає чарівна весна.)**

— **А які ще зміни в природі ви помітили навесні? (Прилетіли із вирію пташки. На верболозі з'явилися котики. Зацвіли перші підсніжники.)**

— **Запишемо три речення зі складеної розповіді. (Сніг швидко тане. Прилетіли із вирію птахи. Настає чарівна весна.)**

— **Користуючись правилом, перевірте позначення на письмі ненаголошених [е] за правилом.**

2. **Робота з орфографічним словником. Самооцінка**

— **Користуючись словником, вставте пропущені букви е, и у словах, записаних на дошці. Спишіть ці слова.**

**Абр_кос, б_тон, г_рой, д_ректор, кал_ндар, к_піти, к_шеня, кор_дор,
л_мон, м_телик, н_діля, пш_ниця, ч_решня.**

1. **Підсумок уроку**

— **Коли необхідно користуватися орфографічним словником?**

— **Чи треба написання слів крижини, крижинки перевіряти за цим словником? Чому?**

— **Наведіть приклади слів, правопис яких необхідно або запам'ятати, або з'ясувати за словником.**

1. **Домашнє завдання з інструктажем**

Вправа 148.

Урок 92

тема. Узагальнення знань учнів про написання ненаголошених е, и в коренях слів. Звуко-буквений аналіз слів

Мета: вчити правильно позначати на письмі ненаголошені е, и в коренях слів; удосконалювати вміння перевіряти правопис е, и шляхом добору споріднених або за допомогою орфографічного словника; вчити проводити звуко-буквений аналіз слів; розвивати логічне мислення; збагачувати лексичний запас учнів; виховувати пильність до слова, старанність.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. Актуалізація опорних знань
А. Перевірка домашнього завдання (вправа 148)

— **Поставте питання до назв ознак та предметів.**

— **Які слова в першому рядку відповідають звуковим моделям?**

(Хижа -о - о, тваринка   о - о -о)

2. Хвилинка чистопису

ощ яр жн житечко

— **Прочитайте вірш. З яким проханням звертається поет до дощика, житечка, вітру?**

— **Спишіть перші два речення. Які вони? (Спонукальні)**

— **Запишіть виділені слова і доберіть до них спільнокореневі. (Крило, крилатий, крильця; колос, колоски, колоситься, колосистий, колосковий)**

3. Робота за варіантами із взаємоперевіркою (вправа 151)

— **Прочитайте слова. Які різні завдання можна дати до цих слів?**

(Утворити групу споріднених слів до кожного з поданих; дібрати слова-ознаки, слова-дії цих предметів; дібрати службові слова; утворити групи слів, для яких дані будуть перевірними.)

— Перший варіант утворює групи слів, для яких дані слова будуть перевірними. (Дим — димок, димовий, диміти; риба — рибалка, рибина, рибалити; степ — степок, степочок, степовий, степовик; гриб — грибок, грибник, грибний)

— Другий варіант добирає по три споріднених слова, які називають предмети й ознаки або дію. (Риба — рибалка, рибний, рибалити; дим — димок, димовий, диміти; степ — степок, степовик, степовий; гриб — грибок, грибник, грибний)

1. Узагальнення вивченого матеріалу

1. Колективна робота з підручником (вправа 156)

— Прочитайте вірш і випишіть виділені слова, вставляючи пропущені букви.

— Складіть звукові моделі слів жила, воля. (— 0 ~ 0, - 0 = 0)

— Знайдіть на С. 48 порядок проведення звуко-буквеного аналізу слів і проаналізуйте слово воля.

— Чим, на ваш погляд, подібні слова полетіла і майнула? А чим вони різняться? (Близькі за значенням, але різні за вимовою та написанням.)

— Як ви розумієте прислів'я?

▪ Золота клітка солов'я не тішить. (І в золотій клітці пташці жити сумно.)

▪ Немає гіршої долі, як жити в неволі. (Найгірше — це життя в неволі.)

2. Самостійна робота (вправа 152)

— Які слова ви перевіряли за правилом?

— Які слова перевіряти не треба і чому?

— Прочитайте пари слів, протилежних за значенням.

3. Колективна робота з підручником (вправа 158)

— Прочитайте текст.

— Запишіть виділені слова, вставляючи пропущені букви.

— Прочитайте вголос, чітко виділяючи наголошений склад, перевіріні слова з тексту. (Скрипці, заведена)

— Написання якого слова ми перевіримо за словником? (Ведмедик)

4. Фізкультхвилинка

5. Робота парами (вправа 155) із взаємоперевіркою

— Прочитайте слова. У чому їх особливість? (У кожному слові написання двох букв вимагає перевірки.)

— Доберіть перевіріні слова для кожної сумнівної букви і запишіть їх.

— Обміняйтесь із сусідом по парті зошитами для взаємоперевірки.

6. Самостійна робота (вправа 160)

— Прочитайте записані речення. (Наша держава називається Україна. Державна мова — українська. Столиця України — місто Київ.)

— Вимову й написання яких слів треба запам'ятати? (Держава, державна)

7. Коментоване письмо (вправа 159)

— Прочитайте слова, чітко вимовляючи наголошений склад.

— Запишіть слова за алфавітом, вставляючи пропущені букви і позначаючи наголос. (Виразно, ґанок, жайворонок, завдання, одинадцять, олень, червоний, чотирнадцять, шофер)

IV. Підсумок уроку

— Який склад називається наголошеним, а який — ненаголошеним?

— Як дізнатися, яку букву (е чи и) треба писати в ненаголошеному складі? Наведіть приклади.

— Наведіть приклади таких слів, написання яких треба перевіряти за словником.

V. Домашнє завдання з інструктажем

Вправа 161; усно дати відповіді на питання для повторення на С. 69.

Урок 93

тема. Урок розвитку зв'язного мовлення. Робота над доббором влучних слів для висловлювання думки

Урок 94

тема. Контроль навчальних досягнень

Урок 95

тема. Аналіз перевірної роботи. Приголосні звуки, позначення їх буквами на письмі. Складання усного опису маку за питаннями і ма-люнком

Мета: поглиблювати знання про приголосні звуки та спосіб їх позначення на письмі; вчити розрізняти особливості вимови приголосних і голосних звуків; розвивати зв'язне мовлення, збагачувати лексичний запас учнів; виховувати любов до української мови як співучої, мелодійної, милозвучної.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. Аналіз перевірної роботи
3. актуалізація опорних знань
  - А. Фронтальне опитування

— **Назвіть усі літери української мови в алфавітному порядку. Скільки їх усього? (Тридцять три)**

— **Як поділяються літери? (Ті, що позначають голосні звуки, ті, що позначають приголосні звуки, і знак м'якшення. Усього три групи.)**

— **Скільки літер, що позначають голосні звуки? (Десять)**

— **Тоді скільки літер, що позначають приголосні звуки в українській мові? ($33 - 10 - 1 = 22$ букви)**

2. Гра «Не спіткнись!» (вправа 165)

— **Прочитайте букви ланцюжком і вимовте відповідні приголосні звуки. Але будьте уважні! Не спіткніться, бо є один секрет. (Бе — [б], ве — [в],... ша — [ш], ща — [шч])**

— **Це і був той камінчик, який не став вам на заваді. Дійсно, літера «ща» позначає завжди два звуки — [шч]!**

3. Хвилинка чистопису

— Каліграфічно запишіть усі літери української абетки, що позначають приголосні звуки. Можна підглядати у вправу 165.

— Доберіть слово з літерою щ і складіть звукову модель.

(Плащ, щука)

—о—, — о — 0

1. Повідомлення теми й мети уроку

— Сьогодні пригадаємо, що ми вивчали про приголосні звуки в 1 класі; будемо тренуватися розрізняти голосні та приголосні звуки; вчитимемося складати опис за малюнком і питаннями, а також дізнаємося, чому нашу рідну українську мову вважають мелодійною, співучою та милозвучною.

1. Робота над поглибленням і закріпленням знань

А. Звуковий аналіз слів (вправа 166)

— Прочитайте слова вголос.

— Запишіть в один стовпчик слова, в яких приголосних звуків більше, ніж голосних, а в другий — решту слів.

Склад

Лани

стрибки

рибина

скрізь

око

— Ще раз прочитайте слова і скажіть, які вимовляти було важче. (Слова першого стовпчика вимовляти важче)

— Як ви вважаєте чому? (Бо кілька приголосних поспіль вимовляти важче.)

— Під цією вправою прочитайте висновок (додатковий теоретичний матеріал).

2. Вибіркова робота (ланцюжком)

— Виберіть зі слів на дошці і зачитайте ті, які починаються та закінчуються на приголосний звук.

Кінь, орел, дерево, слимак, берег, озеро, лікоть, пісня, мереживо, сором, коліно, вітер, їжак, предмет, ромашка, перл, стрибок, осінь, літр, горище, крейда, олія, стрижд, окунь, олень, ведмідь, радість, гість, честь, березень, місяць, група, друг, черга, грудень, тиждень, круг, кіт, риба.

3. Фізкультхвилинка

4. Складання опису (вправа 162)

— **Розгляньте малюнок і скажіть, що на ньому зображено.**

— **Так, це мак, рослина, яка в Україні росте і серед городніх, і серед садових культур, і на луках, і в полі. Особливо ваблять око великі червоні латки маку польового. Погляньте на ці фотографії і габаритні аркуші. (Гербарій — це колекція засушених рослин.) Ось мак декоративний. І квітки в нього більші, і кольори різноманітніші. Дивіться: і білий, і блідо-рожевий, і бузковий, і червоний, і жовтогарячий! Але коли мова заходить про мак, то майже всі, в першу чергу, уявляють собі квітку маку саме червоного кольору. Такою, як на нашому малюнку.**

Подивіться на нього ще раз і скажіть:

1) **Яке в маку стебло? (Стебло в маку соковите, ворсисте.)**

2) **Які листочки? (Листочки мають розсічену форму.)**

3) **Які пелюстки? (У маку великі червоні пелюстки.)**

4) **Яка серединка? (Серединка має форму кульки з чорним пилком.)**

5) **Де ростуть маки? (Маки ростуть у полі, на городі, в саду.)**

— **Запишіть повну відповідь на третє запитання у зошит. (У маку великі червоні пелюстки.)**

— **Як перевірити написання слова червоні? (Червень)**

— **А яке слово з цього речення треба перевіряти за орфо- графічним словником? (Пелюстки)**

5. Спостереження за артикуляцією звуків (вправа 163)

6. Робота з текстом (вправа 164)

- Прочитайте текст.
- Як українські господині використовували мак?
- Коли мак освячували в церкві?
- Разом з якими квітами мак складали в букети?
- Прочитайте перше речення та опишіть його. Знайдіть у ньому слова зі збігом двох або трьох приголосних. Підкресліть букви, якими вони позначені.

7. Робота з орфографічним словником та взаємоперевірка

- Випишіть зі словника у перший стовпчик 5 слів зі збігом приголосних, а в другий — 5 слів без збігу.
- Обміняйтесь зошитами і перевірте роботу одне одного.

1. Підсумок уроку

- Назвіть букви українського алфавіту, що позначають приголосні звуки. Скільки їх?
- Чому наша мова вважається мелодійною і співучою?

1. Домашнє завдання з інструктажем

Вправа 167, додатковий теоретичний матеріал на С. 71.

Урок 96

тема. Звук [ф], позначення його буквою «еф».Складання речень. Вимова й написання слів факел, смолоскип

Мета: вчити правильно артикулювати слова зі звуками [хв] і [ф]; вправляти у правильній вимові слів із цими звуками; вчити конструювати речення із поданих слів; з'ясувати значення слів смолоскип і факел, навчити правильно їх вимовляти і писати; виховувати чіткість і уважність.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. актуалізація опорних знань
  - А. Перевірка домашнього завдання (вправа 167)

— Яку розповідь ви підготували вдома?

— Які слова в реченні починаються і закінчуються приго- лосним звуком? (Пастух, прогнав)

— Якими приголосними починаються інші слова? (К, н, в, й)

2. Хвилинка чистопису

фі фо хв фіалка

— Доберіть слова з даними буквосполученнями. (Фігура, фікус, фіга, форма, фокус, форель, хвалько, хвіст, хворостина)

1. Повідомлення теми й мети уроку

— Сьогодні ми звернемо особливу увагу на правильну вимову слів зі звуками [хв] та [ф], потренуємось у правильному написанні слів із ними; вчитимемося складати речення із поданих слів; з'ясуємо значення слів смолоскип і факел, навчимося їх правильно вимовляти й писати.

1. Робота над вивченням нового матеріалу

А. Вправляння у читанні скоромовки (вправа 168)

— Прочитайте скоромовку, правильно вимовляючи звук [ф]. Запам'ятайте її і розкажіть сусідові по парті.

2. Артикуляційна вправа. Словникова робота

— Прочитайте слова у червоній рамці, правильно їх вимов- ляючи. Запам'ятайте їх правопис.

— Що означають слова смолоскип і факел?

Смолоскип — це переносний світильник у вигляді палиці з на- мотаним просмоленим клоччям для освітлення, підпалювання. Давній смолоскип уже майже не зустрічається, бо є факел (на- приклад факел з олімпійським вогнем). А для освітлення існує багато видів світильників. Один з переносних — ліхтар. Отже, смолоскип і факел — це слова, близькі за значенням. Запишіть ці слова, позначте наголоси й запам'ятайте.

3. Колективна робота з підручником (вправа 170)

— З поданих слів складіть і запишіть речення.

— Прочитайте складену розповідь, правильно вимовляючи слова зі звуком [ф].

4. Фізкультхвилинка

1. закріплення вивченого матеріалу

А. Гра «Полювання за [ф]»

— Слухаючи вірш Ганни Чубач, сплеском у долоньки позначайте слово зі звуком [ф]. Будьте уважні, починаю.

Фіолетовий фломастер Фарбувати квіти майстер. Фіолетові фіалки Фарбував він для Наталки.

2. Самостійна робота (вправа 171)

— Які назви предметів ви записали? (Портфель, фарба, шафа, графин)

— Зачитайте речення, які склали.

— Назвіть слова, які закінчуються на -фон.

3. Робота в групах (вправа 172)

— Об'єднайтесь у групи по 4 чоловіки (по дві парті). Користуючись орфографічним словником, запишіть по два слова, які могли б розміститися в клітинках.

— Усно поставте питання до записаних слів.

(Додатково можна провести конкурс кросвордистів, коли групи відповідають на питання одна одної.)

1. Підсумок уроку

— Назвіть п'ять слів зі звуком [ф].

— Назвіть п'ять слів зі сполученням звуків [хв].

— Що спільне між словами смолокип і факел?

1. Домашнє завдання з інструктажем

Вправа 173.

Урок 97

тема. Звуки [дж], [да], [да*], позначення їх буквосполученнями дж, дз. Перенос слів із буквосполученнями дж, дз. Складання усного опису джмеля за поданими запитаннями

Мета: вчити правильно вимовляти слова з [дж], [дз], [дз'], записувати їх під диктовку, переносити з рядка в рядок; закріплювати навичку правильного звуко-буквеного аналізу слів із буквосполученнями дж, дз; розвивати логічне мислення при відгадуванні загадок; виховувати любов до природи.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. актуалізація опорних знань. Повідомлення теми й мети

уроку

1. Перевірка домашнього завдання (вправа 173)

— **Прочитайте слова в алфавітному порядку.**

— **Які нові слова ми вивчили минулого уроку?**

2. Хвилинка чистопису Дж ел ик Джмелик

— **Запишіть іще три слова з буквосполученням дж.**

3. Фронтальне опитування

— **Як вимовляються слова з буквосполученнями дж, дз? Наведіть приклади слів із ними. (Як [дж], [дз], [дз']. Бджола, дзьоба, гедзь)**

— **Щоб назвати кожен звук у цих у цих словах, про що треба пам'ятати?**

— **Запишіть звукові моделі даних слів.**

Бджола,

— о-о

дзиґа,

-о-о

гедзь

0=

— **Що ви пам'ятаєте про те, як треба переносити слова з буквосполученнями дж, дз? Наведіть приклади.**

III. Робота над поглибленням і закріпленням матеріалу

1. Вибіркова робота (вправа 174)

— **Прочитайте слова, правильно вимовляючи звуки [дж], [дз], [дз'] у виділених словах.**

— **Скільки в тексті абзаців? Прочитайте початок кожного.**

— **Випишіть виділені слова, підкреслюючи буквосполучення дж, дз. (Дзюркоче, дзеркальна, джерельце, дзвіночки, бджоли, джмелі).**

2. Складання опису (вправа 176)

— **Прочитайте текст.**

— **Чим відрізняються джмель і джмелик? (Джміль більший від джмелика за розміром, старший за віком.)**

— **Складемо опис джмелика за запитаннями. Можна користуватися текстом.**

1) **На що схожий джмелик? (Джмелик схожий на вертоліт.)**

2) **Якого він кольору? (Джмелик чорний, мов вуглинка.)**

3) **Що у нього на голівці і на спинці? (У нього на спинці та голівці**

— **дві плямки, мов пелюсточки квітки прилипли.)**

4) **На що схожі крильця джмелики? (Крильця джмелика схожі на пропелери.)**

5) **Як джмелик гуде? («Джу-джу-джу!» — дзвінко гуде джмелик.)**

— Спробуйте усно описати джмелика, лише підглядаючи в текст і запитання.

3. Фізкультхвилинка

4. Розподільний диктант із завданням (вправа 175)

— Уважно прочитайте слова. Розділіть умовно сторінку зошита на три частини для запису слів у стовпчики: у першій — слова із звуком [дж], у другий — із [дз] і в третій — [дз'].

Джміль	кукурудза	дзьоб
ходжу	дзвоник	дзюрчить
саджають	дзеркало	дзьобами
бджілка	гудзик	
джерело	дзиґа	
сиджу	дзенькає	

— Перевірте написане за підручником. Яких слів ви там не знайшли? (Дзиґа, дзенькає, дзьобати)

— Складіть звукові моделі цих слів.

Дзиґа, дзенькає, дзьобати

— 0 — 0 — 0 = — 0 = 0 = 0 — 0 — 0

— Виділені в підручнику слова поділіть для переносу. (Хо-джу, са-джають, ку-ку-ру-дза)

— У якому слові є два однакові склади?

(Кукурудза)

-о-о-о-о

— Скільки в ньому звуків? (Шість) А букв? (Сім)

— Чому так? (Бо буквосполученням дз позначається один звук [дз].)

5. Відгадування загадок (вправа 177)

— «Перетворіть» рослину хміль на комаху, замінивши один звук. (Хміль — джміль) Запишіть слова.

— Порахуйте звуки і букви у словах хміль — джміль. Порівняйте кількість звуків і букв у кожному слові.

— Відгадайте загадки. Запишіть відгадки. • Хто завжди каже правду? (Дзеркало)

• Хто зубів багато має, та нікого не кусає? (Кукурудза)

▪ В нього серце калатає, вас до школи закликає. (Дзвоник)

6. Складання звукових моделей слів

— Складіть звукові моделі записаних на дошці слів. Поділіть їх вертикальними рисками для переносу.

Дзеленчати, джем, дзвоник, джунглі,

— о — о — о — о, — о — о — о — о — о — о

дзюркотіти, дзьоб, бджола, дзеркало

=о—о=о — о, =о — — о — о, — о—о — о

1. Підсумок уроку

— Якими буквосполученнями позначаються на письмі звуки [дж], [дз], [дз']? Наведіть приклади.

— Як треба переносити слова з такими буквосполученнями? Наведіть приклади.

— Порівняйте кількість звуків і букв у слові дзьоб.

1. Домашнє завдання з інструктажем

Правило на С. 74, вправа 178.

Урок 98

тема. Правильна вимова звуків [г], [г'], позначення їх буквами «ге» і «ге»

Мета: закріпити вміння правильної вимови й написання слів із цими звуками; збагачувати активний лексичний запас учнів словами зі звуком [г']; формувати уявлення про фразеологізми (без уживання терміна),

доречне їх уживання в мовленні; виховувати ввічливість і повагу до оточуючих; вчити користуватися тлумачним словником.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. актуалізація опорних знань. Повідомлення теми й мети

уроку

1. Перевірка домашнього завдання (вправа 178)

— **Зачитайте виписані групи споріднених слів. У кожній назвіть корінь.**

(Джерело, джерельце, джерельна.

Дзеркало, дзеркальце, дзеркальний.

Дзвін, дзвінкий, дзвінок.)

2. Хвилинка чистопису ґа ґе ґу ґудзик

— **Доберіть слова з цими буквосполученнями. Складіть речення і запишіть їх.**

III. Робота над закріпленням і поглибленням вивченого матеріалу

1. «Хто більше знає слів ввічливості?» (вправа 179)

— **Прочитайте вірш. Назвіть слова ввічливості і випишіть їх. (Доброго ранку!)**

— **Який звук позначено буквою г у виділеному слові? (Звук [г])**

— **Які ще слова ввічливості ви знаєте?**

— **Таких слів багато, але ж часто вони забуваються, на жаль. Чим частіше ви будете вживати слова ввічливості, тим приємнішим буде наше життя. Ці слова чарівні! Пам'ятайте про них!**

2. Самостійна робота (вправа 180)

— **Прочитайте слова, правильно вимовляючи звук [г].**

— **Покажіть на дошці, як ви зробили звуко-буквений аналіз слова ґедзь.**

— **Скільки в ньому складів? Чи можна це слово перенести?**

3. Колективна робота з підручником (вправа 181)

— Прочитайте вірш.

— Доберіть до виділених слів спільнокореневі й запишіть. По- значте корені. (Гусочка, гусеня, гусак; гніздечка — гніздо, гнізди- тися; гарнесенькі — гарний, гарненько; голосок — голос, голоси- стий, голосувати; синьому — синь, синька, синенький, синіти; озеречку — озеро, озерце, озерний)

— Допишіть речення за зразком. (А гусоньки загеґочуть: «Ге- ге-ге!»)

4. Фізкультхвилинка

5. Робота з фразеологізмами (вправа 182)

— Прочитайте вислови й поміркуйте, коли й про кого так гово- рять. У яких ситуаціях вам доводилося чути ці вислови?

(Гострий на язик — здатний дотепно і влучно говорити; може гори перевернути — може виконати неможливу роботу, зробити дуже багато;

ґав ловить — марно витратити час; крутиться дзиґою — вертлява людина.)

— Які інші подібні вислови ви чули?

— Ось послухайте ще кілька прикладів зі скарбниці української фразеології і постарайтесь запам'ятати.

Хоч кіл на голові теши — неможливо переконати вперту або нетямущу людину;

не своїм голосом — кричати дуже голосно, надривно;

на галай-балай — зробити недбало, абияк, необдуманно, сяк-так.

Влучно використовуйте подібні вислови у своєму мовленні, і ваша мова набуде барвистості й емоційності.

6. Коментований словниковий диктант

Аґрус, ґава, ґанок, ґвалт, ґрунт, ґуля, ґедзь, ґречний, ґудзик, ґогель-могель.

— Запишіть слова і підкресліть у них літеру ґ.

— Значення яких слів ви не можете зрозуміти? (Гвалт — сильний крик, галас; гречний — галантний, чемний, ввічливий, шанобливий; гогель-могель — яєчні жовтки, збиті з цукром) Значення цих та інших висловів можете знайти у тлумачному словнику. Щоразу, як тільки якесь слово для вас нове, дивіться у словник і сміливо це слово вживайте у своєму мовленні.

1. Підсумок уроку

— Які звуки вчилися розрізняти на уроці? Якими літерами вони позначаються на письмі? ([Г] — «ге» — г, [г] — «ге» — г)

— Кількість слів зі звуком [г] значно менша, ніж з іншими звуками. Назвіть декілька, користуючись тлумачними словниками, що лежать у вас на партах.

— Доберіть близькі за значенням слова до слова гречний.

— Яке значення мають вислови «хоч кіл на голові теши», «кричати не своїм голосом»?

— Як говорять, коли людина робить щось абияк, недбало?

— А ви намагайтеся все робити старанно і домашнє завдання — також.

1. Домашнє завдання з інструктажем

Вправа 183 (за бажанням), 184.

Урок 99

тема. Буква «ща», позначення нею звукосполучення [шч]. Поділ тексту на речення

Мета: закріплювати навички правильної вимови слів зі звуко-сполученням [шч] і написання слів із літерою щ; вчити аналізувати звуковий склад слів, що в написанні мають літеру щ; вчити інтонаційно розмежовувати речення в тексті; формувати відчуття гордості за свій народ, свою мову шляхом ознайомлення з усною народної творчістю.

ХІД УРОКУ

I. організаційний момент

1. Актуалізація опорних знань

А. Перевірка домашнього завдання (вправа 184)

— Прочитайте скоромовку, правильно вимовляючи звуки, позначені буквам г і ґ.

— Назвіть слова, які відповідають на питання хто?

— Яке слово відповідає на питання що?

2. Хвилинка чистопису

щ щ щ ща шу ще

— Доберіть слова з цими буквосполученнями і складіть одне речення. (Щастя, щавель, щука, пищу, щезнути, свище, щebet)

3. Гра «Упіймай звуки»

— Уважно послушайте і скажіть, сполучення яких звуків ми чуємо у цьому вірші найчастіше. (Звукосполучення [шч])

Щітка щітці говорила:

— Я щоранку щось робила.

Щітка щітці відказала:

— Ти щоранку міцно спала.

Щоб дві щітки не сварились,

Ми раненько пробудились.

Одна — вікна промиває,

Друга — килим вичищає.

— Зараз я ще раз читатиму вірш, а ви, як тільки почуєте [шч], сплескуйте в долоні.

— А якою літерою на письмі ви позначите ці звуки? (Щ — «ща»)

1. Повідомлення теми й мети уроку

— Сьогодні ми будемо вчитися правильно вимовляти звуко-сполучення [шч] та позначати його на письмі буквою щ; також аналізуватимемо звуковий склад слів з літерою щ; вчитимемося

розмежовувати речення інтонаційно; слухатимемо дитячу народну пісеньку і милуватимемося мелодійністю мови.

1. Робота над закріпленням і поглибленням вивченого ма-

теріалу

1. Опрацювання української народної дитячої пісеньки (вправа 185)

— **Послухайте українську народну дитячу пісеньку у виконанні дитячого колективу при знаменитому хорі ім. Г. Верьовки. (Звучання фонограми.)**

— **Чи доводилося вам співати цю пісеньку? Коли?**

— **Прочитайте у вправі 185 і запам'ятайте текст; проспівайте разом із дитячим колективом.**

— **Ще раз прогляньте текст і скажіть, яка буква найчастіше трапляється в словах? (Щ)**

— **Випишіть слова з нею. Складіть звукові моделі цих слів. Порівняйте кількість звуків і букв у кожному слові.**

— **Що ви помітили? (У кожному слові букв на 1 менше, ніж звуків.)**

— **Ви здогадалися чому? (Щ позначає [шч])**

— **Прочитайте правило на С. 77.**

2. Коментоване письмо (вправа 186)

— **Прочитайте спочатку мовчки, потім — уголос. Позначте кінець кожного речення зниженням голосу і паузою.**

— **Запишіть, позначаючи початок і кінець речення, замінюючи, де треба, слово Сашко.**

(Сашко йшов лісом. Раптом з куща ліщини вилетіла пташка. То був щиглик. У кущі хлопчик знайшов гніздечко. У ньому сиділо четверо пташенят. Сашко швидко пішов від куща.)

— **Підкресліть слова з буквою щ. Які звуки вона позначає?**

3. Фізкультхвилинка

4. Робота з прислів'ями (вправа 187)

- Прочитайте прислів'я. Спишіть і підкресліть слова з буквою щ.
- Усно доберіть спільнокореневі слова до слів праця і ро- ботящі.
- Які ще прислів'я про працю ви знаєте? (Хочеш їсти калачі — не сиди на печі. Хто не робить, той не їсть. Маленька праця краща за велике безділля. Рання пташка воду п'є, а пізня — сльози лє. Терпіння і труд усе перетруть.)
- І ви будете мати успіхи, якщо сумлінно трудитиметеся.

5. Зорово-слуховий диктант

Дощ хлющить на зелен плющ.

Під плющем сховався хрущ.

Каже щиро хрущ плющу:

— Ой, боюся я дощу.

(А. Камінчук)

— Уважно звірте із записом на дощці і підкресліть слова з літе- рою щ.

1. Підсумок уроку

— Які звуки позначає літера щ? Наведіть приклади.

— Яка ще літера в українському алфавіті позначає два звуки завжди? Наведіть приклади.

— Які прислів'я про працю ви запам'ятали?

— Якщо зможете, заспівайте дитячу пісеньку про дощик.

1. Домашнє завдання з інструктажем

Правило на С. 77, вправа 188.

Урок 100

тема. Розвиток зв'язного мовлення. Складання опису предмета

Урок 101

тема. Дзвінки та глухі приголосні. Вимова й написання слова космонавт

Мета: дати уявлення про диференціацію приголосних за способом творення, за дзвінкістю — глухістю; вчити розпізнавати дзвінки та глухі приголосні; розвивати орфоепічну грамотність; виховувати патріотичні почуття.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. актуалізація опорних знань та мотивація навчання
А. Перевірка домашнього завдання (вправа 188)

— **Зачитайте слова із двома звуками. (Я) Із трьома. (Сон, що, він, дзьоб, ліс, гедзь) Із чотирма. (Дощ, джміль, яма, щит) Із п'ятьма. (Щука, юнак, їжак)**

— **У яких словах звуків більше, ніж букв? (Я, що, дощ, яма, щит, щука, юнак, їжак). Чому?**

— **У яких словах звуків менше, ніж букв? (Дзьоб, гедзь, джміль) Чому?**

— **Чим відрізняються приголосні звуки від голосних?**

— **Вимовте кілька приголосних звуків і назвіть букви, що позначають їх на письмі.**

— **Які звуки позначає буква щ?**

— **Вимовте звуки, що позначаються буквосполученням дж, дз.**

2. Хвилинка чистопису. Словникова робота

ОСМ ВТ КОСМОНАВТ

— **Напишіть і проаналізуйте свою роботу.**

— **Хто такий космонавт? (Людина, яка здійснила політ у космос)**

— **Назвіть ім'я першого у світі космонавта. (Юрій Олексійович Гагарін)**

— **А Леонід Каденюк — перший український космонавт. Так що й Україні є ким пишатися. Запишіть речення.**

Леонід Каденюк — український космонавт.

Складіть звукову модель слова космонавт. Поділіть його для переносу. Назвіть голосні звуки. Назвіть приголосні звуки. Як їх можна охарактеризувати? (Вони всі тверді.)

1. Повідомлення теми й мети уроку

— **Сьогодні ми дізнаємося, за якою ще ознакою поділяються приголосні в українській мові. (За дзвінкістю — глухістю) Ми будемо вчитися їх розпізнавати, а також складатимемо описи предметів.**

1. Робота над вивченням нового матеріалу

А. Дослідницька робота (вправа 189-190)

— **Прикладіть долоньку до гортані і чітко вимовте звуки парами. Під час вимови яких звуків ви чуєте голос і шум?**

— **А які звуки утворюються тільки за участю шуму, без голосу?**

— **Прочитайте правило на С. 79.**

— **Розгляньте таблицю парних дзвінких і глухих приголосних звуків.**

— **Прочитайте таблицю решти приголосних, що не утворюють пар.**

— **Переконайтеся, що всі приголосні звуки української мови належать чи то до глухих, чи то до дзвінких звуків.**

2. Коментована робота (вправа 191)

— **Прочитайте слова. Замініть за зразком дзвінкий приголосний звук, позначений виділеною буквою, парним глухим. Поясніть, як змінилося значення слова.**

Злива (сильний дощ) — слива (фрукт) Ґуля (на лобі)— куля (земна) жити (у світі) — шити (голкою) гори (вогнем) — хори (співають) бити (палицею) — пити (воду) дітоньки (діти) — тітоньки (тітка)

3. Робота з текстом (вправа 192)

— **Прочитайте текст і знайдіть у ньому зачин, основну частину і кінцівку.**

— **Чи доводилося вам чути про першу людину, котра хотіла долетіти до Сонця? Може, ви чули легенду про Ікара?**

(Розповісти дітям легенду про Ікара.)

- А хто став першим у світі льотчиком-космонавтом?
- А першим українським космонавтом?
- Випишіть із тексту речення про першого космонавта.
- Вимовте окремо дзвінки і глухі приголосні звуки у словах кораблі, облетів, Землю. У якому з цих слів усі приголосні звуки лише дзвінки? (Землю)

4. Фізкультхвилинка

1. закріплення та систематизація знань
  - А. Зорово-слуховий диктант

Стрімко вибігли на гору Дві подружки білокорі. Дощик їм полоще кіски. Звуть подружок цих. (берізки).

2. Відгадування загадок (вправа 193)

- Відгадайте загадку і напишіть відповідь.
- Вимовте у слові-відгадці дзвінкий і глухі приголосні звуки.
- Які ще слова можна утворити з літер цього слова? (Карета, катер, карта, рак, катар, трек, так...)

1. Підсумок уроку

- За якими ознаками поділяються приголосні звуки?
- Чи може один і той же звук бути то дзвінким, то глухим?
- Назвіть пари приголосних за дзвінкістю — глухістю.
- Які звуки називаються дзвінками? А глухими?

1. Домашнє завдання з інструктажем

Вправа 194, таблиці приголосних С. 79, 80, правило С. 79.

Урок 102

тема. Вимова та написання слів із дзвінками приголосними в кінці слова й складу перед глухими. Складання усної розповіді за малюнком

Мета: поглибити знання учнів про дзвінки та глухі приголосні в українській мові; сформувати навичку правильної вимови дзвінких

приголосних у кінці складу та слова; розвивати орфоепічну чіткість; виховувати уважність і старанність.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. актуалізація опорних знань і мотивація навчання
А. Перевірка домашнього завдання (вправа 194)

— **Прочитайте текст, який ви записали.**

— **Поясніть, чому ви вставили саме такі букви.**

— **Вимовте у виділених словах дзвінкі приголосні.**

— **Назвіть у цих словах глухі приголосні.**

2. Хвилинка чистопису уз іс уб берізка

— **Доберіть слова з даними буквосполученнями. (Гарбуз, ніс, чуб)**

— **Поділіть усі ці слова на склади, чітко вимовляючи кожен приголосний звук. (Гар-буз, ніс, чуб, бе-різ-ка)**

3. Записування вірша по пам'яті (вправа 195)

— **Прочитайте вірш уголос і поясніть його заголовок.**

— **Якими звуками відрізняються виділені слова? (З-с, б-п)**

— **Вивчіть напам'ять перші два рядки вірша і запишіть їх по пам'яті.**

1. Повідомлення теми й мети уроку

— **Сьогодні ми будемо вчитися правильно вимовляти слова із дзвінкими приголосними звуками в кінці складу та слова. В українській мові не можна однаково вимовляти назву маленької кози — кізка і тоненької коси — кіска. Ці слова повинні звучати нарізно. Ми будемо тренуватися це робити.**

1. Робота над вивченням нового матеріалу
2. Коментоване письмо (вправа 197)

— **Прочитайте речення, чітко вимовляючи дзвінкі приголосні перед глухими у виділених словах.**

— **Випишіть ці слова, поділіть на склади.**

— Підкресліть букви, що позначають дзвінки приголосні в кінці складу. (Стеж-ки, се-реж-ки, бе-різ-ки, дуб-ки, гриб-ки, швид-ко)

— Прочитайте правило на С. 82 і запам'ятайте його.

2. Відгадування загадок (вправа 196)

— Прочитайте і відгадайте загадки.

— Прочитайте виділені слова, чітко вимовляючи в них останній звук.

— Запишіть слова, які закінчуються на дзвінкий приголосний звук.

Підкресліть останню букву в кожному слові. (Віз, рад, дуб, зуб, навкруг, луг)

— Чітко вимовте відповідні звуки.

— Перевірте одне одного.

3. Робота з деформованим текстом (вправа 202)

— Прочитайте речення і запишіть їх у такому порядку, щоб вийшов зв'язний текст.

— Підкресліть слова, в яких є склади, що закінчуються на дзвінкий приголосний. Правильно вимовляйте ці слова.

4. Усна робота з текстом (вправа 203)

— Підготуйтеся до виразного читання тексту. Подумайте, швидко чи повільно ви будете читати? Чому саме так?

— Читаючи, дзвінко вимовляйте звуки, позначені виділеними буквами.

— Що це за гість завітав на пасіку? Запишіть його назву.

— Як ви його впізнали? Яку ілюстрацію можна намалювати до тексту? Розкажіть.

— Випишіть парами слова, близькі за значенням.

— Яка відмінність між близькими за значенням словами іде й суне, їсть і ласує?

— Прочитайте приказку. Про кого так говорять?

— Виділене порівняння замініть одним словом.

5. Фізкультхвилинка

1. закріплення вивченого матеріалу

А. Розподільний диктант

— Запишіть у перший стовпчик слова тільки з дзвінками приголосними, а в другий — тільки з глухими.

Дядько, тітка, дзвін, діжка, тут, жити, дуб, зуб, шити, суп, колесо, віз, радий, лопата.

2. Артикуляційне вправлення (вправа 198)

— Прочитайте, виразно вимовляючи дзвінкі приголосні звуки в кінці слова і складу.

— З виділеними словами усно складіть речення.

— Доберіть до них слова, протилежні за значенням.

— Як ви розумієте прислів'я?

1. Підсумок уроку

— Назвіть дзвінкі приголосні української мови.

— Назвіть глухі приголосні.

— Назвіть пари приголосних за дзвінкістю — глухістю.

— Що ви запам'ятали про вимову дзвінких приголосних у кінці слова та складу? Наведіть приклади.

1. Домашнє завдання з інструктажем

Правило на С. 82, вправа 206.

Урок 103

тема. Закріплення знань учнів про дзвінкі й глухі приголосні. Складання розповіді за серією малюнків і запитаннями

Мета: закріпити вміння диференціювати дзвінкі та глухі приголосні; поглибити знання про дзвінкі та глухі приголосні; розвивати фонематичний слух учнів; виховувати бережливе ставлення до книги.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. актуалізація опорних знань та мотивація навчання

1. Перевірка домашнього завдання (вправа 206)

— Назвіть предмети, зображені на малюнках.

— Яке правило слід пам'ятати, щоб правильно вимовляти слова з дзвінками приголосними в кінці складу?

— Назвіть пари приголосних за дзвінкістю — глухістю. 2. Хвилинка чистопису

дь уб уж голуб

— Доберіть слова з цими буквосполученнями.

— Підкресліть у них дзвінки приголосні однією рисою, а глухі — двома. (Лебідь, дуб, вуж, голуб, куб, палуба, редиска, стружка)

1. закріплення вивченого матеріалу
А. Коментоване письмо (вправа 207)

— Допишіть слова за зразком.

— Прочитайте слова правого стовпчика, чітко вимовляючи дзвінки приголосні звуки перед глухими.

2. Самостійна робота із взаємоперевіркою (вправа 209)

— Прочитайте і спишіть текст.

— Скільки в тексті спонукальних речень? (Три речення)

— Назвіть видлені букви в словах, вимовте звуки.

— Складіть звукову модель слова смужка.

3. Фізкультхвилинка
4. Творча робота (вправа 208)

— Розгляньте малюнки.

— Складіть і запишіть розповідь за малюнками і запитаннями.

1) Що хотіли зробити цапки? (Цапки хотіли перейти через річку.)

2) Де вони зустрілися? (Вони зустрілися на кладці.)

- 3) **Яка була кладка? (Кладка була вузька.)**
- 4) **Що сталося з цапками? (Цапки побилися, й обидва опинилися у воді.)**
5. Робота на дошці (вправа 210)

— **Прочитайте речення.**

— **Які букви «стали» не на своє місце? Запишіть речення, ви- правивши помилки. (Мама заплела Маринці тоненькі кіски. Бігла кізка по мосту, збила куряву густу.)**

1. Підсумок уроку

— **Які приголосні звуки називаються дзвінками? Назвіть їх.**

— **Які приголосні звуки називаються глухими? Назвіть їх.**

— **Назвіть пари дзвінких і глухих приголосних звуків.**

— **Які дзвінкі приголосні не мають парних глухих?**

— **Як вимовляються в українській мові дзвінкі приголосні у кінці слова і складу? Наведіть приклади.**

V. Домашнє завдання з інструктажем

Вправа 211, відповіді на питання, С. 88 (усно).

Урок 104

тема. Тверді та м'які приголосні. Позначення м'якості приголосних буквами я, ю, є, і

Мета: поглибити знання учнів про тверді та м'які приголосні звуки; закріпити вміння учнів позначати м'якість приголосних літерами я, ю, є, і; удосконалювати вміння розрізняти тверді та м'які приголосні на слух; збагачувати лексичний запас учнів; виховувати любов до природи.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент

2. Актуалізація опорних знань та мотивація навчання

А. Перевірка домашнього завдання (вправа 211)

— **Який дзвінкий і який парний йому глухий приголосний найчастіше трапляються в цих скоромовках?**

- Які приголосні звуки називаються дзвінками?
- Які приголосні називаються глухими? Наведіть приклади.
- Назвіть парні дзвінки і глухі приголосні звуки. Які дзвінки приголосні звуки не мають парних глухих?
- Як вимовляються дзвінки приголосні в кінці слова і складу? Наведіть приклади.

2. Хвилинка чистопису

ел ос ва лісова

- Доберіть із цими буквосполученнями такі слова, щоб у них були м'які приголосні звуки. (Стеля, теля, осінь, росяний, полювання). Складіть звукові моделі слів **стеля, осінь**. (————— 0 = 0, 0 = 0 =)

3. Гра «Злови слово з двома м'якими приголосними»

Керівник гри називає слова, а учасники оплесками в долоні ловлять слова з двома м'якими приголосними.

Дерево, білка, Білянка, дідусь, дитина, сядь, Ляля, криниця, сьогодні, Льоля, вулиця, бетон, школа, вікно, школярі, Льоня, олівець, повітря, пенал, тюльпан, малюнок.

1. Повідомлення теми й мети уроку

- **Сьогодні ми пригадаємо, що ми знаємо про тверді та м'які приголосні, якими літерами позначається м'якість приголосних на письмі.**

1. Робота над вивченням нового матеріалу

А. Артикуляційне вправління (вправа 212)

- **Прочитайте вголос склади парами. Вимовте попарно приголосні звуки.**
- **Які букви підказали вам, що приголосні, позначені виділеними буквами, треба вимовляти м'яко?**
- **Прочитайте правило на С. 89 і запам'ятайте його.**

2. Самостійна робота із взаємоперевіркою (вправа 213)

— **Якими буквами позначено м'якість приголосних у кожному слові?**

3. Робота з віршем (вправа 214)

— **З яким проханням звертається поет до ниви? Підкресліть звертання.**

— **Знайдіть у вірші слова з м'якими приголосними звуками. Вимовте їх. (Сійся, родися, розвийся, засівайся, людям).**

— **У якому слові вірша всі приголосні звуки м'які? (Сійся)**

— **Прочитайте правило на С. 90 і запам'ятайте його. Наведіть власні приклади до цього правила.**

4. Фізкультхвилинка

5. Коментоване письмо (вправа 215)

— **Розгляньте малюнок і прочитайте вірш.**

— **З чого видно, що люди бережливо ставляться до навколишньої природи, охороняють її?**

— **Спишіть виділені слова. Вимовте м'які приголосні звуки і підкресліть букви, що їх позначають однією рисою. А букви, якими позначено м'якість приголосних, підкресліть двома рисками.**

1. закріплення вивченого матеріалу

А. Звуко-буквений аналіз слів (вправа 216)

— **Якими буквами позначено ці звуки? (Т, л, дз)**

— **А якою буквою позначено їх м'якість? (і)**

2. Робота зі скоромовкою (вправа 215)

— **Який звук у словах лис і ліс однаковий? ([с])**

— **Які звуки позначені літерою л? ([л], [л'])**

— **Прочитайте скоромовку і потренуйтеся швидко її промовляти. Познайтеся з сусідом по парті.**

3. Словниковий диктант

— **Запишіть слова і підкресліть літери, які позначають м'якість приголосних звуків.**

Тополя, коліно, лід, Люся, Олеся, ніс, слюда, річка, сітка, синє, лє, місяць, корінець, дзюрчить, люк, сутінки, тюльпан, полюс, диня, пляшка.

1. Підсумок уроку

— **Назвіть пари приголосних за твердістю — м'якістю.**

— **Якими буквами позначається м'якість приголосних звуків на письмі?**

— **Яка літера в українській мові завжди позначає м'який приголосний звук?**

1. Домашнє завдання з інструктажем

Правила на С. 89, 90, вправа 218.

Урок 105

тема. Закріплення вивченого про тверді та м'які приголосні звуки. Звуко-буквений аналіз слів. Складання усної розповіді за малюнком та опорними словами

Мета: закріпити вивчене про тверді та м'які приголосні; формувати правильне уявлення про звуко-буквений склад слова; удосконалювати вміння проводити звуко-буквений аналіз слова; збагачувати словниковий запас учнів; виховувати повагу до хліборобської праці.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент

2. Актуалізація опорних знань та мотивація навчання

А. Перевірка домашнього завдання (вправа 218)

— **Прочитайте вірш напам'ять.**

— **Вимовте кожен приголосний звук у виділених словах.**

— **Які різні звуки в цих словах позначає буква л?**

— **Яка буква вказує на м'якість приголосного звука [л'] у слові полю?**

2. Хвилинка чистопису

іж тю лі земля

— **Доберіть слова з цими буквосполученнями. (Ніж, пиріжок, тюлень, тюльпан, літо, політ) Складіть їх звукові моделі.**

1. Повідомлення теми й мети уроку

— **На сьогоднішньому уроці ми пригадаємо й закріпимо ті знання та вміння, яких набули раніше, вивчаючи звуко-буквений склад слів. Також складатимемо усну розповідь за малюнком та опорними словами.**

1. Робота над вивченням нового матеріалу

1. Колективна робота (вправа 219)

— **Прочитайте текст за особами.**

— **Як ви розумієте слова дідуся?**

— **Запишіть короткі відповіді на кожне запитання.**

1) **Чим орють землю?**

2) **Чим сіють зерно?**

3) **Чим збирають урожай?**

— **Вимовте приголосні звуки виділеному слові. Якими буквами позначено м'якість приголосних звуків?**

2. Робота над загадкою (вправа 220)

— **Прочитайте загадку і знайдіть у ній відгадку.**

— **Розгляньте плуги на малюнку на С. 93. Вимовте кожен звук і складіть звукову модель слова. ([п], [л], [у], [г]   0 -)**

3. Фізкультхвилинка

4. Творча робота (вправа 221)

— **Розгляньте малюнок і прочитайте вірш.**

— **У яких словах вірша буква я позначає голосний звук [а] і м'якість попереднього приголосного?**

— **Усно складіть коротку розповідь за малюнком, використовуючи слова з вірша й такі вирази: добре пригріває, парує земля, виїхали в поле, орють лани, урожай пшениці.**

1. закріплення вивченого матеріалу

А. Робота з прислів'ями (вправа 222)

- Складіть прислів'я з поданих частин.
- Як ви розумієте перше прислів'я?
- Які ще прислів'я про працю ви знаєте?
- Запишіть складені прислів'я. (Весняний день рік годує. Посієм вчасно — вродить рясно. Посій упору — будеш мати зерна гору.)
- Складіть звукову модель слова рясно. (=0—— 0)

2. Письмо по пам'яті (з дошки)

Зимом сонце крізь плач сміється. Синиця пищить — зиму віщує. Плаче жовтень холодними сльозами. Осінь усьому рахунок веде.

- Прочитайте прислів'я і запам'ятайте їх.
- Запишіть по пам'яті. Підкресліть літери, що позначають м'якість приголосних звуків.
- Складіть звукові моделі слів крізь, синиця. (-=0=; — 0 — 0=0)

1. Підсумок уроку

- Якими літерами позначають м'якість приголосних звуків на письмі?
- Наведіть приклади слів з позначенням м'якості приголосних літерою і.
- Наведіть приклади, щоб звук [а] позначався літерами а, я.
- Чому так буває?

VII. Домашнє завдання з інструктажем

Вправа 223.

Урок 106

тема. Урок розвитку зв'язного мовлення. Робота над деформованим текстом. Добір заголовка до нього

Урок 107

тема. Позначення м'якості приголосних знаком м'якшення (ь). Перенос слів із ь. Звуко-буквений аналіз слів

Мета: удосконалити знання учнів про позначення м'якості приголосних знаком м'якшення; закріпити знання учнів про перенос слів зі знаком м'якшення (ь); поглибити знання учнів про звуко-буквений аналіз слів; збагачувати лексичний запас школярів; розвивати кмітливість та увагу дітей; виховувати повагу до усної народної творчості.

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. Актуалізація опорних знань та мотивація навчання
А. Перевірка домашнього завдання (вправа 223)

— **Які слова в рядках закінчуються однаково? Які звуки в цих словах однакові?**

— **Поставте питання до слів — назв предметів.**

— **З якою метою в одному з уривків ужито слово він?**

2. Хвилинка чистопису

онук уньк яблунька

— **Складіть звукову модель слова яблунька. (= 0 — 0 = - 0)**

— **Як позначається на письмі м'якість приголосного звука [н']?**

3. Колективна робота (вправа 224)

— **Прочитайте слова і складіть з ними речення.**

— **Якими звуками відрізняються слова лан і лань?**

— **Якою буквою позначено м'якість звука [н']?**

1. Повідомлення теми й мети уроку

— **Сьогодні на уроці будемо вчитися позначати м'якість приголосних знаком м'якшення, переносити слова зі знаком м'якшення з рядка в рядок. Також учитимемось аналізувати звуко-буквений склад слів, у написанні яких уживається знак м'якшення.**

1. Робота над вивченням нового матеріалу

А. Коментоване письмо (вправа 226)

— **Змініть слова за зразком і запишіть, пояснюючи, як позначено м'якість приголосних у словах.**

— **Прочитайте правило на С. 95 і запам'ятайте його.**

2. Самостійна робота (вправа 227)

— **Спишіть, вставляючи, де треба, знак м'якшення.**

— **Поясніть написання слів.**

3. Фізкультхвилинка

4. Колективна робота з прислів'ями (вправа 229)

— **Прочитайте прислів'я і спишіть виділені слова.**

— **Складіть їх звукові моделі.**

— **Що позначає знак м'якшення в цих словах?**

— **Доберіть до слів поганий і біда протилежні за значенням.**

— **Прочитайте перше правило на С. 96 і запам'ятайте його.**

5. Колективна робота з віршем (вправа 230)

— **Прочитайте вірш і спишіть, вставляючи пропущені букви.**

— **Яка літера пропущена в цих словах? Чому саме знак м'якшення треба було вставити?**

— **Складіть звукову модель слова синьому. Чи збігається кількість букв і звуків у цьому слові? Чому?**

— **Знайдіть у вірші звертання. Як вони виділені на письмі?**

— **Прочитайте вірш, виділяючи звертання інтонаційно.**

6. Робота з правилом (на С. 96)

— **Прочитайте і запам'ятайте друге правило на С. 96.**

— **Поділіть усно для переносу з рядка в рядок слова: усього, давньому, динька, пальчик, мальований.**

— **Наведіть власні приклади.**

1. закріплення вивченого матеріалу

А. Колективна робота з веснянкою (вправа 235)

— Прочитайте вірш, інтонаційно виділяючи звертання.

— Випишіть слова з м'якими приголосними. Підкресліть букви, якими позначено їх м'якість.

— Поділіть для переносу слово травонько.

— Якими правилами треба користуватися при поділі слів для переносу з рядка в рядок?

2. Коментоване письмо (вправа 236)

— Записуйте слова, поділяючи їх для переносу.

— За поданим нижче зразком у кожному слові назвіть м'який приголосний звук, позначений двома буквами.

3. Колективна робота із загадкою (вправа 237)

— Прочитайте загадку та відгадайте її.

— Зробіть звуко-буквений аналіз виділеного слова.

— Поділіть його для переносу. Яким правилом ви користувалися?

— Яке двоскладове слово з цієї загадки не можна поділити для переносу? Складіть його звукову модель. Чим цікаве це слово?

4. Самостійна робота (вправа 238)

— Прочитайте і спишіть прислів'я, вставляючи пропущені букви.

— Підкресліть у прислів'ях слово, написання якого треба запам'ятати.

1. Підсумок уроку

— Якими літерами позначається на письмі м'якість попереднього приголосного?

— Назвіть кількість звуків і букв у слові осінь. Чому так?

— Поділіть для переносу слова зі знаком м'якшення: кільце, близький, різьба, хвалько.

— Наведіть приклади слів, у яких пишеться буквосполучення **ьо**.
Поділіть їх для переносу.

1. Домашнє завдання з інструктажем

Правила на С. 96, вправа 239.

Урок 108

тема. Закріплення знань про тверді та м'які приголосні звуки. Усний переказ тексту «Перепілка»

Мета: узагальнити й систематизувати знання учнів про тверді та м'які приголосні звуки; закріпити вміння позначати на письмі м'якість приголосних звуків літерами **і, я, ю, є, ь**; удосконалювати знання та вміння учнів щодо поділу для переносу з рядка в рядок слів зі знаком м'якшення та буквосполучення **ьо**; збагачувати лексичний запас учнів; учити усно переказувати текст; виховувати любов до навколишньої природи.

обладнання: малюнок перепілки, заготовки для гри «Чарівні кола».

ХІД УРОКУ

1. організаційний момент
2. Актуалізація опорних знань і мотивація навчання

1. Перевірка домашнього завдання (вправа 239)

- Який заголовок ви дібрали до цього тексту?
- Вимовте приголосні звуки у виділених словах.
- Якими буквами позначено м'якість приголосних звуків?

2. Хвилинка чистопису

ень іт квітень

- Доберіть з цими буквосполученнями слова, щоб у них вживався знак м'якшення. (Олень, серпень, пільма, кладіть)
- Складіть звукові моделі цих слів. Порівняйте кількість звуків і букв. Чому так?
- Поділіть ці слова для переносу. Поясніть, чому ви зробили саме так.

1. Повідомлення теми й мети уроку

— **Сьогодні ми систематизуємо та узагальнимо ваші знання про тверді та м'які приголосні звуки. Також будемо усно переказувати текст про пташку, яка часто в'є своє гніздо у незвичному місці.**

1. закріплення вивченого матеріалу

А. Самостійна робота (вправа 240)

— **Прочитайте і спишіть, вставляючи пропущені букви.**

— **Замініть вираз бити дзьобом одним словом і запишіть.**

Двоє-троє учнів виконують роботу на дошці.

2. Усний переказ тексту (вправа 241)

1) **Повідомлення вчителя про перепілку й розглядання малюнка**

2) **Робота з текстом**

— **Прочитайте текст. Як ви розумієте слово загукує?**

— **Зачитайте зачин і кінцівку тексту.**

— **Прочитайте основну частину й перекажіть її. (Відповідь 5-7 учнів.)**

— **Випишіть слова з буквосполученням ьо. Поділіть для переносу слово польову. (Під-падьом, підпадьомкнуло, по-льо-ву)**

Фізкультхвилинка

Робота в парах (вправа 242)

— **Прочитайте скоромовку тричі, щоразу прискорюючи темп. Запишіть по пам'яті.**

— **Перевірте роботу одне одного. Допоможіть своєму сусідові по парті виявити помилки й виправити їх. Усно дайте відповіді на запитання.**

— **Знайдіть у скоромовці слово, в якому немає м'яких приголосних звуків. Який звук найчастіше трапляється у словах скоромовки?**

Гра «Чарівні кола»

Учитель роздає учням аркушки паперу, на яких накреслено коло з його чи ьо у середині, а навколо — частини слів.

Учні повинні скласти слова з йо чи ьо таким чином: частини слів з лівого боку та зверху треба з'єднувати з йо чи ьо, а третю частину шукати з правого боку та знизу. Слово може починатися і з йо.

Виграє той, хто першим прочитає всі слова. Ця гра розвиває правописну зіркість.

Міль

(«у

ра Ч____ У н

ба

(Мільйон, гайок, район, байок) рий ьо "

бад^л н

готь

ня

ду

рий

д

(Льоня, бадьорий, льон, дьоготь, льоду)

сер

зна (йо)° V) му

Чи ^^ мий

(Серйозний, знайомий, Чийого, Чийому)

с

тp (ьo]

V / па

Ст мий

годні

л

©тчик го

н

довий

(Льон, льотчик, льодовий, синього, цього)

(Сьогодні, трьох, Стюпа, сьомий)

Підсумок уроку

- Назвіть пари приголосних звуків за твердістю — м'якістю.
- Який приголосний звук завжди м'який? Якою літерою він позначається?
- Якими буквами позначається м'якість приголосних звуків на письмі? наведіть приклади слів.
- Як треба переносити слова зі знаком м'якшення? Наведіть приклади.

— Складіть звукову модель слова лялька. Порівняйте кількість звуків і букв. Чому саме так вийшло?

Домашнє завдання з інструктажем

Вправа 243; підготувати відповіді на запитання на С. 102.

Урок 109

тема. Подовжені м'які приголосні, позначення їх на письмі двома однаковими буквами. Навчальний диктант. Засвоєння форм луг — луже, друг — друже

Мета: мати уявлення про подовжені м'які приголосні звуки; ознайомити з позначенням двома однаковими буквами подовжених м'яких приголосних; сформулювати вміння диференціювати подовжені й неподовжені м'які приголосні; вчити складати звукові моделі слів з подовженими м'якими приголосними; ознайомити з формами луг — луже, друг — друже і вчити їх уживати, виховувати культуру мовлення.

обладнання: картки для гри «Доміно».

ХІД УРОКУ

організаційний момент

Актуалізація опорних знань і мотивація навчання

Перевірка домашнього завдання (вправа 243)

— Прочитайте опис зовнішнього вигляду собачки.

— Поставте питання до назв ознак.

— Назвіть букви, якими позначено м'які приголосні звуки, та букви, якими позначено м'якість приголосних у словах опису.

— Якою буквою позначається м'якість приголосних перед о?

Хвилинка чистопису

ня ня знання

— Доберіть слова з цими буквосполученнями.

— Складіть речення з одним зі слів і каліграфічно запишіть.

Повідомлення теми й мети уроку

— Сьогодні ви ознайомитеся з подовженими м'якими приголосними звуками і позначенням їх на письмі двома однаковими літерами; складатимете звукові моделі слів і порівнюватимете їх звуко-буквений склад. Також напишемо навчальний диктант, щоб перевірити, що ми засвоїли упродовж цих уроків.

Робота над вивченням нового матеріалу

Колективна робота (вправа 244)

- Прочитайте речення. Як ви розумієте вислів бронзове колосся? Що означає слово дозвілля?
- Прочитайте вголос виділені слова. У яких словах м'які приголосні звуки вимовляються подовжено?
- Спишіть парами виділені слова. Зробіть висновок, як позначається на письмі м'який подовжений звук.
- Прочитайте правило на С. 102 і запам'ятайте його.

Коментоване письмо (вправа 245)

- Прочитайте слова, вимовляючи подовжено звуки, що позначені двома однаковими буквами.
- Спишіть слова, підкреслюючи букви, які позначають м'які подовжені звуки.
- Складіть звукову модель слова читання. Зверніть увагу на те, що подовження звука в моделі позначається двокрапкою. Скільки звуків і скільки букв у слові читання?

Свою відповідь порівняйте зі зразком у завданні 3.

Фізкультхвилинка

Колективна робота з віршем (вправа 246)

- Прочитайте вірш. Зверніть увагу на слова в рамці. Так від слів друг, луг утворюються форми звертання.
- Яким правилом пояснюється написання слів з пропущеними буквами? Запишіть правильно ці слова.

— Назвіть слова, які у вірші римуються.

— Порівняйте приголосні звуки перед кінцевим [і] у словах гіллі й землі. Що в них подібного і чим вони відрізняються? Складіть звукові моделі слів, використовуючи знак подовження звука.

V. закріплення вивченого матеріалу

Самостійна робота (вправа 247)

— Утворіть слова за зразком і запишіть парами.

— Складіть і запишіть речення з одним зі слів.

Навчальний диктант

ПОРАДИ ТУРИСТУ

Не розпалюй без потреби багаття.

Не залишай на привалах сміття.

Точно виконуй завдання керівника.

— У яких словах ви позначали подовжений м'який приголосний звук однаковими літерами? Підкресліть їх.

Гра «Доміно»

тя	волос
ля	знан
ня	писан
ня	ріл
ля	узліс
ля	колос
ля	прилад
ня	малюван
зя	підборід
	житт
дя	вугіл
ня	читан

ля	насін
тя	Іл
тя	бадил
ля	зусил
чя	ходін
ня	галуз
ся	суд
ня	завдан
ня	гіл
ля	стат
ся	століт
ся	зіл
м	облич
ня	оповідан
дя	

Кожному учневі вчитель видає картку доміно (всього 28 карток), на яких написано слова або частини слів. Гру починає той, у кого є чиста картка. Далі називається картка, перша половина якої чиста, а друга — з початком нового слова. Картка із закінченням цього слова — наступна і т. ін.

Підсумок уроку

- **Як позначаються м'які подовжені звуки на письмі? Наведіть приклади.**
- **Складіть звукову модель слова волосся. Як ви позначили подовжений звук?**
- **Порівняйте кількість звуків і букв у цьому слові. Чому так?**

Домашнє завдання з інструктажем

Правило на С. 102, вправа 248.

Урок 110

тема. Перенос слів із подовженими приголосними звуками. Складання речень

Мета: ознайомити з прийомами поділу для переносу слів з подовженими м'якими приголосними; удосконалювати вміння правопису слів із такими приголосними; виховувати шанобливе ставлення до народної творчості, формувати поведінку відповідно до етикетних норм.

ХІД УРОКУ

організаційний момент

Актуалізація опорних знань і мотивація навчання

Перевірка домашнього завдання (вправа 248)

- Прочитайте слова з подовженими приголосними звуками і поставте до них запитання.
- Які споріднені слова ви дібрали?

Хвилинка чистопису

Д ддя зряддя

- Доберіть слова з цим буквосполученням. (Підборіддя, суддя, приладдя)
- Складіть з одним із них речення і запишіть його.

Повідомлення теми й мети уроку

- Сьогодні ми вчитимемося переносити по складах слова з подовженими м'якими приголосними. Також розвиватимемо вміння складати речення.

Робота над вивченням нового матеріалу

1. Коментоване письмо (вправа 249)

- Подумайте, як можна поділити для переносу слова з подовженими приголосними.
- Прочитайте правило на С. 104 і, користуючись ним, спишіть слова та поділіть їх для переносу по-різному.
- З двома словами (за вибором) складіть і запишіть речення.

Колективна робота (вправа 251)

- Прочитайте вірш і поясніть, як ви його розумієте.
- Що траплялось у випадку, коли учні класу працювали недружно, сварились?
- Запишіть по пам'яті останній рядок вірша. Підкресліть слово з подовженим приголосним звуком. До цього слова доберіть з вірша слово, протилежне за значенням.

Самостійна робота (вправа 250)

- Прочитайте прислів'я і выпишіть слова з подвоєними буквами, поділяючи їх для переносу.
- Знайдіть у прислів'ях слова, протилежні за значенням.

Фізкультхвилинка

V. закріплення вивченого матеріалу

Вибірковий диктант

- Випишіть слова з подовженими звуками, поділивши їх рисками для переносу по-різному.

Загадка

Підвелася в небо синє Дивна башта у долині. У середині — гудіння.
Гоготіння, клетотіння, Бо така у ній жарота, Бо така її робота. День і ніч
вона невтомно Варить сталь. А зветься...(домна).

(П. Коломієць)

Робота із загадкою (вправа 253)

- Прочитайте й відгадайте загадку.
- Які однакові звуки ви знайшли у виділених словах? Вимовте звуки, якими ці слова відрізняються. Письмово поділіть виділені слова для переносу.

Самостійна робота (вправа 252)

- Випишіть слова з подовженими приголосними звуками, вставляючи пропущені букви.

— До виділених слів доберіть споріднені так, щоб ненаголошений звук став наголошеним. Запишіть ці слова парами.

Робота з текстом (вправа 254)

— Що ви скажете про поведінку Миколи і Дмитрика? Чи чемні ці хлопці? Складіть про це речення.

— Складіть речення про те, як треба поводитися, якщо з кимось не погоджуєшся.

Підсумок уроку

— Як треба переносити з рядка в рядок слова з подовженими м'якими приголосними звуками?

— Поділіть для переносу слова насіння, старання, обличчя, взуття.

— Складіть речення з одним-двома словами.

Домашнє завдання з інструктажем

Правило на С. 104, вправа 255.

Урок 111

тема. Звуко-буквений аналіз слів із подовженими приголосними звуками. Складання розповіді за малюнком і запитаннями

Мета: вчити аналізувати звуко-буквений склад слів із подовженими приголосними звуками; закріплювати вміння правопису слів з м'якими подовженими приголосними; формувати вміння складати усні чи письмові розповіді за малюнками і запитаннями чи без них; збагачувати лексичний запас учнів; виховувати патріотичні почуття, гордість за ветеранів Великої Вітчизняної війни, шанобливе ставлення до них.

обладнання: добірка літератури про Велику Вітчизняну війну (з фотографіями та малюнками).

ХІД УРОКУ

організаційний момент

Актуалізація опорних знань і мотивація навчання

Перевірка домашнього завдання (вправа 255)

- Прочитайте списані речення. Які вони за інтонацією та метою висловлювання?
- Зачитайте вписані в алфавітному порядку слова з подовженим приголосним звуком.
- Як позначаються на письмі подовжені приголосні звуки?
- Як треба переносити слова з подвоєними буквами?

Хвилинка чистопису

Шк ол вч Школярі

- Доберіть і запишіть слова з подовженими м'якими приголосними звуками, вживаючи буквосполучення ол, вч. (Волосся, ко- лосся, навчання)
- Складіть звукові моделі цих слів.

Повідомлення теми й мети уроку

- Сьогодні ми вчитимемося аналізувати звуко-буквений склад слів із подовженими приголосними звуками, писати слова з подвоєними буквами. Також складатимемо розповіді: письмову — за малюнком і запитаннями, усну — лише за малюнком.

Робота над вивченням нового матеріалу

Колективна робота (вправа 256)

- Прочитайте і спишіть слова.
- Зробіть усний звуко-буквений аналіз за поданим у таблиці зразком.

Самостійна робота із взаємоперевіркою (вправа 259)

- Прочитайте текст і доберіть до нього заголовки.
- Випишіть спочатку слова з подвоєними буквами чч, потім — тт, сс, нн.

Фізкультхвилинка

Складання розповіді за малюнком і запитаннями (вправа 257)

- Розгляньте малюнок.

— Дайте відповіді на запитання, користуючись словами для довідки.

Де працюють школярі?

Що роблять старші діти? Хто їм допомагає?

Що роблять дівчатка, а що — хлопчики?

— Доберіть заголовки і запишіть розповідь.

закріплення вивченого матеріалу

Бесіда (вправа 260)

— Розкажіть, що ви знаєте про війну нашого народу й народів інших країн з фашистськими загарбниками. Звідки ви про це довідалися?

Щоб діти краще усвідомили інформацію про дні війни і перемогу в ній, учитель свою розповідь ілюструє фотографіями та малюнками з книжкових видань.

Складання усної розповіді за малюнком (вправа 261)

Робота з віршем (вправа 262)

— Підготуйтеся і виразно прочитайте вірш.

— Як ви розумієте вислів невмирущому герою?

— Спишіть вірш. Поясніть, чому в слові узліссі пишемо подвоєння букв.

— Яким правилом треба користуватися, щоб правильно написати слова верховіть, герою?

— Написання якого слова слід запам'ятати?

— Знайдіть у вірші слова з буквами, що позначають по два звуки. Підкресліть ці букви.

Колективна робота (вправа 263)

— Підготуйтеся виразно читати речення.

— Про що в них йдеться? Поясніть уживання знака оклику.

— Виразно прочитайте речення ланцюжком.

— Спишіть два речення (за вибором). Підкресліть службові слова.

Підсумок уроку

- **Що навчилися робити на уроці?**
- **Як позначається на письмі подовжений приголосний звук?**
- **Як такий звук позначається у звуковій моделі?**
- **Наведіть приклади слів із подовженими приголосними.**
- **Про яке свято нашого народу ми сьогодні говорили?**
- **Коли його відзначають?**
- **Як треба ставитися до ветеранів і пам'яті загиблих?**

Домашнє завдання з інструктажем Вправа 264.

Урок 112

тема. Урок розвитку зв'язного мовлення. Складання розповіді за малюнком й опорними словами

Урок 113

тема. Апостроф. Правило вживання апострофа. Складання речень. Навчальне аудіювання («Найгарніша мама»)

Мета: поглибити знання учнів про вживання апострофа; учити правильної артикуляції слів, у яких пишемо апостроф; розширювати лексичний запас учнів і вдосконалювати вміння зв'язно висловлюватися; виховувати товариськість, чуйність і вдячне ставлення до своїх доброзичливців.

обладнання: зображення шпака на гілці; посібник І. Дівакової «Аудіювання на уроках читання у 2-4 класах» (2-е вид., перероб. — Тернопіль: Підручник і посібники, 2003. — С. 8-9).

ХІД УРОКУ

організаційний момент

Актуалізація опорних знань і мотивація навчання

Хвилинка чистопису

м'я в'ї б'ю здоров'я

- Доберіть слова з цими буквосполученнями.
- Складіть із двома з них речення.

Робота із загадкою (вправа 265)

- Відгадайте загадку.
- Запишіть слово апостроф. Вимовте останній звук, підкресліть букву, назвіть її.

Повідомлення теми й мети уроку

- На сьогоднішньому уроці пригадаємо, що ми знаємо про апостроф: як він пишеться, коли і чому вживається. Також будемо складати речення, щоб розвивати творчі здібності й мовленнєві навички. А ще в ході навчального аудіювання будемо вчитися сприймати й розуміти зміст тексту з одного прослуховування.

Робота над вивченням нового матеріалу

Артикуляційне вправлення (вправа 266)

- Прочитайте слова, чітко вимовляючи після апострофа на місці букв я, ю, є, ї по два звуки: [йа], [йу], [йе], [йі].
- Зробіть висновок, після яких букв і перед якими ставиться апостроф.
- Порівняйте свій висновок із правилом на С. 112, запам'ятайте його.

Колективна робота (вправа 267)

- Прочитайте і спишіть. Поясніть вживання апострофа у словах.
- Усно складіть речення з поданими словосполученнями.
- Складіть звукові моделі слів з апострофом. Що ви помітили?
- Прочитайте правило на С. 113 і запам'ятайте його.

Коментоване письмо (вправа 268)

- Прочитайте слова.
- Списуючи, поясніть, чому в одних словах перед буквами я, ю, є, ї ставиться апостроф, а в інших його немає.

Фізкультхвилинка

Самостійна робота (вправа 269)

- Прочитайте і спишіть слова, вставляючи, де потрібно, апостроф.
- Назвіть однакові букви в словах пір'я і моря. Чи однакові звуки позначено цими буквами? Складіть звукові моделі цих слів.
- Складіть два речення зі слова з апострофом (за вибором).

закріплення вивченого матеріалу

Робота з текстом вірша (вправа 272)

- Прочитайте вірш. Який висновок ви зробили з прочитаного?
- Прочитайте висновок поета. Як ви його розумієте?
- Випишіть п'ять слів, правопис яких перевіряється за вивченими правилами. Поясніть написання вибраних слів.

Самостійна робота (вправа 271)

- Прочитайте речення і спишіть, вставляючи пропущені букви та апостроф.
- Підкресліть головні слова у третьому реченні. Поставте питання від головних слів до інших слів у реченні.

3. Відгадування загадок (вправа 270)

- Усно відгадайте загадки.
- Поясніть вживання апострофа у словах.
- Яке речення відповідає схемі?

а

Підсумок уроку

- Коли ставиться апостроф? Наведіть приклади.
- Які звуки позначають букви, що стоять перед апострофом?

Домашнє завдання з інструктажем Правила на С. 112, 113, вправа 273.

Урок 114

тема. Правило переносу слів з апострофом. Звуко-буквений аналіз слів

Мета: вчити ділити слова з апострофом для переносу з рядка в рядок; удосконалювати вміння аналізувати звуко-буквений склад слів, у написанні яких використовується апостроф; ознайомити дітей з лікарськими рослинами; виховувати любов до усної народної творчості.

обладнання: картки із зображенням лікарських рослин, у т. ч. валер'яни, материнки, подорожника, м'яти.

ХІД УРОКУ

організаційний момент

Актуалізація опорних знань і мотивація навчання

Перевірка домашнього завдання (вправа 273)

- Прочитайте слова, у яких ви вставили пропущені букви. Які саме і чому?
- У якому слові пропущений апостроф? Доведіть.
- У якому слові вірша буква ю позначає один звук, а в яких словах — два?

Хвилинка чистопису

ім м'ян пір'ячко

- Доберіть з цими буквосполученнями слова з апострофом. (Ім'я, сім'я, солом'яний, кам'яний, Дем'ян)
- Складіть речення з двома словами (за вибором).

Повідомлення теми й мети уроку

- Сьогодні вчитимемось ділити для переносу з рядка в рядок слова з апострофом, аналізуватимемо звуко-буквений склад цих слів. Також ознайомимося з лікарськими рослинами нашого краю.

Робота над вивченням нового матеріалу

Колективна робота (вправа 275)

- Запишіть слова сім'я, знання і складіть їх звукові моделі.
- Користуючись таблицею на С. 107 підручника, зробіть звуко-буквений аналіз цих слів.

Письмо по пам'яті (вправа 274)

- Вивчіть народну веснянку напам'ять і запишіть по пам'яті.
  - Перевірте написане за підручником.
  - Складіть звукову модель слів зіллячко, подвір'ячко.
-

подвір'ячко

Зіллячко

о = о — — о

о --о --о — — о

- Які звуки позначає буква я в цих словах?

Коментоване письмо (вправа 276)

- Прочитайте. Виділені слова замініть словами, що відповідають на питання який? яка? яке?, і запишіть.
- Поділіть для переносу слова кам'яний і дерев'яний. Не відокремлюйте апостроф від попередньої букви.
- Прочитайте правило на С. 116 і запам'ятайте його. Наведіть власні приклади поділу для переносу слів з апострофом.

Фізкультхвилинка

V. закріплення вивченого матеріалу

Колективна робота (вправа 277)

- Прочитайте і скажіть, що збирали діти.
- Розгляньте картки із зображенням цих лікарських рослин і запам'ятайте їх.

Учитель дає дітям інформацію про цілющі властивості подорожника, м'яти перечної, деревію та інших рослин.

- Випишіть слова з апострофом, поділяючи їх для переносу.
- Поміркуйте і скажіть, як звучатимуть імена дітей, коли вони стануть дорослими.

Відгадування загадок

- Уважно слухайте і відгадайте загадки. Відгадки запам'ятовуйте. Вони вам знадобляться у кінці нашої роботи із загадками.

У двох матерів по п'ять синів, і всім одне ім'я. (Пальці)

Не кінь, не віл, а прив'язаний. (Гарбуз)

Б'є рука його і палка, та нікому, бач, не жалко. (М'яч)

Не п'є — живе, а нап'ється — умре. (Вогонь)

Біле, а не цукор, м'яке, а не вата, без ніг, а йде. (Сніг)

Не пташка, а з пір'ям. (Подушка)

Навколо в'ється, а в руки не дається. (Муха)

- Пригадайте всі відгадки, а запишіть лише ту, в написанні якої вживається апостроф. (М'яч)

- Зробіть звуко-буквений аналіз слова м'яч.

3. Словниковий диктант

- Записуйте слова, поділяючи їх на склади для переносу. Звертайте увагу, що апостроф не відокремлюється від попередньої букви.

Здо-ро-в'я, п'я-те-ро, ім'я, в'ють, ма-ті-р'ю, пі-р'я, бу-р'ян, м'я-кий, со-ло-в'ї, п'я-тір-ка.

Підсумок уроку

- Після яких букв і перед якими ставиться апостроф?
- Як переносити слова з апострофом?
- Порівняйте кількість звуків і букв у словах п'ятниця, м'ята, солов'ї.

Домашнє завдання з інструктажем

Правило на С. 116, вправа 278.

Урок 115

тема. Контроль навчальних досягнень за семестр

Урок 116

тема. Повторення вивченого про текст. Аналіз контрольної ро- боти

Мета: узагальнити й систематизувати вивчене про текст; закріпити знання про його будову; продовжувати вчити редагувати текст, добирати заголовки; збагачувати лексичний запас учнів; ви- ховувати любов до природи, повагу до рідного слова.

ХІД УРОКУ

організаційний момент

Аналіз контрольної роботи

Повідомлення теми й мети уроку

- На сьогоднішньому уроці ми узагальнимо й систематизуємо все, що знаємо про текст, продовжимо вчитися редагувати тексти й добирати до них заголовки.

IV. закріплення вивченого матеріалу

Хвилинка чистопису

цв ньк цвірінькає

- Складіть і запишіть речення зі словом цвірінькає.

Колективна робота з текстом-описом (вправа 280)

- Прочитайте опис весняного поля. Поміркуйте, в якому місяці це може бути.
- Знайдіть у тексті перевірку до слова зелений.
- Які слова вжив автор, щоб описати квіти, трави? За зразком запишіть їх разом зі словами, з якими вони зв'язані.
- До слова безліч доберіть близькі за значенням слова. (Дуже багато, безмежна кількість)

6. Самостійна робота (з дошки)

- Визначте тип тексту. Доведіть свою думку. Доберіть заголовок.

Через пеньки і колоди чимчикує їжачок. Тягає він у нору за-
пашне листя. Стелить зимову постіль. До весняного сонечка про-
спить їжачок. І снитимуться йому лісові сни.

Підсумок уроку

- Що таке текст?
- Назвіть складові частини тексту.
- Які види текстів ви знаєте?
- У чому особливість вимови слова цвірінькає?

Домашнє завдання

Вправа 282.

Урок 117

тема. Контроль навчальних досягнень за рік

Мета: перевірити знання, вміння та навички учнів, набуті протягом навчального року.

ХІД УРОКУ

організаційний момент

Повідомлення теми й мети уроку

— Які орфограми ми з вами вивчили цього року? (Велика буква в іменах, по батькові та прізвищах, у кличках тварин, назвах міст, сіл, вулиць, річок; наголошені й ненаголошені голосні [е], [и]; позначення м'якості приголосних знаком м'якшення; подовжені м'які приголосні, апостроф)

(Діти озвучують правила і наводять приклади на ці правила.)

— Сьогодні ми напишемо диктант, у якому зустрінуться ці орфограми. Ваше завдання — їх почути й застосувати правила на практиці.

Диктант

КАНІКУЛИ

Закінчується навчальний рік. Багато дітей поїдуть у село на дачу. Вони будуть купатися в озері, рибалити, збирати гриби та ягоди. Мар'янка Воробйова гратиметься з подружками. Павлик Альошин організує спортивні змагання.

Задоволені діти повернуться до рідного Харкова. (37 слів)

Виконання граматичного завдання

1. У першому реченні підкреслити головні члени речення й надписати частини мови.

Виписати два слова з ненаголошеними [е] або [и] в корені і дібрати перевірене слово.

Поділити для переносу слова Альошин і Воробйова.

збір зошитів

Підсумок уроку

— Що видалося під час роботи складним для виконання?

Урок 118

тема. Аналіз контрольної роботи. Повторення вивченого про слово, речення, види речень за метою висловлювання та інтонацією. Добір спільнокореневих слів

Мета: повторити вивчене про слово; систематизувати знання про речення, його види за метою висловлювання та інтонацією; закріпити знання учнів про корінь слова, удосконалювати вміння добирати споріднені слова; виховувати повагу до людей робітничих професій, любов до навколишньої природи.

ХІД УРОКУ

організаційний момент

Аналіз контрольної роботи

Повторення й закріплення вивченого матеріалу

Колективна робота (вправа 284)

- Розгляньте малюнок і розкажіть, що на ньому зображено.
- Запишіть одним реченням відповідь на запитання: «Що роблять будівельники?»
- Пригадайте, що таке корінь. Як називаються слова, що мають спільний корінь?
- Визначте корінь у споріднених словах записаного речення.

Хвилинка чистопису

льн буд будинок

- Доберіть інші спільнокореневі слова з цими буквосполученнями. (Будівельний, будувати, будівництво)

Самостійна робота із взаємоперевіркою (вправа 285)

- Прочитайте вірш. Спишіть виділені слова, усно поставте до них питання.
- Доберіть до них і запишіть спільнокореневі слова, які відповідають на питання що робить?

Колективна усна робота (вправа 283)

- Прочитайте речення, вставляючи замість крапок назви машин.
- Поміркуйте, чому ці машини так називаються. Які ще машини допомагають будівельникам?

Коментоване письмо (вправа 286)

- Прочитайте вірш і знайдіть у ньому слова з ненаголошеними голосними [е], [и], написання яких треба перевіряти за правилом.
- Пригадайте і розкажіть це правило. Наведіть приклади.
- Які слова ми називаємо службовими? Випишіть їх разом зі словами, з якими вони зв'язані. (На горі, за гаєм, на стеблі, за тепло, за щедрість)
- З другого речення випишіть слова парами.

6. Фізкультхвилинка

7. Робота з віршами (вправа 287)

- Прочитайте вірші мовчки, підготуйтеся до виразного читання. Зверніть увагу на речення, у кінці яких стоять знак питання чи знак оклику. Виділяйте голосом звертання.
- Знайдіть у віршах розповідні, питальні та спонукальні речення.
- Які речення називаються розповідними?
- Чому в кінці питального речення ставимо знак питання?
- Що виражає спонукальне речення?
- Спишіть три речення, у яких є звертання.

Робота в парах (вправа 289)

- Підготуйтеся до виразного читання тексту. Подумайте, яким тоном і як голосно треба його читати. Як передати любов поета до рідної природи, бажання пізнати її?
- Прочитайте текст уголос. Читаючи виділені слова, трохи підвищуйте голос.
- Які речення в тексті переважають? Спишіть розповідні речення.

Самостійна робота (вправа 288)

- Запишіть за зразком, замінюючи одним словом кожний з поданих виразів.

Підсумок уроку

— Які види речень за метою висловлювання ви знаєте? А за інтонацією? Наведіть приклади.

— Що таке корінь слова? Які слова є спорідненими? Наведіть приклади.

— Доберіть спільнокореневі слова до слова гриб.

Домашнє завдання з інструктажем

Вправа 290.

Урок 119

тема. Урок розвитку зв'язного мовлення. Побудова розповіді за зразком із запитаннями

Урок 120

тема. Повторення вивченого про звуки і букви. Складання розповіді за поданими словами. Підсумок за рік

Мета: удосконалювати вміння розрізняти голосні й приголосні звуки, дзвінки й глухі, тверді та м'які приголосні; закріпити вміння правопису слів з ненаголошеними [е], [и], які перевіряють за правилом чи орфографічним словником; продовжити вчити правильно вживати апостроф; розвивати вміння складати розповіді з поданими словами; виховувати старанність і наполегливість, уміння самокритично оцінювати свої досягнення.

ХІД УРОКУ

організаційний момент

Повідомлення теми й мети уроку

— Сьогодні ми пригадаємо, що знаємо про звуки української мови. Поглибимо свої знання про поділ звуків на голосні та приголосні, а приголосні — на дзвінки та глухі. Також пригадаємо, як позначається на письмі м'якість приголосних звуків, коли вживається апостроф. Розвиваючи творчі здібності, ми складемо розповідь за поданими словами. І найголовніше — сьогоднішній урок є останнім цього навчального року. Будьте дуже старанними!

Повторення й закріплення вивченого матеріалу

Перевірка домашнього завдання (вправа 290)

- Прочитайте слова, якими поет передає мову природи.
- Прочитайте речення, пояснюючи вставлені букви.

Самостійна робота (вправа 291)

- Прочитайте й поширте речення за питаннями.
- Спишіть і підкресліть головні слова в кожному реченні.

Колективна робота (вправа 294)

- Прочитайте текст і скажіть, чим він для вас цікавий.
- Спишіть останній абзац, вставляючи пропущені букви. Зверніть увагу на слова з апострофом. Поясніть його вживання.
- Складіть звукову модель слова комп'ютер.
- Розкажіть, які дії (операції) ви можете виконувати на комп'ютері.

Коментоване письмо (вправа 293)

- Прочитайте й спишіть, замінюючи виділені слова протилежними за значенням з довідки.
- Зробіть висновок, як змінився текст.

Фізкультхвилинка

Робота зі скоромовкою (вправа 295)

- Прочитайте скоромовку і вивчіть її напам'ять.
- Запишіть скоромовку по пам'яті. Зверніть увагу на виділене слово.
- Знайдіть у скоромовці спільнокореневі слова.

Складання розповіді з поданими словами (вправа 292)

- Поєднайте слова правого стовпчика зі словами лівого і запишіть.
- Усно складіть розповідь з поданими словами. Доберіть до неї заголовок.

Самостійна робота із взаємоперевіркою (вправа 297)

— Прочитайте і спишіть, вставляючи у словах пропущені букви та апостроф.

— Які правила вам довелося пригадати?

— Складіть звукову модель слів дзьоб, кування. Порівняйте кількість звуків і букв у кожному слові.

Робота з віршами (вправи 298, 299)

— Прочитайте вірші, виділяючи голосом важливі для вираження думки слова.

— Усно доберіть до слова Батьківщина близькі за значенням слова.

— Прочитайте другий вірш.

— Складіть звукові моделі виділених слів. Назвіть букви, які в цих словах позначають по два звуки.

— Спишіть останнє речення. Зверніть увагу на слово ввічливості. Підкресліть звертання.

IV. Підсумок уроку

— Чого нового ви навчилися на уроках рідної мови протягом цього року?

— Що ви дізналися про українську мову?

— Бажаю вам улітку збагатити свій словниковий запас і ще більше полюбити українську мову!